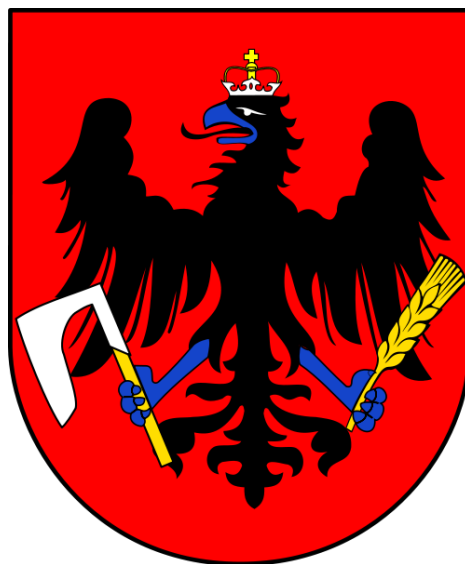

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr XXX/00/22
Rady Gminy Orla
z dnia 00 kwietnia 2022 r.

- PROJEKT -

Studium uwarunkowań i kierunków
zagospodarowania przestrzennego
gminy Orla

UWARUNKOWANIA

Orla, 2022 rok

Organem sporządzającym zmianę Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Orla jest **Wójt Gminy Orla**, który działając na podstawie uchwały Rady Gminy Orla Nr **XVI/135/20** z dnia **27 sierpnia 2020 r.** w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Orla wyłonił jednostkę opracowującą projekt Studium.

Jednostka opracowująca projekt Studium to

- **Konsorcjum projektowe**, reprezentowane przez lidera konsorcjum **Pawła Korniluka**.

ZESPÓŁU AUTORSKI PROJEKTU STUDIUM, składa się z:

- **mgr inż. arch. Katarzyna Reut-Jaworowska** – główny projektant,
- **mgr inż. Paweł Korniluk** - opracowanie zagadnień formalno-prawnych oraz zagadnień funkcjonalno-przestrzennych,
- **mgr inż. arch. Tomasz Robert Dąbrowski** – opracowanie zagadnień formalno-prawnych oraz zagadnień funkcjonalno-przestrzennych,
- **mgr Katarzyna Rybakowicz** – opracowanie prognozy oddziaływania na środowisko i zagadnień środowiskowych,

ZESPÓŁ WSPÓŁPRACUJĄCY URZĘDU GMINY ORLA:

- **mgr inż. Leon Pawluczuk** – Wójt Gminy Orla
- **mgr inż. Halina Markiewicz** – inspektor

Na Studium składa się:

- załącznik nr 1 – część tekstowa, uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego;
- załącznik nr 2 – część tekstowa, kierunki zagospodarowania przestrzennego;
- załącznik nr 3 – rysunek studium, uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego;
- załącznik nr 4 – rysunek studium, kierunki zagospodarowania przestrzennego.

Spis treści

WPROWADZENIE.....	7
1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia zagospodarowania i uzbrojenia terenu.....	9
1.1. Dotychczasowe przeznaczenie.....	11
1.2. Dotychczasowe zagospodarowanie.....	17
1.3. Dotychczasowe uzbrojenie terenu.....	18
2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony.....	18
2 a) Diagnoza, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowanej na potrzeby strategii rozwoju gminy.....	20
3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.....	21
3.1. Zasoby środowiska przyrodniczego.....	21
3.2. Tereny otwarte.....	21
3.3. Charakterystyka obszarów otwartych i zieleni, w tym leśna i rolnicza przestrzeń produkcyjna.....	21
3.4. Budowa geologiczna i rzeźba terenu.....	27
3.5. Gleby.....	32
3.6. Udokumentowane złoża kopalin.....	33
3.7. Degradacja powierzchni ziemi.....	33
3.8. Klimat akustyczny.....	34
3.9. Promieniowanie elektromagnetyczne.....	35
3.10. Warunki klimatyczne.....	36
3.11. Zasoby wodne.....	36
3.12. Krajobraz, w tym krajobraz kulturowy.....	40
3.13. Formy ochrony przyrody.....	41
3.14. Korytarze ekologiczne.....	41
4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.....	42
4.1. Wstęp – zarys historyczny.....	42
4.2. Definicje i podstawy prawne.....	44
4.3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa podlaskiego.....	44
4.4. Stanowiska archeologiczne.....	47
4.5. Zabytki nie wpisane do rejestru zabytków, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.....	48
4.6. Strefy ochrony konserwatorskiej.....	48

4a. Uwarunkowania wynikające z rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych	49
5. Uwarunkowania wynikające z warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia, oraz zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami zgodnie z uniwersalnym projektowaniem.....	49
5.1. Poziom wykształcenia mieszkańców gminy Orla	50
5.2. Zasady i warunki zamieszkania ludności.....	51
5.3. Opieka społeczna	52
5.4. Ochrona zdrowia	52
5.5. Edukacja	52
5.6. Kultura i sztuka	53
5.7. Religia.....	54
5.8. Sport i rekreacja.....	55
5.9. Informatyzacja.....	55
5.10. Sektor gospodarczy	57
6. Uwarunkowania wynikające z zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia.....	57
7. Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy.	59
7.1. Potrzeby i możliwości gminy Orla	59
7.2. Analizy ekonomiczne	60
7.2.1. Rolnictwo.....	60
7.2.2. Działalność gospodarcza	60
7.2.3. Gospodarka finansowa gminy	61
7.3. Analiza środowiskowa	63
7.4. Analiza społeczna	65
7.4.1. Struktura ludności i gęstość zaludnienia.....	65
7.4.2. Aktualna liczba ludności	65
7.4.3. Prognoza demograficzna	70
7.5. Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy.....	74
7.5.1. Źródła finansowania i formy współpracy.....	75
7.6. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę	75
7.6.1. Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy mieszkaniowej.	75
7.6.2. Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy usługowej.....	79
7.6.3. Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową o funkcji produkcyjnej.....	79
7.6.4. Chłonność obszarów.....	80

7.6.5. Porównanie maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę oraz sumy powierzchni użytkowej zabudowy (sumy chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz chłonności obszarów poza w pełni wykształconą zwartą strukturą funkcjonalno-przestrzenną w granicach jednostki osadniczej, przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę)...	84
8. Uwarunkowania wynikające ze stanu prawnego gruntów.....	85
8.1. Gminny zasób mieszkaniowy	86
8.2. Gminny zasób nieruchomości	87
8.3. Grunty stanowiące własność gminy.....	87
8.4. Grunty stanowiące własność gminy nie oddane w użytkowanie wieczyste	88
8.5. Grunty stanowiące własność gminy oddane w użytkowanie wieczyste	88
8.6. Wspólnoty gruntowe i leśne	89
8.6. Mienie Skarbu Państwa.....	89
8.7. Własność prywatna.....	89
9. Uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych.	89
9.1. Obiekty i tereny chronione na podstawie ustawy o ochronie zabytków.....	89
9.2. Obiekty i tereny chronione na podstawie ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady	90
9.3. Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych, obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej.....	90
9.4. Obszary i obiekty chronione na podstawie ustawy prawo wodne	91
9.5. Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie przyrody	92
9.6. Ochrona przed hałasem.....	97
9.7. Ochrona przed promieniowaniem.....	97
10. Uwarunkowania wynikające z występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych.	98
11. Uwarunkowania wynikające z występowania udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla.....	98
12. Uwarunkowania wynikające z występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych.	99
13. Uwarunkowania wynikające z stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami.....	99
13.1. System komunikacji.....	99
13.2. System zaopatrzenia w wodę.....	111
13.3. System odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych oraz wód opadowych.....	113

13.4. System elektroenergetyczny	113
13.5. System ciepłowniczy	116
13.6. Telekomunikacja	116
13.7. System gazowniczy	116
13.8. System gospodarki odpadami.....	117
14. Uwarunkowania wynikające z zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych	117
14.1. Ponadlokalne elementy zagospodarowania gminy Orla	117
15. Uwarunkowania wynikające z wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej.	117

WPROWADZENIE

Podstawy formalno-prawne opracowania Studium

Podstawą sporządzenia Studium jest uchwała Rady Gminy Orla Nr XVI/135/20 z dnia 27 sierpnia 2020 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Orla. Decyzja o przystąpieniu do zmiany studium związana była z koniecznością aktualizacji polityki przestrzennej gminy w zakresie:

- rozwoju przestrzennego poszczególnych terenów wraz z rozwojem niezbędnej infrastruktury technicznej,
- wyznaczenia nowych kierunków rozwoju układu komunikacyjnego,
- głównych priorytetów dalszego rozwoju gminy,
- zakresu ochrony zabytków, dóbr kultury i zasobów środowiska przyrodniczego,
- dostosowania założeń polityki przestrzennej gminy określonej w obecnie obowiązującym Studium do zmieniających się uwarunkowań,
- weryfikacji i doprecyzowania jego ustaleń do wymogów aktualnie obowiązujących przepisów prawa.

Zmiany Studium dokonano zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2022 r. poz. 503) jak również w myśl Rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. z 2021 r., poz. 2405).

Przy formułowaniu uwarunkowań i kierunków Studium oparto się między innymi na:

- przyjętym w formie Uchwały Rady Gminy Orla z dnia 30 listopada 2016 r. Planie rozwoju lokalnego gminy na lata 2016 - 2023,
- ustaleniach zawartych w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- decyzjach organów różnych szczebli odnoszących się do gospodarki przestrzennej,
- wynikach opracowań projektowych, analitycznych i eksperckich,
- sformułowanych uwarunkowaniach rozwoju gminy w ramach dotychczasowych prac nad Studium,
- obowiązującym Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Orla,
- informacjach statystycznych oraz danych zawartych na stronach internetowych Głównego Urzędu Statystycznego www.stat.gov.pl.

Dodatkowo przy sporządzaniu dokumentu wykorzystano następujące akty prawne oraz opracowania i materiały:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 tj. ze zm.),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098 tj. ze zm.),
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1326 tj. ze zm.),
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 tj. ze zm.),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 tj. ze zm.),
- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 tj. ze zm.);
- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2021 r. poz. 2373 tj. ze zm.),
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego - Uchwała Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 r.,
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2030,

- Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022,
- Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2017-2020 z perspektywą do 2024,
- Raport o stanie gminy Orla za 2020 rok,
- Plan wykorzystania gminnego zasobu nieruchomości Gminy Orla na lata 2021-2023 stanowiący załącznik do Zarządzenia Nr 37/2021 Wójta Gminy Orla z dnia 9 lipca 2021 r.,
- Program opieki nad zabytkami gminy Orla na lata 2021 – 2024,
- Opracowanie ekofizjograficzne sporządzone w 2020 roku na potrzeby zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy orla oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Obowiązujące obecnie Studium uchwalone w 2002 roku zostało opracowane w trybie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym i zawierało wszystkie elementy wymagane na dzień sporządzania studium. W dniu 27 marca 2003r. uchwalona została nowa ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Od czasu obowiązywania studium tj. 2002 r. przez okres praktycznie 20 lat nastąpiło wiele zmian zarówno w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (z dnia 27 marca 2003 r.) jak i innych przepisach. Spośród wielu zmian w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wymienić należy konieczność uwzględnia w studium:

- potrzeb i możliwości rozwoju gminy, uwzględniających w szczególności (art.10 ust. 1 pkt 7):
 - analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne,
 - prognozy demograficzne,
 - możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej służącej realizacji zadań własnych gminy,
 - bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę,
- wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej (art.10 ust. 1 pkt 15).

Zmiany przepisów nastąpiły też w innych ustawach m.in. Prawie wodnym, które wprowadziło definicję obszarów szczególnego zagrożenia powodzią i obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. W obowiązującym studium gminy nie wskazano granic takich terenów.

Ponadto poprzez zmiany Studium przeprowadzone w 2010 roku i 2012 r. opracowanie zostało częściowo uaktualnione, jednak znaczna część informacji zawartych w części uwarunkowań uległa dezaktualizacji.

Nie ulega również wątpliwości, iż na skutek rozwoju gospodarczego uległy zmianie uwarunkowania gospodarcze, społeczne, demograficzne i infrastrukturalne. Silne zmiany uwarunkowań wewnętrznych rozwoju gminy, ale również zmian następujących w regionie wymagają ponownej analizy i w związku z tym istnieje potrzeba wytyczenia nowych potrzeb rozwojowych w ujęciu całościowym, bez ograniczania się do wybranych elementów przestrzeni gminy. Potrzeba największych zmian wiąże się z koniecznością wskazania nowych priorytetów w rozwoju terenów inwestycyjnych oraz z uwzględnieniem zmian w ochronie elementów środowiska kulturowego i przyrodniczego wynikającą ze zmienionych przepisów ochronnych dla tych obszarów. Niniejsze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, odpowiada na potrzeby zagospodarowania wynikające z rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Główną ideą tego dokumentu jest odpowiedź na pytanie, jak w sposób racjonalny i zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju gospodarować przestrzenią gminy.

Sporządzając Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania brano by pod uwagę m. in. uwarunkowania i cele rozwoju przedstawione w obowiązującym Studium. Wyznaczone nowe kierunki zagospodarowania nawiązują do dotychczasowych obowiązujących kierunków polityki przestrzennej gminy w zakresie potrzeb i zamierzeń inwestycyjnych, jednakże są wyznaczone na podstawie nowych danych zawartych w części dotyczącej uwarunkowań gminy Orla.

1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia zagospodarowania i uzbrojenia terenu

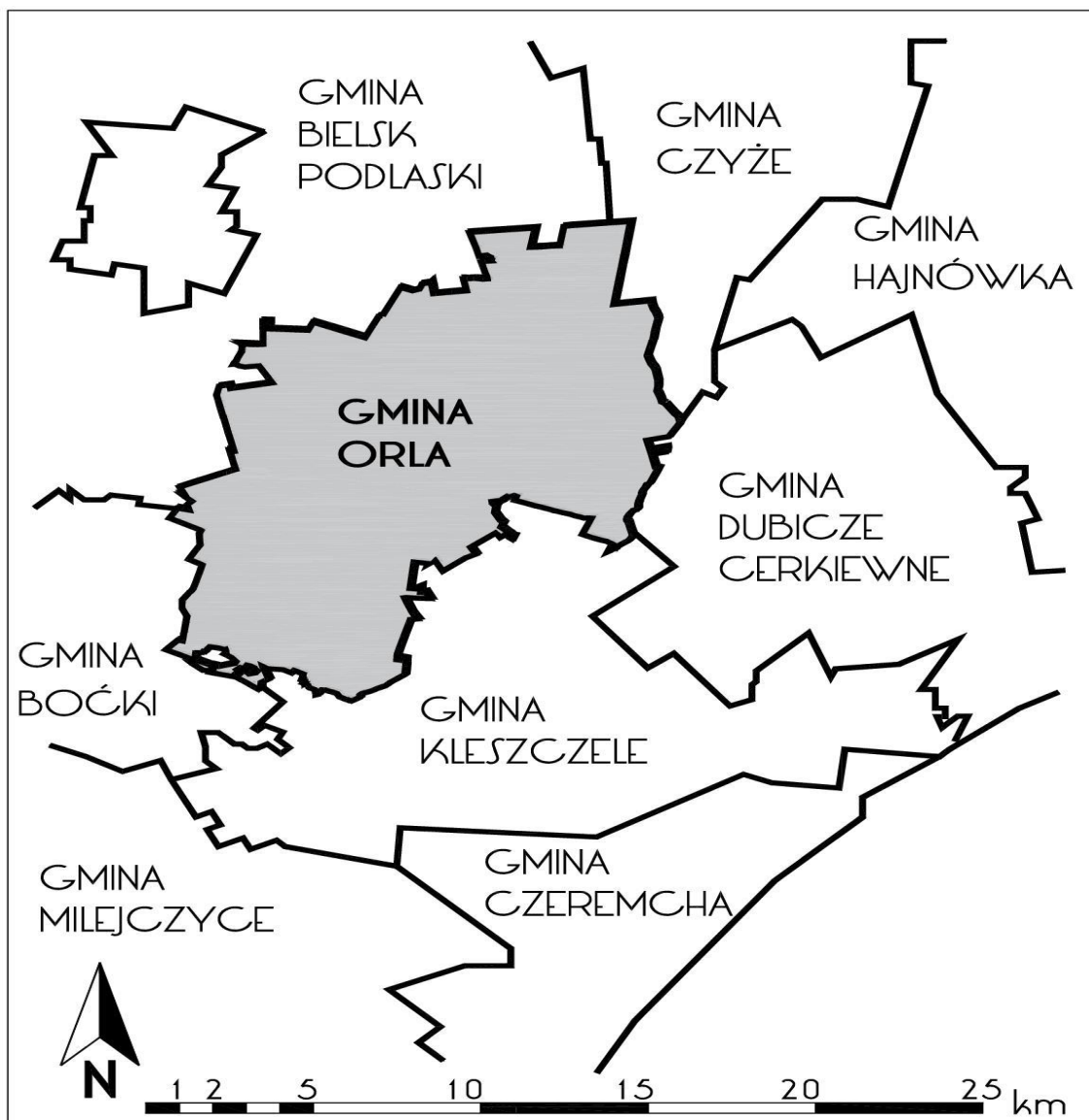
W układzie administracyjnym (rys.1) Gmina Orla jest położona w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego w powiecie bielskim. Od wschodu graniczy z gminami: Czyże i Dubicze Cerkiewne, od północy z gminą wiejską Bielsk Podlaski, od zachodu z gminą Boćki, natomiast od południa z gminą Kleszczele.

Rysunek 1. Podział administracyjny województwa podlaskiego

Obszar Gminy zajmują powierzchnię **15986 ha.** (wg danych Urzędu Gminy Orla). Gmina Orla jest gminą wiejską, siedzibą gminy Orla jest dawne miasto obecnie wieś położone w odległości około 12 km na południowy wschód od Bielska Podlaskiego, na prawym brzegu rzeki Orłanka. Gmina położona jest w dorzeczu rzek Orłanki, Białej i Nurca.

Rysunek 2. Sąsiedztwo gminy Orla z ościennymi gminami

Źródło: opracowanie własne

Przez gminę biegną następujące główne szlaki komunikacyjne:

a) **drogowe:**

- droga krajowa nr 66 relacji: **Zambrów - Bielsk Podlaski - Kleszczele - Połowce - granica państwa z Białorusią w Połowcach,**
- droga wojewódzka nr 689 relacji: **Bielsk Podlaski - Hajnówka - Białowieża - granica państwa z Białorusią w Białowieży,**

b) **kolejowe:**

- linia kolejowa nr 32 relacji **Czeremcha - Bielsk Podlaski - Białystok,**
- linia kolejowa nr 52 relacji **Lewki - Hajnówka - Białowieża.**

Obszar gminy wynosi **159,86 km²**. W skład jej wchodzi 25 wsi, w tym **22 sołectwa:**

- 1) Czechy Zabłotne,
- 2) Dydule,
- 3) Gredele,
- 4) Gregorowce,
- 5) Koszele,
- 6) Koszki,
- 7) Krywiatycze,
- 8) Malinniki,
- 9) Mikłasze,
- 10) Moskiewce,
- 11) Oleksze,
- 12) Orla (*miejsowość gminna*),
- 13) Paszkowszczyzna,
- 14) Pawlinowo,
- 15) Reduty,
- 16) Spiczki,
- 17) Szczyty Dzieciołowo,
- 18) Szczyty Nowodwory,
- 19) Szernie,
- 20) Topczykały,
- 21) Wólka,
- 22) Wólka Wygonowska.

Liczba ludności gminy wynosi **2638 osób** (*stan na 31.12.2020 r. wg danych Urzędu Gminy Orla*). Gmina Orla jest gminą typowo rolniczą o dobrych warunkach glebowych.

1.1. Dotychczasowe przeznaczenie

1.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania

Gmina Orla posiada obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy Orla zatwierdzone uchwałą Nr XXXVII/174/02 Rady Gminy Orla z dnia 10 października 2002 r., zmienionego uchwałą Rady Gminy Orla Nr XXVIII/236/10 i Nr XXVIII/237/10 z dnia 10 lutego 2010 r. oraz uchwałą Rady Gminy Orla Nr XII/90/12 z dnia 31 sierpnia 2012 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania jest dokumentem, w którym w sposób syntetyczny zebrano najważniejsze informacje dotyczące gminy i określono perspektywiczne kierunki i politykę zagospodarowania przestrzennego. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego opierają się na ustaleniach zawartych w studium i muszą być z nimi spójne. Studium nie jest natomiast dokumentem wiążącym przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy.

W obowiązującym dokumencie sformułowano zasady działania oraz zadania i priorytety z zakresu przedsięwzięć publicznych, lokalnych i ponadlokalnych, działalności planistycznej i lokalizacyjnej, gospodarki mieniem komunalnym i tworzenia jego zasobów oraz współpracy z administracją rządową i gminami sąsiadującymi. Wyznaczono kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy dotyczące chronionych i wymagających ochrony obszarów i obiektów środowiska przyrodniczego i kulturowego, rozwoju głównych funkcji społecznej i gospodarczej, preferencji terenów dla różnych form i rodzajów użytkowania, terenów predestynowanych do przekształceń i rozwoju zagospodarowania, zasad wyposażenia terenów w infrastrukturę techniczną i komunikacyjną tj. modernizacji, rozbudowy i budowy syste-

mów oraz terenów wymagających opracowania planów miejscowych. W kierunkach obowiązującego studium za główne cele urbanistyczne przyjęto uporządkowanie funkcjonalno–przestrzenne i estetyczne zabudowy, poprawa wizerunku wsi, utrzymanie ładu przestrzennego i rewitalizacja zabudowy centrum miejscowości Orla. Jako główne cele społeczne wyszczególniono tworzenie warunków do wzrostu ilości miejsc pracy, szczególnie w urządzeniach obsługi wsi i rolnictwa, likwidację barier architektonicznych w zakresie dostępności do obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych, dążenie do podnoszenia standardu warunków zamieszkiwania oraz sprzyjanie podnoszeniu poziomu wykształcenia mieszkańców, rozwoju kultury, sportu, ochrony zdrowia i opieki społecznej. Obecne studium nie wskazuje opisowo terenów rozwoju zabudowy oraz nie wyszczególnia miejscowości, w których dany rozwój się zakłada. Założone kierunki rozwoju odnoszą się do wszystkich miejscowości. Dotychczasowy rozwój zagospodarowania przestrzennego gminy odbywał się w trzech wyraźnych kierunkach. Rozwój terenów przemysłowych w zachodniej części gminy położonych w ciągu drogi krajowej nr 66. W wyniku tego rozwoju powstała strefa przemysłowa obejmująca tereny produkcyjne zakładu przetwórstwa drzewnego oraz strefa produkcji energii elektrycznej wytwarzanej za pośrednictwem turbin wiatrowych. Drugim kierunkiem są niewątpliwie usługi centrotwórcze w oparciu o miejscowość Orla, w której mieszczą się najważniejsze funkcje gminy w tym obiekty administracji, kultury i szkolnictwa. Wieś Orla stanowi zespół zurbanizowanej nowej zabudowy o wysokim standardzie architektonicznym, natomiast starsza zabudowa to głównie pozostałości dawnych siedlisk zabudowy zagrodowej, która obecnie nie spełnia swoich funkcji z uwagi, iż w tej części gminy rolnictwo prawie całkowicie zanikło. Pozostałe tereny to głównie rozwój rolnictwa, a wsie nadal utrzymują charakter zabudowy wykorzystywanej do celów produkcji rolniczej.

Studium obowiązujące, choć uaktualnione dwukrotnie to znaczna jego część uległa dezaktualizacji, ponadto szereg zmian ustawowych, które nastąpiły w ostatnich 20 latach i wymogów w nich zawartych, nie zawiera obecne opracowanie.

W związku z powyższym uwzględnienie wymogów ustawowych oraz ewentualne wprowadzanie nowych terenów pod zabudowę i weryfikacja już istniejących obszarów jest możliwa jedynie w poprzez sporządzenie Studium dla całego obszaru gminy. Celem opracowania przeanalizowanie zmian, jakie nastąpiły w ostatnich latach, w tym uwarunkowań przestrzennych oraz społeczno-gospodarczych gminy Orla i na tej podstawie, określenie najważniejszych kierunków przekształceń przestrzennych i przyszłego rozwoju gminy, przy zachowaniu ciągłości planistycznej.

1.1.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Powierzchnia gminy objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wynosi ok. **2047,0493 ha**, co stanowi ok. **12,81%** pokrycia powierzchni gminy planami.

Do końca 2002 r. na obszarze całej gminy obowiązywały dwa plany zagospodarowania przestrzennego:

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Orla zatwierdzony uchwałą Nr XXXV/93/84 z dnia 23.03.1984 r. Gminnej Rady Narodowej w Orli ze zmianami zatwierdzonymi uchwałami: Nr VIII/37/99 Rady Gminy w Orli z dnia 27.04.1999 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Orla dotyczącej ustalenia trasy przebiegu gazociągu wysokiego ciśnienia Bielsk Podlaski – Hajnówka oraz lokalizacji zespołu zaporowo – upustowego nr 3 i Nr VIII/38/99 Rady Gminy w Orli z dnia 27.04.1999 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Orla dotyczącej przeznaczenia terenów rolnych na tereny produkcyjno-usługowe, tereny urządzeń zaopatrzenia w wodę, drogę dojazdową do drogi polnej, pozostawienia w stanie istniejącym terenów przewidzianych pod zalesienie części gruntów wsi Oleksze,
- miejscowy plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego wsi Orla – Koszele zatwierdzony uchwałą Nr XII/77/92 Rady Gminy w Orli z dnia 29.05.1992 r.

Po zmianie przepisów plan ogólny stracił ważność i obecnie obowiązuje jedynie zmiana tego planu wymieniona w tabeli nr 1 poz. 1. Pozostałe obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powstały już na w oparciu o ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 r., które wymieniono w tabeli nr 1, poz. 2, 3, 4.

Tabela 1. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Orla

L.p.	nr uchwały	nazwa planu	powierzchnia	główne przeznaczenie
<i>Sporządzony zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 1994 Nr 89 poz. 415)</i>				
1.	Uchwała Nr XXXV/93/84 z dnia 23.03.1984 r. Gminnej Rady Narodowej w Orli ze zmianami zatwierdzonymi uchwałą Nr VIII/37/99 RADY GMINY ORLA z dnia 27.04.1999 r.	trasy przebiegu gazociągu wysokiego ciśnienia Bielsk Podlaski – Hajnówka oraz lokalizacji zespołu zaporowo – upustowego nr 3	Infrastruktura liniowa	lokalizacji gazowego zespołu zaporowo – upustowego
<i>Sporządzony zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U z 2021 r., poz. 741za zm.)</i>				
2.	UCHWAŁA NR XXIX/241/10 RADY GMINY ORLA z dnia 19 marca 2010 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. nr 62 poz. 1018)	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów przemysłowo-składowych i zabudowy usługowo-produkcyjnej na gruntach wsi Koszki i Topczykały w gminie Orla	151,4336 ha	tereny przemysłowo-składowe i zabudowy usługowo-produkcyjnej
3.	UCHWAŁA NR XXX/249/10 RADY GMINY ORLA z dnia 29 kwietnia 2010 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. nr 107 poz. 1585) zmieniona UCHWAŁĄ RADY GMINY ORLA z dnia 14 czerwca 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2013 r. poz. 2681)	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części gminy Orla z przeznaczeniem pod „Farmę Wiatrową Orla	1841,6157 ha	tereny lokalizacji elektrowni wiatrowych (turbin wiatrowych) i rolniczej przestrzeni produkcyjnej z zakazem lokalizacji zabudowy przewidzianej na stały pobyt ludzi oraz urządzeń i obiektów towarzyszących
4.	UCHWAŁA NR XVIII/140/13 RADY GMINY ORLA z dnia 14 czerwca 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2013 r. poz. 2680)	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów przemysłowo-składowych i zabudowy usługowo-produkcyjnej na gruntach wsi Topczykały w gminie Orla	54 ha	Tereny pod zabudowę przemysłową, magazynową i usługowo-produkcyjną wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi i zielenią

Źródło: Urząd Gminy Orla

Plany obowiązujące obejmują jedynie wybrane fragmenty gminy, a ustalenia planistyczne dotyczą zarówno terenów pod realizację elektrowni wiatrowych, zakładu produkcyjnego w Koszkach jak i obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej z zakazem lokalizacji zabudowy przeznaczonej na stały pobyt ludzi. Opracowania te sporządzane były na przestrzeni prawie 11 lat, przez różne zespoły projektowe, przy szczególnych uwarunkowaniach wynikających z ich specyfiki. Stwierdzić należy, iż poprzez obowiązywanie planów miejscowych udało się zachować lub też wykształcić spójne kwartały funkcjonalno-przestrzenne z prawidłowo zabezpieczonym układem komunikacyjnym. Obowiązujące plany miejscowe spełniły swoje zadanie, rezerwując części terenów pod rozwój poszczególnych funkcji. Na podstawie planów miejscowych został zrealizowany duży zakład produkcyjny w Koszkach oraz farmy wiatrowe, wpisując się w sposób trwały w istniejącą strukturę gminy. Sukcesywnie też powstają farmy fotowoltaiczne. Plany obowiązujące zostaną uwzględnione w kierunkach Studium.

Zaznaczyć należy też, że analizując obowiązujące plany miejscowe wytypowano również obszary konfliktów funkcjonalno-przestrzennych spowodowane zmianami w przepisach. Na terenie Gminy Orla powstały w oparciu o miejscowe plany farmy wiatrowe, które zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami są zlokalizowane w odległości mniejszej niż 10-krotna wysokość turbiny wiatrowej, co może skutkować ograniczeniami w zabudowie mieszkaniowej w rejonie wsi Spiczki, Krywiatycze i Topczykały. Opracowanie planów na tych obszarach pozwoli na zachowanie istniejących urządzeń wytwarzających energię jak i pozwoli na dalszą lokalizację zabudowy w obrębie istniejących wsi. Rozwój natomiast zabudowy mieszkaniowej przewiduje się na terenach sąsiadujących z ośrodkiem produkcyjnym w Koszkach. Działania planistyczne będą miały na celu zaplanowanie rozwoju zabudowy, jak i docelowego układu komunikacyjnego i zapotrzebowanie na infrastrukturę. Poprzez te działania będzie możliwe kształtowanie ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju na tym terenie.

Prawidłowe kształtowanie zabudowy i zagospodarowania terenów osadniczych na terenie gminy może się odbywać jedynie poprzez pokrycie planami miejscowymi większej powierzchni gminy.

1.1.3. Ruch budowlany

a) Decyzje o warunkach zabudowy

Decyzja o warunkach zabudowy jest jednym z instrumentów planowania przestrzennego i ma zastosowanie na terenach nieobjętych planami miejscowymi. Wydanie decyzji o warunkach zabudowy jest poprzedzone analizą funkcji i zagospodarowania terenu, zaś teren nią objęty musi spełniać wymogi określone w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Co ważne, wydana decyzja nie musi być zgodna z kierunkami polityki przestrzennej określonymi w Studium. Jej celem jest ustalenie czy dane zamierzenie inwestycyjne nie naruszy ładu przestrzennego i jest kontynuacją zabudowy w sąsiedztwie. Decyzja określa wysokość budynku, szerokość elewacji, kształt dachu, usytuowanie na działce oraz możliwość obsługi komunikacyjnej i zaopatrzenia w infrastrukturę, zawiera więc podstawowe elementy istotne z punktu widzenia urbanistyki. Ze względu na to, że jedynie 12,81% powierzchni gminy pokrywają plany miejscowe, decyzje o warunkach zabudowy są bardzo często wykorzystywanym elementem w planowaniu przestrzennym na terenie gminy. Analizując rozłożenie funkcji oraz lokalizację terenów, na których zostały wydane należy stwierdzić, że wydawanie warunków dla pojedynczych dziełek w odniesieniu do całej gminy nie pozwala na świadome kształtowanie zasad i kompozycji urbanistycznych. Wspólna przestrzeń jest narażona na degradację i doprowadzenie do zakłócenia ładu przestrzennego. Przy wydawaniu decyzji brakuje też narzędzi, które pozwoliłyby zachować i eksponować takie elementy, jak osie widokowe, tereny cenne przyrodniczo, czy bezpośrednie otoczenie zabytków.

Tabela 2. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego

l.p.	rok	Decyzje o warunkach zabudowy	Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego
1.	2003	17	5
2.	2004	11	1
3.	2005	13	5
4.	2006	33	4
5.	2007	16	0
6.	2008	24	1
7.	2009	33	3
8.	2010	28	3
9.	2011	42	4
10.	2012	25	1
11.	2013	24	0
12.	2014	17	2
13.	2015	17	4
14.	2016	40	6
15.	2017	23	1
16.	2018	20	3
17.	2019	22	4
18.	2020	41	5
$\Sigma =$		446	52

Źródło: Urząd Gminy Orla

Na przestrzeni lat 2003-2020 wydano łącznie **446** decyzji o warunkach zabudowy i **52** decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Ww. wynik zsumowany z inwestycjami realizowanymi na podstawie planów miejscowych, wskazuje na rozwój gminy. Obszarami na których najczęściej wydawane są warunki zabudowy są tereny zlokalizowane w sąsiedztwie wsi Orla, Mikłasze i Spiczki, a decyzje ustalające warunki zabudowy zagrodowej dotyczą w głównej mierze budowy budynku mieszkalnego. Analizując zakres wydanych decyzji można zauważyć wyraźny trend polegający na budowie nowych budynków mieszkalnych lub przebudowy i rozbudowy istniejących budynków będących w złym stanie technicznym. Natomiast w latach 2019-2021 zauważalny jest również wzmożony ruch w kierunku zabudowy produkcyjnej polegającej na budowie mikroinstalacji fotowoltaicznej.

b) Pozwolenia na budowę

Z uwagi, iż nie wszystkie wszczęte postępowania administracyjne o ustalenie warunków zabudowy kończą się realizacją inwestycji. Bardziej wymiernym kryterium rozwoju są wydane prawomocne pozwolenia na budowę. Na potrzeby zdiagnozowania potrzeb rozwoju zabudowy zestawiono w tabeli nr 3 wydane pozwolenia na budowę z wyszczególnieniem rodzaju zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zagrodowej oraz produkcyjnej i usługowej łącznie. Zestawione dane stanowią jeden w ważniejszych elementów pozwalający na ukształtowanie kierunków rozwoju i przeznaczenia terenów w oparciu o autentyczny trend rozwoju. Z przytoczonych danych wynika, że ilość wydanych decyzji o pozwoleniu na budowę, nawet rozpatrując to w większym zakresie terytorialnym, była znacznie niższa niż decyzji o warunkach zabudowy.

Tabela 3. Liczba wydanych pozwoleń na budowę

Lp.	miejsowość	rok			2017			2018			2019			2020			2021		
		MN	RM	P/U	MN	RM	P/U	MN	RM	P/U	MN	RM	P/U	MN	RM	P/U			
1)	Czechy Zabłotne												2						
2)	Dydule																		
3)	Gredele		1			1										1	3		

4)	Gregorowce											1				
5)	Koszele		1											1		
6)	Koszki			1		1	2		1	2		2			2	
7)	Krywiatycze											1		2		
8)	Malinniki			1	1				1			1	1			
9)	Mikłasze		1					1	1	1				1		
10)	Moskiewce		1													
11)	Oleksze					1										
12)	Orla	2	4			1	1	1	1		1	2		2	2	
13)	Paszkowszczyzna								1			1		1		
14)	Pawlinowo													2		
15)	Reduty													3		
16)	Spiczki		2			2						1		4		
17)	Szczyty Dzieciołowo					1			1				1			
18)	Szczyty Nowodwory											2		1		
19)	Szernie											1			1	
20)	Topczykały			1		1	1		1	2		1	1		1	
21)	Wólka								1							
22)	Wólka Wygonowska					1			1							
	Razem:	2	10	3	1	8	5	2	9	5	1	15	3	4	19	6

Źródło: Urząd Gminy Orla

c) Budynki oddane do użytkowania

Tabela 4. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania

Mieszkania oddane do użytkowania na 10 tys. ludności			
2017	2018	2019	powiat bielski
14	18	15	29
Liczba mieszkań oddanych do użytkowania			
2017	2018	2019	powiat bielski
Brak danych	5	4	Brak danych

Źródło: https://bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portrety_gmin/powiat_bielski/gmina_orla.pdf [dostęp 22.03.2021 r.]

Synteza wniosków:

- największy ruch budowlany zauważalny jest w miejscowości Orla 16 pozwoleń na budowę, Spiczki 9 pozwoleń na budowę, Gredele 6 pozwoleń na budowę, najmniejszy ruch zauważalny jest w miejscowościach Oleksze i Dydule brak wydanych pozwoleń na budowę oraz Moskiewce, Gregorowce i Szernie po 1 wydanym pozwoleniu na budowę;
- zabezpieczenie terenów cennych przyrodniczo, rolniczo, historycznie czy też narażonych na podtopienia, powinno odbywać się poprzez sporządzanie dla tych obszarów planów miejscowych.
- decyzje o warunkach zabudowy nie uwzględniają układu komunikacyjnego w szerszym kontekście, dotyczą jedynie danej nieruchomości, co może prowadzić do niewydolności komunikacyjnej i braku możliwości przeprowadzenia spójnego układu w przyszłości;
- decyzje o warunkach zabudowy są dobrym narzędziem do stosowania na terenach już zurbanizowanych, ukształtowanych przestrzennie i funkcjonalnie, jako uzupełnienie funkcji już istniejącej;
- na terenach rolnych, oddalonych od zwartej zabudowy, proces urbanizacji powinien przebiegać na podstawie ustaleń zawartych w planach miejscowych;
- zabezpieczenie terenów cennych przyrodniczo, rolniczo, historycznie czy też narażonych na podtopienia, powinno odbywać się poprzez sporządzanie dla tych obszarów planów miejscowych.

1.2. Dotychczasowe zagospodarowanie

1.2.1. Struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy

W strukturze przestrzennej można zaobserwować układ strefowy składający się z:

- **strefy osadniczej**, która obejmuje obszary zurbanizowane 22 sołectw, w skład których wchodzić wsie o układzie ulicówek i rzędówek oraz o nieregularnych wielodrożnic i rozdrożnic, na obszarze gminy występuje również zabudowa kolonijna o charakterze rolniczym, do strefy osadniczej zalicza się również usługi publiczne i komercyjne z zakresu sportu i rekreacji zlokalizowane w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej,
- **strefy produkcyjnej** skoncentrowanej w zachodniej części gminy wzdłuż drogi krajowej 66, która obejmuje tereny przemysłu, składów zakładu przetwórstwa drzewnego w Koszkach oraz stref produkcyjnych skupionych w dwóch obszarach, w których istnieją elektrownie wiatrowe (16 turbin wiatrowych) oraz rolnicza przestrzeń produkcyjna z zakazem lokalizacji zabudowy przeznaczonej na stały pobyt ludzi,
- **strefy usługowej** koncentracja usług zlokalizowana jest przede wszystkim w miejscowości Orla, która pełni rolę centrową gminy.
- **strefy rolniczej** która obejmuje użytki rolne w tym grunty orne, łąki i pastwiska, wykorzystywane do produkcji roślinnej, rozproszone na terenie całej gminy,
- **strefy leśnej**, obejmującej tereny istniejących lasów i zadrzewień,
- **strefy wód powierzchniowych**, obejmującej rzeki, wody stojące,
- **strefy zieleni urządzonej** – zielen cmentarna,
- **strefy ekologicznej** obejmującej obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie przyrody, zlokalizowane w południowo-zachodniej części gminy wzdłuż doliny rzeki Nurzec, które zostały opisane w punkcie 3.13. i 3.14.

1.2.2. Struktura transportowa

- a) **Drogi** - system komunikacyjny gminy Orla opiera się na sieci drogowej dróg stanowiących następujące kategorie:
- 1) **droga krajowa nr 66** o łącznej długości nawierzchni bitumicznej 10,86 km,
 - 2) **droga wojewódzka nr 689** o łącznej długości nawierzchni bitumicznej 4,4 km,
 - 3) **drogi powiatowe**: łączna długość sieci dróg powiatowych wynosi 88,138 km, z tego 67,090 km (59,13%) posiada nawierzchnię bitumiczną,
 - 4) **drogi gminne**:
 - **posiadające status drogi publicznej** : 120 szt. o długości 154,04 km co stanowi 626,39 ha, z czego 17,502 km (88,90 ha) to drogi bitumiczne, 117,42 km (456,39 ha) to drogi gruntowe, a pozostałe, tj. 19,108 km (81,1 ha) to drogi gruntowe wzmocnione tłuczniem lub żwirem oraz drogi z kostki betonowej,
 - **posiadające status drogi wewnętrznej** (*dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych oraz innych terenów*): 462 szt. o powierzchni 157,024 ha.
 - 5) **prywatne drogi wewnętrzne**.

Sieć drogowa w obszarze gminy jest dobrze rozwinięta. Nawierzchnia dróg w przeważającej części jest utwardzona, co umożliwia swobodne poruszanie się pojazdów w obrębie wszystkich miejscowości, jak i dojazd do terenów rolnych. Transport osobowy opiera się na komunikacji autobusowej, kolejowej i indywidualnej.

- b) **Kolej** na obszarze gminy Orla występują następujące linie kolejowe:
- linia nr 32 relacji **Czeremcha – Białystok**,
 - linia kolejowa nr 52 relacji **Lewki - Nieznany Bór**.

Układ istniejących dróg, oraz występujące tu w szczególności droga krajowa i wojewódzka oraz linie kolejowe mają zasadniczy wpływ na możliwości inwestycyjne oraz zagospodarowanie na terenie gminy. Dobra komunikacja przekłada się na atrakcyjność tych terenów i możliwość lokalizacji na tych obszarach dużych podmiotów gospodarczych. Szlaki komunikacyjne zlokalizowane na terenie gminy przekładają się na atrakcyjność gminy i stanowią duży potencjał w rozwoju funkcjonalno-przestrzennym. Szczegółowy opis infrastruktury komunikacyjnej został zawarty w rozdz. 13.1.

1.3. Dotychczasowe uzbrojenie terenu

Szczegółowy opis uzbrojenia terenów został zawarty w rozdziałach od 13.2 do 13.8.

2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony.

Zgodnie z obowiązującą ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym pod pojęciem „ładu przestrzennego” należy rozumieć takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. W potocznym rozumieniu ład przestrzenny to sposób ukształtowania przestrzeni, który tworzy harmonijną całość.

W świetle wyżej wymienionych założeń należy przyjąć, że uwarunkowania rozwoju gminy to szereg powiązanych ze sobą zjawisk mających bezpośredni wpływ na procesy zachodzące w środowisku przyrodniczym, kulturowym i społecznym gminy. W toku prac nad studium podjęto szeroką analizę tych elementów, które mają najistotniejszy wpływ na kształtowanie się przestrzeni i jakość życia mieszkańców gminy Orla. Rozpoznanie zasobów gminy i głównych problemów jego rozwoju w kontekście sformułowanych celów rozwoju, pozwala na syntetyczne zdefiniowanie podstawowych uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy. Ład przestrzenny, jako jeden z podstawowych elementów zrównoważonego rozwoju kształtuje warunki życia i ma znaczenie dla funkcjonowania gospodarki, a co za tym idzie wiąże się z szansami rozwoju.

W zagospodarowaniu przestrzennym ład przestrzenny oznacza uporządkowanie i harmonię pomiędzy różnymi elementami składowymi przestrzeni i funkcjami struktury przestrzennej, stanowiąc kryterium oceny, jakości zmian zagospodarowania w odniesieniu do sprawności procesów społeczno-gospodarczych i jakości życia. Do takiej definicji odwołuje się Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, która jest dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju przyjęła, iż główne skutki braku odpowiedniej polityki przestrzennej to:

- problemy (patologie) społeczne spowodowane segregacją społeczną (osiedla o niskim poziomie bezpieczeństwa, powierzchni zielonych i rekreacyjnych ogólnodostępnych oraz dostępności usług), które przyczyniają się do podwyższenia kosztów związanych z likwidowaniem negatywnych skutków społecznych,
- niebezpieczeństwo spowodowane osiedlaniem się lub prowadzeniem działalności na terenach zalewowych,
- zagrożenia związane z komunikacją (wysoki wskaźnik wypadków samochodowych),
- suburbanizacja powodująca wzrost wydatków na infrastrukturę, wydłużająca czas dojazdu do głównych ośrodków (praca, usługi i handel, oświata, służba zdrowia) oraz niską efektywność ekonomiczną,
- mała atrakcyjność dla inwestorów zagranicznych i wykwalifikowanych kadr decydujących,
- współczesny rozwój.

Natomiast brakiem ładu przestrzennego na poziomie lokalnym uważa się przede wszystkim:

- niską jakość przestrzeni publicznej,

- chaos w formach zabudowy i architekturze zespołów urbanistycznych,
- presja na tereny otwarte,
- destrukcja systemów ekologicznych miejscowości,
- braki w wyposażeniu w infrastrukturę techniczną i społeczną, nie nadążającą za rozwojem zabudowy mieszkaniowej.

Do tego zbioru można też dodać negatywny wpływ reklamy na odbiór przestrzeni, jako zakomponowanej całości oraz czynnik ekonomiczny silnie determinujący jakość, nowopowstającej zabudowy (np.: budowa wysokich obiektów, o dużej powierzchni użytkowej, które lokalizowane są w otoczeniu niższej i mniej zintensyfikowanej zabudowy, niski standard wykończenia, brak urządzonych przestrzeni wspólnych itp.).

Odnosząc powyższe kryteria do sytuacji gminy Orla można wyróżnić następujące elementy mające negatywny wpływ i zakłócające ład przestrzenny:

- konflikt funkcji, wynikający z intensywności wykorzystania przestrzeni i produkcji rolniczej, tj. zabudowa zagrodowa z aktywną intensywną produkcją zwierzęcą i roślinną z zabudowaniami o funkcji również zagrodowej z nieaktywną produkcją rolniczą, która wykorzystywana jako rekreacja indywidualna,
- konflikt funkcji przemysł/produkcja i mieszkalnictwo w miejscowości Szczyty Nowodwory,
- ingerowanie zabudowy w system dolin rzecznych, terenów zalewowych dolina rzeki Orlanka na pograniczu Orli i Koszel,
- brak przestrzeni wspólnych (rekreacyjnych, sportowych) integrujących mieszkańców w różnym wieku,
- niedoinwestowanie w tereny zielone i niski poziom ich przekształceń na tereny ogólnodostępnej zieleni urządzonej,
- niedoinwestowanie terenów i obiektów związanych z rekreacją i sportem głównie wodnym,
- ograniczony zakres usług centrotwórczych,
- komunikacja wymagająca uzupełnień i modernizacji (drogi, parkingi, przystanki),
- dysproporcje między gabarytami zabudowy,
- brak odpowiednich zapisów prowadzących do zachowania i poprawy stanu dziedzictwa kulturowego gminy.

Zjawiskami mającymi pozytywny wpływ na budowanie ładu przestrzennego gminy są:

- inwestycje gminne służące poprawie jakości komunikacji (modernizacja dróg oraz parkingów, budowa dróg rowerowych), podniesieniu standardów oraz poprawy wizerunku obiektów użyteczności publicznej oraz budynków mieszkaniowych (modernizacje), dbałość o zabytki (dofinansowania),
- tereny zielone niezdegradowane, o dużym potencjale przyrodolecznym i wypoczynkowym (doliny rzek, lasy),
- działania zmierzające do wykreowania nowych i poprawy już istniejących ogólnodostępnych przestrzeni miejskich (zbiornik retencyjny z możliwością połączenia funkcji rekreacji, rewitalizacja parku, place zabaw i boiska, renowacja świetlic wiejskich, Gminny Ośrodek Kultury),
- podnoszenie jakości infrastruktury sportowej (budowa boiska „Orlik”),
- działania prowadzące do wzmocnienia wizerunku Orli, jako gminy wielu kultur i wyznań (wydarzenia kulturalne).

WNIOSKI:

W celu przywrócenia ładu przestrzennego, wskazane jest:

- w pierwszej kolejności wyeliminowanie elementów lub działań negatywnie wpływających na ład przestrzenny,
- dążenie do większej spójności komunikacyjnej odbywającej się w kierunku wschód – zachód, polegające na budowie sprawnej komunikacji pieszej i kołowej, łączącej rozdzielone przez trakty komunikacyjne (droga krajowa Nr 66 i tory kolejowe),

- prowadzenie działań mających na celu zapewnienie komunikacji pozwalającej na szybszy dostęp starszych mieszkańców do zakładów opieki zdrowotnej, aptek,
- tworzenie warunków do spójnego, pod względem funkcjonalnym i architektonicznym, kształtowania przestrzeni. Wprowadzanie w planach miejscowych ustaleń harmonizujących formy nowej zabudowy z istniejącą zabudową i otoczeniem, z uwzględnieniem problemów związanych z informacją wizualną (reklamy),
- wykorzystanie szans, jakie zawarte są w potencjale dolin rzecznych i lasów, na rzecz ich dalszej ochrony przed dewastacją i zabudową. Wykorzystania ich na cele ogólnodostępnych przestrzeni rekreacyjnych (w tym dróg rowerowych) i terenów zieleni urządzonej,
- w miarę możliwości wzbogacanie oferty usług użyteczności publicznej (Gminny Ośrodek Kultury) o szczególnie centrotwórczym charakterze i ponadlokalnym znaczeniu miejscowości Orla,
- dalsze inwestycje polegające na uzupełnieniu i modernizacji komunikacji publicznej i infrastruktury technicznej (drogi, parkingi, przystanki, wodociągi, kanalizacja),
- wprowadzanie odpowiednich zapisów oraz kontynuowanie działań na rzecz zachowania i poprawy stanu dziedzictwa kulturowego gminy.

2 a) Diagnoza, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowanej na potrzeby strategii rozwoju gminy.

a) Plan Rozwoju Lokalnego gminy Orla na lata 2016-2023.

Rada Gminy Orla uchwałą nr XVI/111/16 z dnia 30 listopada 2016 r. przyjęła Plan Rozwoju Lokalnego gminy Orla, w myśl art. 10a 1. ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057). Podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju, projekt polityki publicznej, projekt programu rozwoju lub projekt programu służącego realizacji umowy partnerstwa przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych. Niniejszy dokument został opracowany i przyjęty przez Radę Gminy Orla. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Orla na lata 2016-2023 jest dokumentem wskazującym najważniejsze cele, realizacja których przyczyni się do rozwoju Gminy Orla w sferze społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej i przestrzennej oraz ochrony środowiska. Zawiera podstawy do prowadzenia rozważnej, przemyślanej, kompleksowej oraz zrównoważonej polityki rozwoju z uwzględnieniem możliwości pozyskania dofinansowania realizacji zadań ze źródeł zewnętrznych, w tym zwłaszcza ze środków Unii Europejskiej. Plan Rozwoju obejmuje działania realizowane na całym obszarze Gminy Orla w latach 2016-2023. Gmina wiejska Orla zamierza w tym okresie skupić się przede wszystkim na działaniach, które będą współfinansowane ze środków Unii Europejskiej. Aby móc skorzystać z dofinansowania koniecznym jest sporządzenie dokumentu, jakim jest Plan Rozwoju Lokalnego, który zawiera m. in. wykaz najważniejszych zadań zaplanowanych do realizacji na terenie gminy w latach 2016-2023.

- b) Program „Czyste powietrze”** w ramach programu można m.in. przeprowadzić termomodernizację budynków, dokonać wymiany starych, wysokoemisyjnych kotłów węglowych na ekologiczne źródła energii, wykonać instalację fotowoltaiczną, kolektory słoneczne, rekuperację, czy instalację centralnego ogrzewania. Dodatkowo można przeprowadzić kompletny audyt energetyczny wykazujący rzeczywiste zapotrzebowanie budynku na energię cieplną.

3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego

3.1. Zasoby środowiska przyrodniczego

O zasobach środowiska przyrodniczego gminy Orla decyduje wiele czynników lokalnych oraz uwarunkowań wynikających z położenia geograficznego. Lokalizacja w północno-wschodniej Polsce określa genezę terenu oraz klimat mające wpływ na szatę roślinną, świat zwierzęcy oraz procesy kształtujące rzeźbę terenu. Nie mniej istotne są uwarunkowania lokalne. Rozwój gminy w przeszłości oraz rodzaj i intensywność użytkowania terenu przez mieszkańców są istotnymi czynnikami modyfikującymi. Wypadkową tych uwarunkowań i procesów jest obecny stan środowiska i jego funkcjonowanie.

Biorąc pod uwagę podział fizyczno-geograficzny Polski oparty na opracowaniu J. Kondrackiego, gmina zlokalizowana jest w mezoregionie Równina Bielska będącego południowo-wschodnią częścią makroregionu Nizina Północnopolaska, podprovincji Wysoczyzny Podlasko - Białoruskie, prowincji Niż Wschodniobałtycko – Białoruski, oraz megaregionu Niż Wschodnioeuropejski.

Równina Bielska sąsiaduje z Doliną Górnej Narwi, Wysoczyzną Drohiczyńską i Wysoczyzną Wysokomazowiecką, a na Białorusi – z Przedpolesiem Zachodnim. Zajmuje powierzchnię ok. 2800 km². Kraina ta posiada w znacznym stopniu zachowane w stanie naturalnym środowisko przyrodnicze, o wysokich i unikatowych walorach w skali kraju i Europy. Wysoki stopień naturalności wynika również z samej struktury użytkowania gruntów, w której dominują obszary uznane za biologicznie aktywne, tj. łąki, pastwiska, lasy, zadrzewienia, wody i nieużytki bagienne. Ponadto obszar charakteryzuje się stosunkowo czystym powietrzem atmosferycznym i niewielkim zanieczyszczeniem środowiska.

Natomiast obszar gminy, jak i całego powiatu bielskiego jest terenem wybitnie rolniczym. W użytkowaniu terenu przestrzeń rolnicza znacznie przeważa nad lasami, które zajmują mniejsze i zdecydowanie bardziej rozdrobnione powierzchnie niż w sąsiednim powiecie hajnowskim. Jest to związane z bardzo dobrymi warunkami glebowymi sprzyjającymi rozwojowi tej gałęzi gospodarki.

Powiat jednocześnie wyróżnia się niewielkim udziałem obszarów przyrodniczych objętych ochroną prawną, co w dużej mierze związane jest z wysokim stopniem rolniczego przekształcenia środowiska.

3.2. Tereny otwarte

Struktura przyrodnicza gminy składa się z rozległych użytków zielonych w dolinach rzek i rozproszonych terenów leśnych. Rolę wspierającą posiadają niezabudowane obszary podporządkowane funkcji innej niż przyrodnicza, lecz nieuszczelnione i na których występuje pokrywa roślinna: grunty orne oraz nieliczne tereny zieleni urządzonej (skwery i zieleńce, zieleń cmentarna, zieleń przydrożna). Szczególnie istotne dla kształtowania warunków fizjograficznych w gminie są wody powierzchniowe.

Elementy te tworzą razem system przyrodniczy, którego głównymi osiami są rzeki i ich doliny otoczone polami uprawnymi oraz rozproszone tereny leśne. Całość pełni biologiczne, klimatyczne i hydrologiczne funkcje wpływające na jakość przestrzeni i komfort mieszkańców. Kształtowanie tych terenów ma na celu utrzymanie i wzmocnienie funkcji przyrodniczej, a przez to utrzymanie właściwych warunków życia.

3.3. Charakterystyka obszarów otwartych i zieleni, w tym leśna i rolnicza przestrzeń produkcyjna

– Lasy

Grunty leśne zajmują ogółem 2 368,21 ha (stan na 2019 r.), a lasy 2 358,19 ha, czyli ok. 14,7% powierzchni gminy. Nieco ponad połowa, 1 250,69 ha (52,8%) stanowi własność publiczną, pozostałe

1 117,52 ha (47,2%) to grunty prywatne. Wśród lasów publicznych ogromna większość (1 204,15 ha – 97%) zarządzana jest przez Lasy Państwowe w Nadleśnictwie Bielsk. 32,19 ha lasów pozostaje w zasobie Własności Rolnej SP., a 3,68 ha to lasy gminne. Struktura własności różni się nieco ogólnej struktury charakterystycznej dla województwa podlaskiego, gdzie zaledwie ok. 1/3 stanowią lasy prywatne.

Tereny leśne rozmieszczone są przede wszystkim w centralnej i południowej części gminy. Zwarte kompleksy położone są w okolicy wsi Gregorowce, Wólka Wygonowska, na zachód od wsi Malinniki i na północ od wsi Reduty. Ponadto w krajobrazie obecne są też mniejsze powierzchnie leśne i zadrzewienia śródpolne. Z uwagi na korzystne warunki glebowe, często wykształcają się żyzne lasy mieszane świeże i wilgotne. W drzewostanie dominuje sosna, ale towarzyszy jej również brzoza, olsza, dąb, świerk, klon, lipa a lokalnie również modrzew i grab. Podszyt budowany jest przez samosiew młodych drzew, a także kruszynę, czeremchę, jarząb, jałowiec. Miejscowo pojawiają się gatunki inwazyjne jak dąb czerwony i robinia akacjowa. Drzewostany są względnie młode, ich wiek zawiera się najczęściej w przedziale 20-70 lat.

Wzdłuż cieków wodnych i rowów melioracyjnych występują kępowo siedliska łągowe, głównie jako łągi olchowe i łożowiska. Są one nieliczne, gdyż większość dolin zajmowana jest przez użytki zielone i pozbawiona drzewostanu. Natomiast w dnach zatorfionych obniżen terenowych o wysokim poziomie wód gruntowych występuje brzoza, wierzba, leszczyna i czeremcha.

Wśród lasów ochronnych przeważają drzewostany wodochronne. Położone są on m.in. w kompleksach wokół m. Reduty, w dolinie Nurca, w okolicy kolonii Nowodwory i Dydul. Oprócz tego są tu dwie stałe powierzchnie badawcze i doświadczalne oraz 7 wydzielonych cennych fragmentów rodzimej przyrody (jeden na obszarze średniowiecznego grodziska na gruntach wsi Paszkowszczyzna przy drodze krajowej nr 66, pozostałe leżą w dolinie Białej – zidentyfikowano tam cenne siedlisko przyrodnicze będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty - 91E0-B).

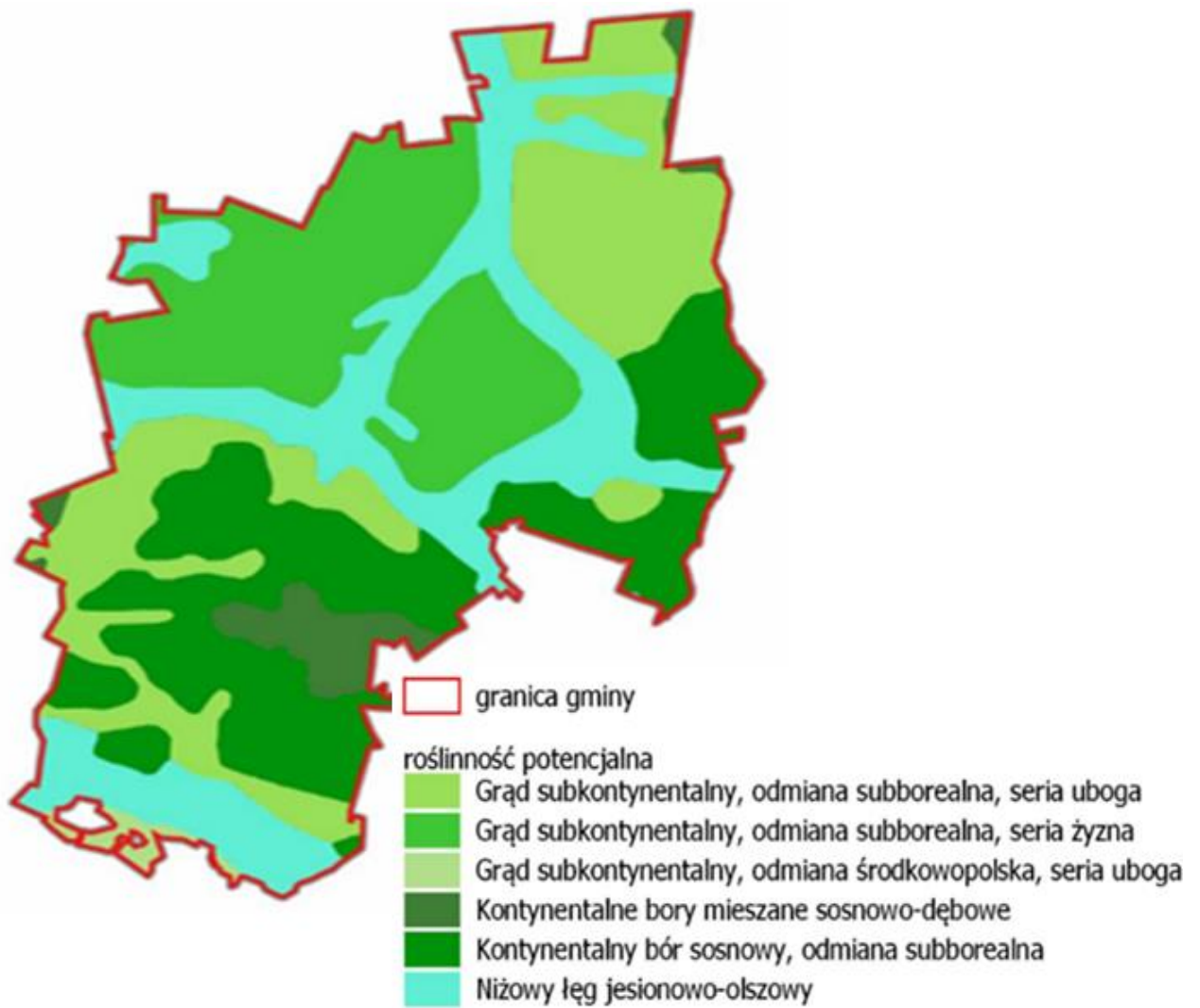
Lasy pełnią istotną funkcję w systemie przyrodniczym Orli. Posiadają ważne znaczenie gospodarcze, ale oprócz tego pełnią rolę krajobrazową, przyrodniczą, retencyjną, mają wpływ na lokalny klimat i stanowią ostoję ptactwa i drobnej zwierzyny.

Tereny leśne podlegają ochronie zgodnie z przepisami ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, polegającej na:

- 1) ograniczaniu przeznaczenia ich na cele nieleśne,
- 2) zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów leśnych oraz szkodom w drzewostanach i produkcji leśnej, powstającym wskutek działalności nieleśnej,
- 3) przywracaniu wartości użytkowych gruntom, które utraciły charakter gruntów leśnych na skutek działalności nieleśnej,
- 4) poprawianiu ich wartości użytkowych oraz zapobieganiu obniżania ich produktywności.

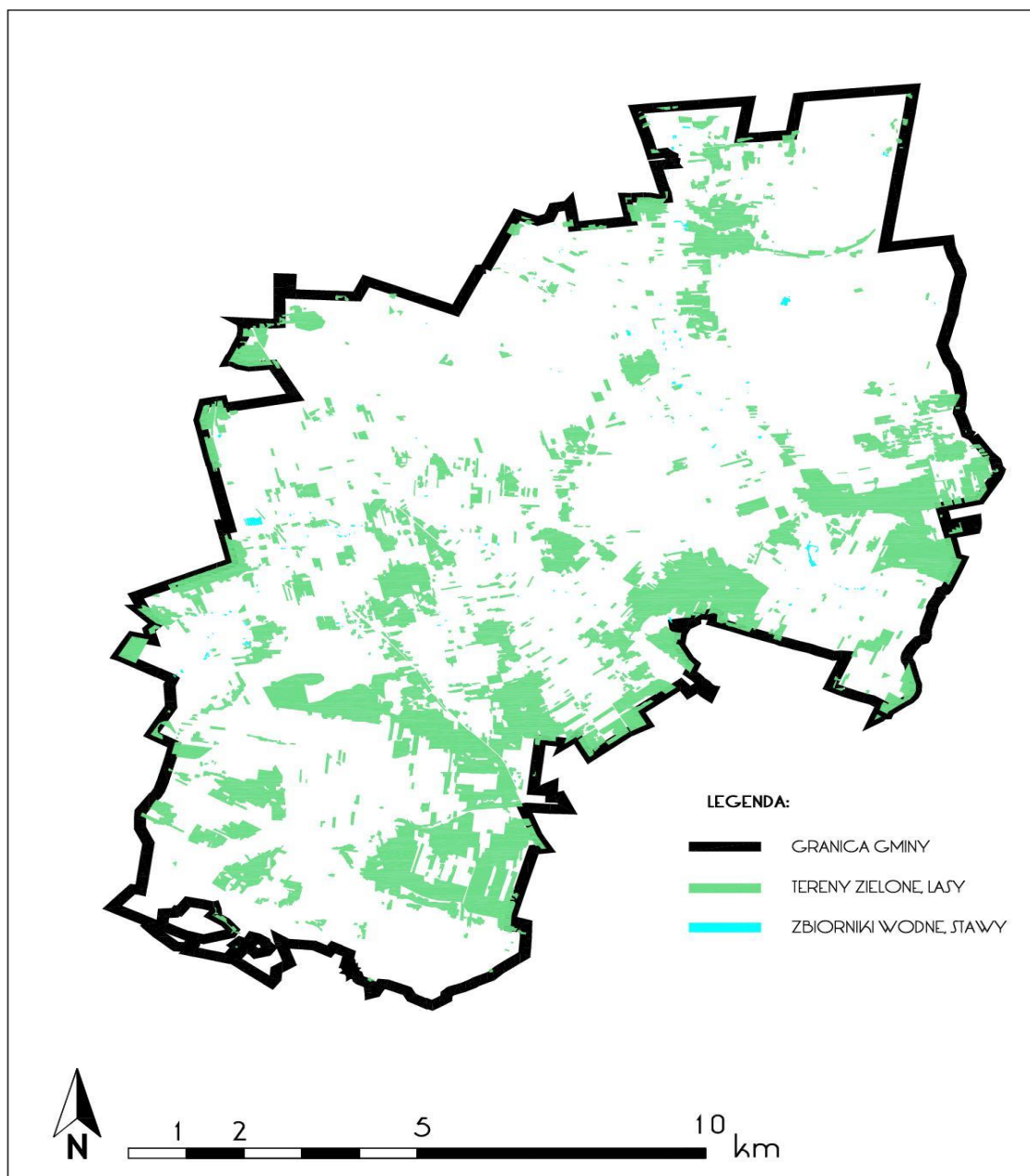
Zasady prowadzenia gospodarki leśnej w lasach prywatnych określa uproszczony plan urządzenia lasu, a w lasach publicznych zarządzanych przez Lasy Państwowe – plan urządzenia lasu opracowany dla Nadleśnictwa Bielsk.

Rysunek 3. Określenie zbiorowisk leśnych w gminie Orla

Źródło: opracowanie ekofizjograficzne

Rysunek 4. Rozmieszczenie kompleksów leśnych w gminie Orla

Źródło: opracowanie własne.

– Tereny użytków rolnych

Użytki rolne stanowią dominujący rodzaj użytkowania terenu i zajmują 80% powierzchni gminy. Wśród nich przeważają grunty orne (61% powierzchni użytków rolnych), pastwisk (19%) i łąki (17%). Mniejsze powierzchnie zajmują sady (0,15%) i grunty pod rowami (0,77%). Do użytków rolnych zalicza się również grunty rolne zabudowane, które w gminie posiadają powierzchnię niemal 300 ha.

Tereny w rolniczym wykorzystaniu podlegają ochronie zgodnie z przepisami ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, polegającej na:

- 1) ograniczaniu przeznaczania ich na cele nierolnicze,
- 2) nadawaniu nieużytkom rolniczym wartości użytkowych oraz przywracaniu tych wartości zdegradowanym gruntom rolnym,
- 3) zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych oraz szkodom w produkcji rolniczej, powstającym wskutek działalności nierolniczej,

- 4) rolniczym ich wykorzystywaniu, poprawianiu ich wartości produkcyjnej oraz zapobieganiu spadkowi ich urodzajności.

Zdecydowana większość gruntów ornych pozostaje w faktycznym użytkowaniu rolniczym.

Łąki i pastwiska położone w dolinach rzek stanowią wyjątkowo ważny teren w strukturze przyrodniczej gminy. Obok zwartych obszarów leśnych jest to najcenniejszy pod względem bogactwa i zróżnicowania pokrywy roślinnej obszar, który powinien pozostać wolny od zabudowy. Szczególne znaczenie posiadają użytki zielone w rozległej dolinie Nurca wytworzone na glebach torfowych. Wśród nich obecne są cenne siedliska przyrodnicze będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty objęte ochroną w sieci Natura 2000:

- niżowe świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*) 6510 – zajmujące największe powierzchnie doliny
- niżowe murawy bliźniczkowe (*Nardion* - płyty bogate florystycznie) 6230 – występujące głównie w strefie krawędziowej doliny,
- murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenion septentrionalis-Festucion pallentis*) 6120 – pojedyncze płyty we wschodniej części doliny,
- zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion caeruleae*) 6410 – kilka nieregularnie rozmieszczonych płatów – zarówno w sąsiedztwie rzeki, jak i w strefie krawędziowej
- suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphylion*) 4030 – pojedyncze wydzielenie przy wschodniej granicy gminy.

Obszary użytków zielonych stanowią jednocześnie siedlisko wielu rzadkich i cennych gatunków zwierząt, w tym ostoję ptaków wodno-błotnych i żerowisko ptaków drapieżnych, a także miejsce występowania płazów i ssaków pływających.

Warunki glebowe są korzystne dla rolnictwa, a gleby posiadają ogólnie wysokie klasy bonitacyjne. Na terenach wysoczyznowych gleby zaliczane są najczęściej do IVa i IIIb klasy, natomiast na terenach dolinnych do IV kl. użytków zielonych. Strukturę bonitacji gruntów ornych gminy w odniesieniu do powiatu i województwa przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Zestawienie użytków gruntowych gminy na tle powiatu i województwa

Wyszczególnienie	Klasy bonitacyjne gruntów ornych (pow. w ha)						
	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VI Z
Województwo Podlaskie	6960	57460	173894	209970	213216	129006	11347
Powiat bielski	737	10137	17849	13480	14053	5716	309
Orla	69	1679	2406	1377	1567	764	52

Źródło: Biesiacki A., Kuś J., Ocena obszarów o zróżnicowanej przydatności do produkcji rolnej, Cz.I. IUNG, Puławy 2002.

Tabela 6. Zestawienie gruntów gminy Orla

przeznaczenie	symbol oznaczenia użytku zapisany w ewidencji gruntów i budynków	powierzchnia [ha]
grunty budowlane	B, Ba, Bi, Bp, Br, Bz	438
drogi	dr	562
użytki kopalne	K	34
lasy i grunty zadrzewione	Ls III, Ls IV, Ls V, Ls VI, Lzr	2461
łąki	Ł III, Ł IV, Ł V, Ł VI	2210
pastwiska	Ps III, Ps IV, Ps V	2345
grunty orne	R IIIa i R IIIb	1751
	R IVa i R IVb	3722
	R V i R VI	2140
sady	S-PsIII, S-PsIV, S-PsV, S-PsVI, S-RIIIa, S-RIIIb, S-RIVa, S-RIVb, S-RV, S-RVI	22
nieużytki	N	61
tereny kolejowe	Tk, Ti, Tp	108
wody stojące i rowy	W, Wsr	105
wody płynące – rzeki,	Wp	29
Suma powierzchni:		15.986

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ewidencji gruntów starostwa powiatowego w Bielsku Podlaskim

Przebieganie, gmina Orla posiada korzystniejsze warunki niż średnio w powiecie i znacznie korzystniejsze niż średnio w województwie.

Tereny użytków rolnych stanowią powierzchniowo największe i bardzo istotne elementy systemu przyrodniczego Orli. Łąki i pastwiska dolin rzecznych przecinają gminę z południa na północ i ze wschodu na zachód, a także zajmują znaczną południową część obszaru, łącząc się ze sobą i jednocześnie z obszarami poza administracyjnymi granicami gminy tworząc powiązania przyrodnicze o bardzo dużym zasięgu. Mają wpływ na kształtowanie mikroklimatu i pełnią funkcję przewiewową, tym samym podnosząc jakość życia mieszkańców. Występujące na obszarze gminy korytarze ekologiczne o znaczeniu regionalnym wydzielono zgodnie z przebiegiem dolin rzek: Nurca (główny korytarz ekologiczny) oraz Orłanki i Białej (uzupełniający korytarz ekologiczny).

– Tereny zieleni urządzonej

Strukturę terenów zieleni Orli tworzą: zieleńce, cmentarze. Łączna powierzchnia tych terenów jest niewielka i wynosi 27,18 ha. Obszary te cechują się zazwyczaj znacznym przekształceniem zbiorowisk roślinnych, biorą jednak udział w utrzymaniu ciągłości procesów przyrodniczych.

– Zieleńce i skwery

Zieleniec (bądź skwer) to małe założenie ogrodowe, występujące w powiązaniu z placem, ulicą, otaczającą zabudowę mieszkalną lub budowlą użyteczności publicznej.

W gminie znajduje się 10 zieleńców. Zajmują łącznie powierzchnię ok. 7,7 ha. Są to obiekty niewielkich rozmiarów i pełnią głównie funkcję dekoracyjną, ale ze względu na ich lokalizację stanowią cenne uzupełnienie systemu zieleni. Skwery i zieleńce były tworzone na terenach o intensywnej zabudowie, przy ciągach komunikacyjnych i w centrum wsi, czyli tam gdzie udział powierzchni aktywnej biologicznie był bardzo mały. Największym z nich jest skwer w rejonie ulic Kleszczelowskiej i 1 Maja położony w południowej części wsi Orla. Pełni funkcję estetyczną i wypoczynkową. Zagospodarowany jest parkową

roślinnością (trawniki i różnogatunkowe drzewa) oraz posiada niewielką sieć alejek i parkowe obiekty małej architektury.

– **Zieleń przyuliczna**

Szczególne znaczenie w krajobrazie mają pasma i skupiska zieleni drzew i krzewów, które łączą tereny zabudowane z otaczającymi terenami otwartymi o dużym potencjale biotycznym. Tereny zieleni przyulicznej i towarzyszące zabudowie pełnią bardzo ważne funkcje kształtujące warunki życia mieszkańców. Prawdopodobnie komponowane oddziałują pozytywnie na układ urbanistyczny i zabudowę. Pomagają zachować równowagę pomiędzy elementami środowiska naturalnego i stworzonego przez człowieka.

– **Zieleń cmentarna**

Wg danych GUS na terenie gminy utworzono 20 cmentarzy o łącznej powierzchni 15,80 ha. Dwa z nich wpisane są do rejestru zabytków nieruchomości. Są to cmentarze prawosławne z XVIII w.: we wsi Szczyty-Dzięciołowo oraz w Orli. Cmentarze z reguły lokalizowane były na lokalnych wywyższeniach terenu w celu zmniejszenia możliwości skażenia wód gruntowych. Są więc wyeksponowane w otoczeniu i pełnią ważną funkcję krajobrazową. Posiadają częściowe zagospodarowanie, ich powierzchnie pokrywają zazwyczaj jednogatunkowe trawniki, którym towarzyszą rodzime gatunki drzew.

3.4. Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Budowa geologiczna i rzeźba terenu mają dominujący wpływ na układ przestrzenny gminy, jej system przyrodniczy, a także układ sieci hydrograficznej. Decydują o walorach krajobrazowych. Budowa geologiczna rozstrzyga także o ilości i jakości zasobów wód podziemnych oraz o warunkach geologiczno-inżynierskich, mających wpływ na warunki budowlane w poszczególnych częściach gminy.

Równina Bielska pod względem rzeźby terenu cechuje się małym urozmaiceniem. Głównymi formami są słabo zróżnicowana wysokościowo wysoczyzna morenowa z nielicznymi morenami czołowymi akumulacyjnymi i wyciśnięcia oraz rozległe zagłębienia końcowe (wytopiskowe) i równiny zastoiskowe.

Wysoczyzna morenowa falista zajmuje większość powierzchni gminy – niemal całą część północną i centralną za wyjątkiem dolin rzecznych. Stanowią ją wzgórza, zbudowane głównie z glin zwałowych, wznoszące się zazwyczaj do wysokości 170,0–180,0 m n.p.m. Niektóre z nich mają charakter morenczołowych spiętrzonych (moren wyciśnięcia). Nie są to formy związane z oscylacjami frontu lądolodu, lecz raczej z nasuwaniem się masy lodowej na podłoże i grawitacyjne wyciskanie starszych plastycznych utworów — iłów zastoiskowych. Do form tych zaliczono rozległe wzgórza w rejonie Grabniaka, dawnej cegielni Antonowo koło Orli. Na powierzchni wysoczyzny liczne są głązy narzutowe, najczęściej zgrupowane w antropogeniczne skupienia.

Powierzchnia wysoczyzny urozmaicana jest morenami czołowymi akumulacyjnymi. Należą do nich pagórki i wzgórza o kształtach owalnych, wydłużonych i stożkowych, o wysokości względnej 5,0–20,0 m i bezwzględnej do około 190 m n.p.m. Moreny występują najliczniej w części południowo-centralnej w pasie między miejscowościami Gredele-Kolonia – Gregorowce – Malinniki, a także nieco niżej, tworząc równoleżnikowe pasy otaczające niewielkie ciek. Obecne są także na południe i na północ od wsi Reduty oraz w otoczeniu miejscowości Topczykały i Paszkowszczyzna. Na obszarach tych formują rozległe wały. Na zapleczu moren występują rozległe zagłębienia końcowe (wytopiskowe). Natomiast w części północnej gminy wzgórza moren stanowią jedynie lokalne urozmaicenia wysoczyzny i zajmują znacznie mniejsze powierzchnie.

Na zapleczu wspomnianych ciągów moren czołowych występują wzgórza i pagórki moren martwego lodu. Największe ich skupiska znajdują się w rejonie miejscowości Gregorowce oraz Reduty.

Są to formy bardzo zróżnicowane pod względem kształtu i rozmiarów. Większe wzgórza, o wysokości względnej dochodzącej do 15 m, mają nieregularne kształty, natomiast mniejsze pagóry są w większości owalne.

Rzeźbę omawianego obszaru urozmaicają liczne nieckowate zagłębienia, w większości o nieregularnym kształcie. Część z nich to rozległe formy o płaskich dnach, w których wykształciły się równiny torfowe. Największe niecki znajdują się w południowej części gminy, w sąsiedztwie doliny Nurca. Są to zagłębienia końcowe (wytopiskowe), powstałe w wyniku długotrwałego wytapiania brył i płatów martwego lodu. Część z nich w interglacjale eemskim oraz w trakcie zlodowacenia Wisły, a nawet we wczesnym holocenie, mogła być zbiornikami jeziornymi, które podlegały stopniowemu zarastaniu i zasypywaniu.

Na południe od Redut, przebiega równoleżnikowo wąski wał zaklasyfikowany jako forma akumulacji szczelinowej. Wyraźnie zaznacza się ona w morfologii, ma długość około 5 km, a jej wysokość względna wynosi około 10 m. Jej zbocza są stosunkowo strome i symetryczne względem wyraźnie zaznaczającego się grzbietu. Formami eolicznymi są równiny piasków przewianych, czasem uformowanych w niewielkie wydmy o wysokościach około 2 m. Wpływ procesów eolicznych na morfologię był stosunkowo niewielki i miał charakter retuszu starszych elementów rzeźby. Większe obszary równin eolicznych znajdują się w dolinie Orlanki na północ od miejscowości Szernie, w dolinie Nurca w okolicy Pawlinowa oraz na północny-zachód od Czech Zabłotnych.

W granicach gminy występują 2 wzgórza kemowe związane z doliną Nurca. Leżą na zachód od miejscowości Czechy Zabłotne.

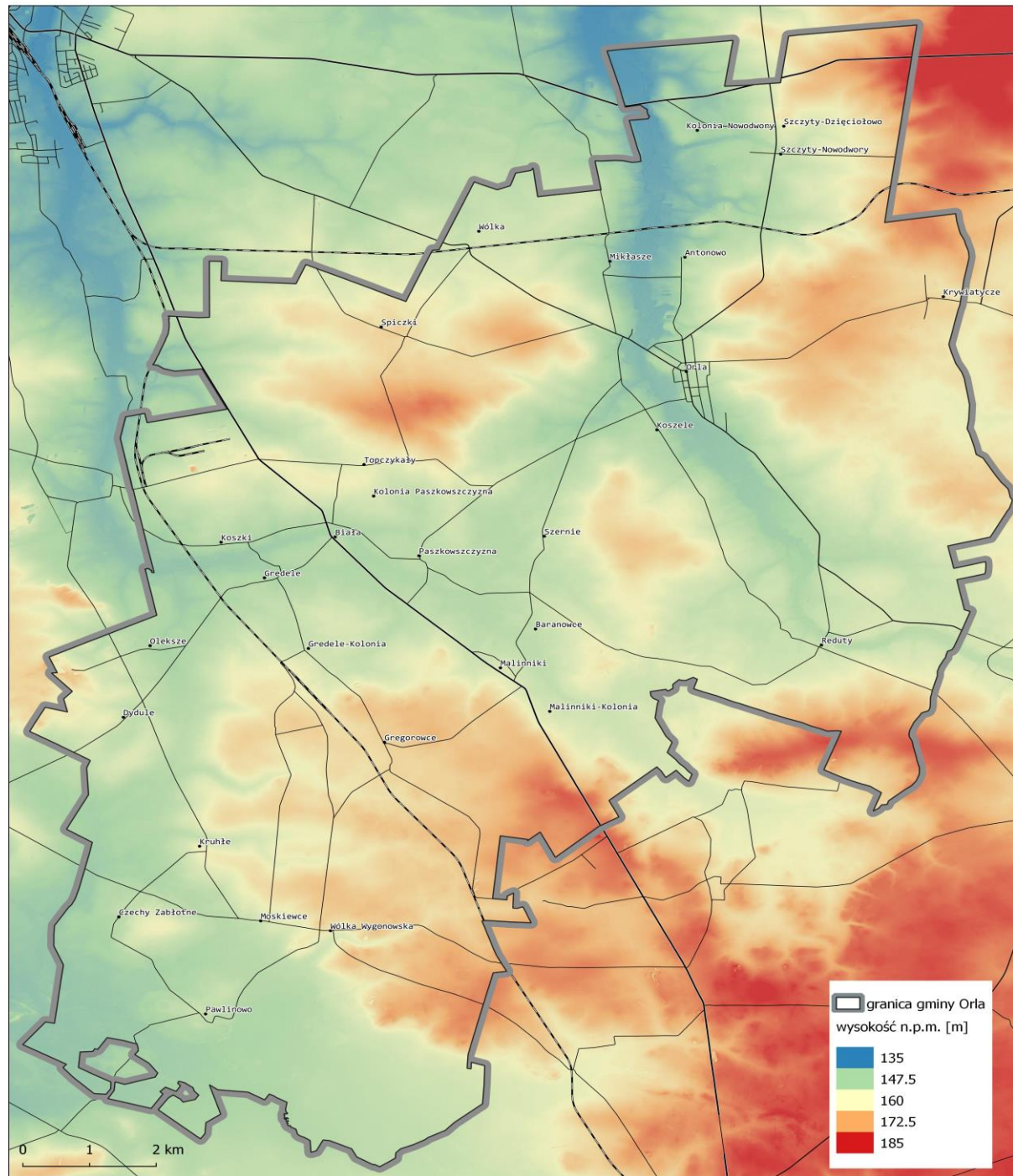
Linie wododziałów w granicach gminy wyznaczają ciągi moren czołowych, dlatego można przypuszczać, że współczesne kierunki odpływu wód powierzchniowych nawiązują do kierunków odpływu wód lodowcowych. Wskazują na to również rozległe obszary równin wodnolodowcowych, występujące wokół stosunkowo niewielkich współczesnych cieków oraz pozostałości dolin wód roztopowych, które są obecnie wykorzystywane przez Orlankę i Nurzec.

W północnej części omawianego obszaru, w dolinach rzecznych Białej i Orlanki, można wyróżnić tarasy akumulacyjne (zalewowe), wznoszące się 1,0–2,5 m n.p. rzeki.

Obszar gminy, oprócz wylesienia, jest stosunkowo mało przekształcony przez człowieka. Z większych form antropogenicznych wymienić należy piaskownie-żwirownie i piaskownie, a także wkopy i nasypy odcinka linii kolejowej Białystok–Białowieża.

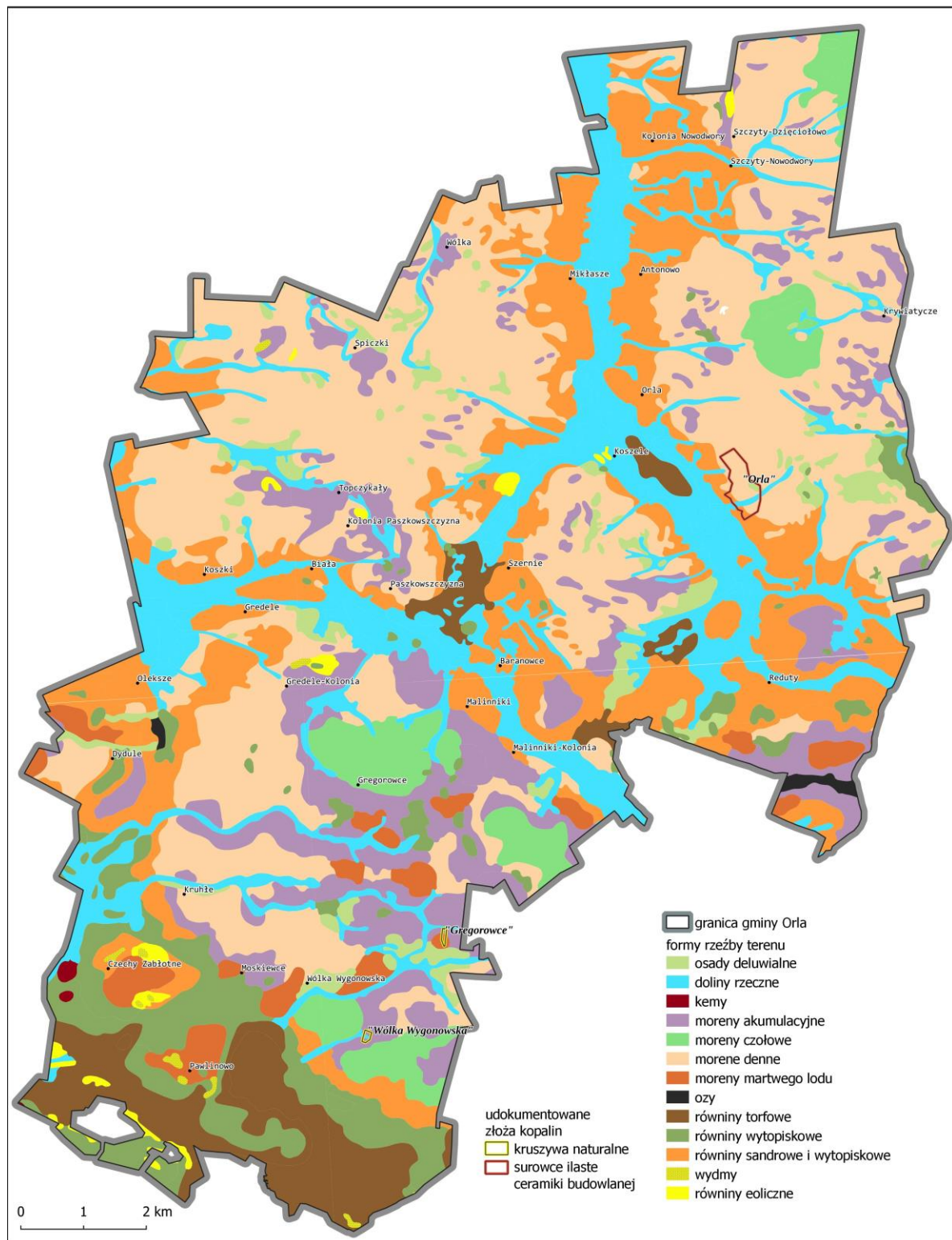
Wysokość terenu waha się od ok. 135 m n.p.m. w korycie Orlanki (północna część gminy) do ok. 186 m n.p.m. w szczytowej części sąsiedniej wysoczyzny – wzgórzu spiętrzonych moren czołowej, znajdującej się w zdecydowanej większości na obszarze sąsiedniej gminy Czyże. Najwyżej i najniżej położone punkty dzielą od siebie niecałe 4 km. Pozostała część gminy jest zdecydowanie mniej urozmaicona. Do obszarów predysponowanych do wystąpienia gwałtownych ruchów masowych zakwalifikowano jedynie pojedynczy obszar ok. 4 ha położony przy granicy z gminą Boćki. Jest to zbocze moreny martwego lodu porośnięte drzewostanem, oddalone od zabudowy wsi Dydule o ok. 0,5 km. Obszary zagrożone w rozumieniu rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 4 grudnia 2020 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi nie występują.

Rysunek 5. Rzeźba terenu gminy Orla

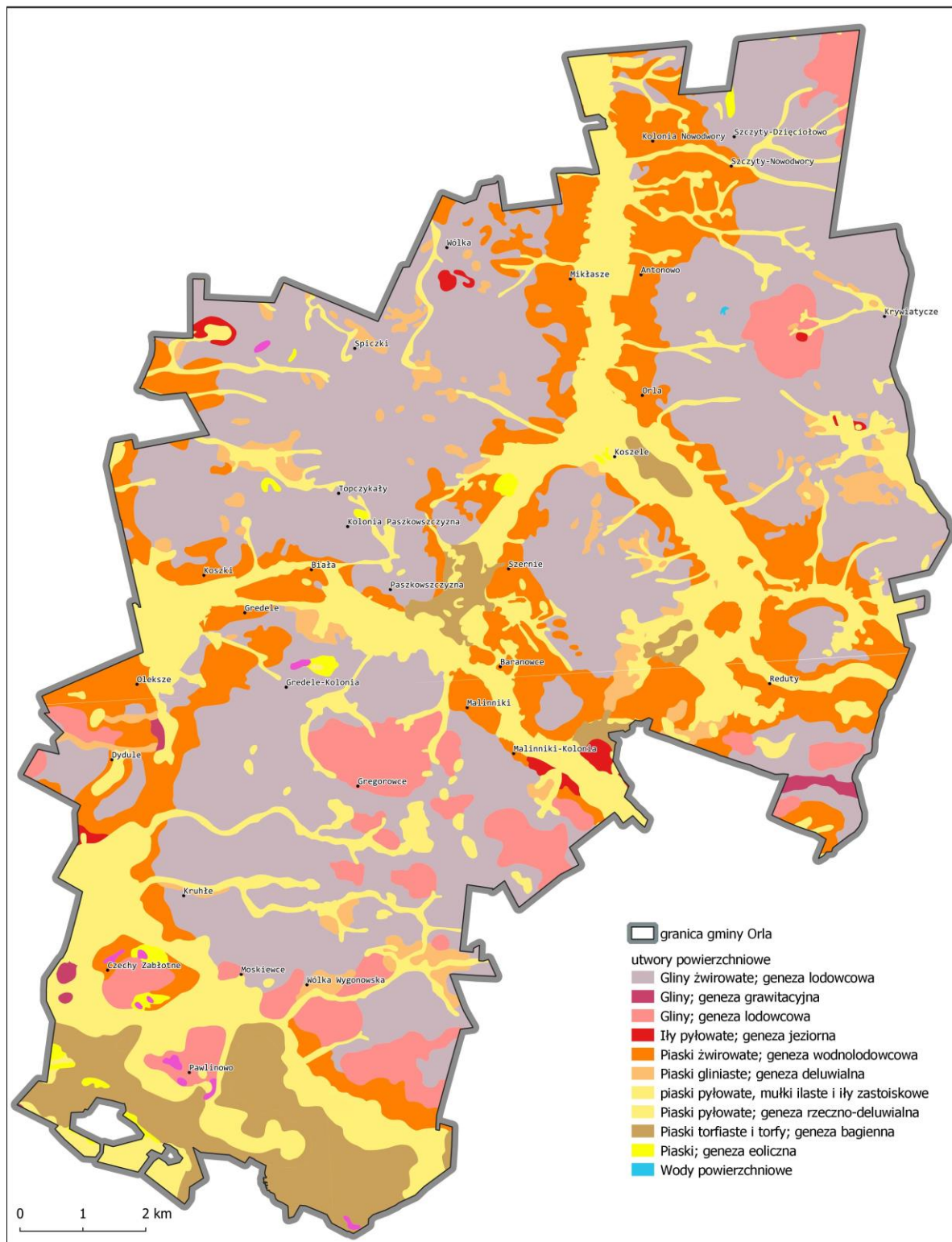
Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne

Rysunek 6. Geomorfologia terenu gminy Orla

Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne

Rysunek 7. Utwory powierzchniowe na terenie gminy Orla

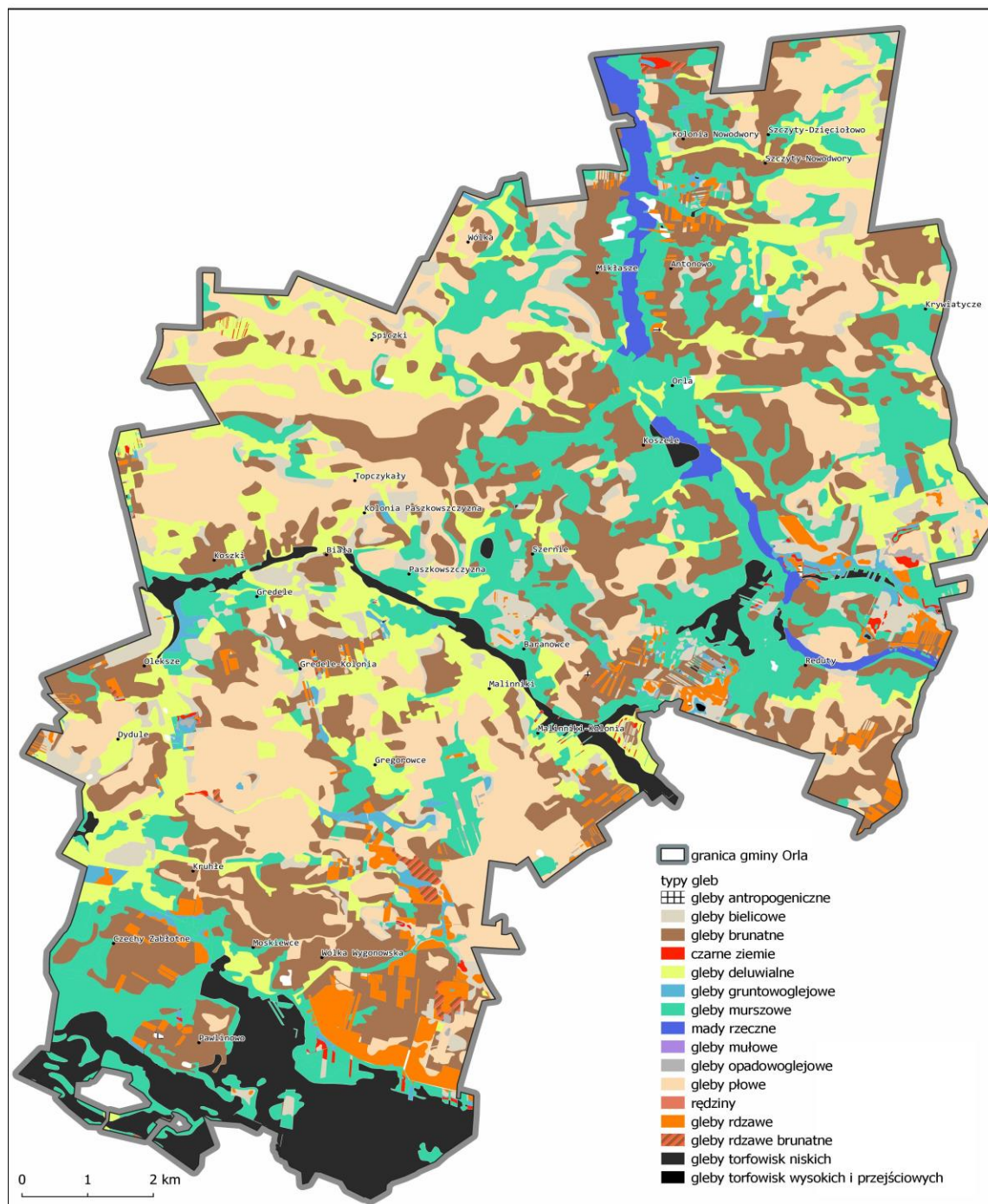

Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne.

3.5. Gleby

Gmina położona jest we Wschodniej Dzielnicy rolniczo-klimatycznej wg R. Gumińskiego, charakteryzującej się nieco korzystniejszymi warunkami rozwoju rolnictwa niż w północnej części województwa, jednak w dalszym ciągu o uwarunkowaniach gorszych niż średnie w kraju.

Rysunek 8. Struktura gleb na obszarze gminy Orla

Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne.

Skalą macierzystą gleb na obszarze opracowania są najczęściej gliny, a w nieco mniejszym stopniu piaski. Dominują gleby bielcowe i brunatne, a w sąsiedztwie dolin i w zagłębieniach – gleby murszowe, w tym mineralno-murszowe i torfowo-murszowe. Mady rzeczne stwierdzono w dolinie Orłanki – na północ od Orli na szerokości ok. 200 m, a w części południowej o nieco węższym zasięgu. Gleby

rdzawe zidentyfikowano przede wszystkim na terenach leśnych, szczególnie pod drzewostanami borowymi. W południowej części gminy, w dolinie Nurca wyjątkowo szeroko występują gleby torfowisk niskich. Utwory tego typu, choć na mniejszą skalę, obecne są również w dolinie Białej, a także płatowo w dolinie Orłanki (okolice Koszel oraz na północny-zachód od m. Reduty). Powszechnie jest również występowanie gleb deluwialnych powstałych u podnóży wzniesień w wyniku zmywu osadów. Na obszarach jednostek osadniczych występują gleby antropogeniczne – istotnie przeobrażone przez człowieka, o zniekształconym profilu (pozbawione warstwy próchnicznej na terenach budowlanych, bądź o sztucznie powiększanej zawartości próchnicy na obszarach ogrodów). Występowanie gleb antropogenicznych w gminie jest jednak marginalne.

Występujące na terenie gminy gleby należą w większości do średnio żyznych i żyznych. Powierzchniowo dominują użytki zielone średnie (głównie w części północnej) oraz gleby 2 kompleksu pszennego dobrego (do którego zaliczono przede wszystkim mady, gleby torfowe oraz niektóre utwory deluwialne i mineralno-murszowe). Nieco mniej liczne powierzchnie zaliczono do kompleksu 4 żytniego bardzo dobrego oraz użytków zielonych słabych i bardzo słabych. Najslabsze utwory występują w centralnej części gminy.

3.6. Udokumentowane złoża kopalin

Na terenie gminy udokumentowano 3 złoża kopalin. Są to:

- Orła - surowce ilaste ceramiki budowlanej, zasoby geologiczne bilansowe – 2253 tys. m³
- Gregorowce - kruszywa naturalne, złożo posiada wyznaczony obszar i teren górniczy, zasoby geologiczne bilansowe 258 tys. t, wydobyte 10 tys. t
- Wólka Wygonowska - kruszywa naturalne, złożo posiada wyznaczony obszar i teren górniczy, zasoby geologiczne bilansowe – 103 tys. t.

3.7. Degradacja powierzchni ziemi

Głównym zagrożeniem powierzchni ziemi są erozja, odpady i chemizacja rolnictwa, zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych. Negatywny wpływ na powierzchnię ziemi może mieć również postępująca urbanizacja i osadnictwo, między innymi ze względu na zmianę sposobu użytkowania gleby, powstawanie odpadów, wytwarzanie ścieków.

Innym czynnikiem dewastującym gleby jest działalność wydobywcza kopalin. Istniejące wyrobiska związane są z wydobyciem ze złóż kruszyw naturalnych „Gregorowce” i „Wólka Wygonowska”. Ślady wydobycia na mniejszą skalę, związane najprawdopodobniej z wykorzystaniem na własny użytek widoczne są ponadto we wschodniej części wsi Wólka Wygonowska oraz przy granicy gminy na południe od wsi Malinniki i na południe od wsi Reduty. Wyrobiska po zakończonej eksploatacji znajdują się na północ i na północny-zachód od wsi Krywiatycze, przy granicy gminy na zachód od wsi Oleksze, a także w okolicy wsi Spiczki, Topczykały i Moskiewce.

Na północny-wschód od Orli znajduje się natomiast zbiornik wodny utworzony na nieczynnej kopalni gliny.

Na terenie gminy nie występują istniejące osuwiska. Do obszarów predysponowanych do wystąpienia gwałtownych ruchów masowych zakwalifikowano jedynie pojedynczy obszar ok. 4 ha położony przy granicy z gminą Boćki. Jest to zbocze moreny martwego lodu porośnięte drzewostanem, oddalone od zabudowy wsi Dydule o ok. 0,5 km. Powiedzieć można zatem, że teren gminy cechuje się w ogromnej większości bardzo korzystnymi warunkami geodynamicznymi.

Pokrywa glebowa podlega procesom erozji wodnej i wietrznej. Zachodzą one najintensywniej w okresie, w którym grunt pozbawiony jest roślinności i pokrywy śnieżnej. Procesy te, obok regularnych zabiegów agrotechnicznych, w największym stopniu odpowiadają za oddziaływanie na powierzchnię ziemi. Problemem pozostaje również presja rolnicza, polegająca na wykorzystaniu środków ochrony roślin, która zmienia chemizm gleb, a pośrednio również wód gruntowych.

W gminie nie funkcjonuje obecnie żadne składowisko odpadów. Odpady komunalne są wywożone poza teren gminy. Szczegółowy opis systemu gospodarowania odpadami komunalnymi został opisany w pkt 13.8.

3.8. Klimat akustyczny

Na klimat akustyczny składają się wszystkie zjawiska dźwiękowe występujące na danym obszarze. Kształtowany jest przede wszystkim przez źródła hałasu i określany ilościowo przy pomocy uśrednionego w czasie, równoważnego poziomu dźwięku A wyrażonego w decybelach. Wyniki pomiarów hałasu odnoszone są do wartości dopuszczalnych określonych w przepisach odrębnych.

Na terenie gminy głównymi emitarami hałasu są:

- drogi,
- linie kolejowe,
- w ograniczonym zakresie również turbiny wiatrowe, zakłady przemysłowe, praca maszyn rolniczych.

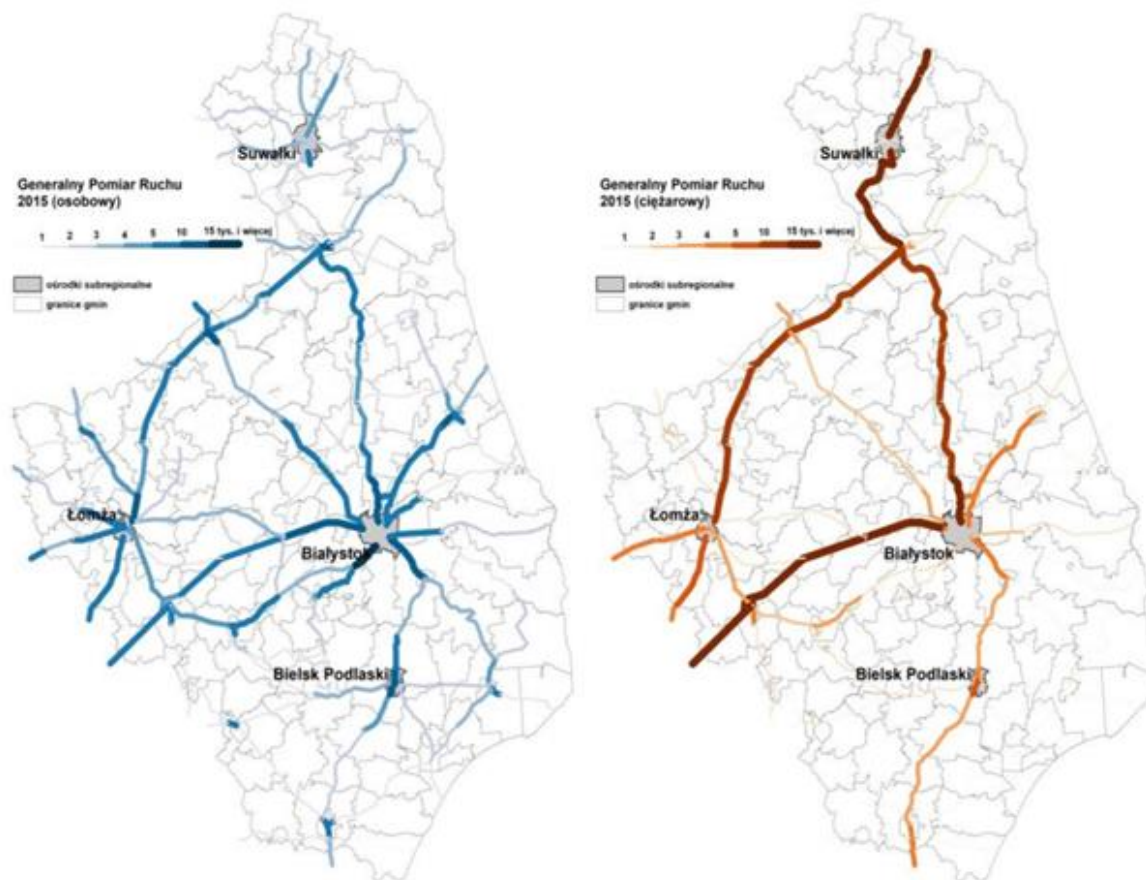
Obszarami „chronionymi akustycznie” na terenie gminy, dla których zastosowanie mają powyższe normy, są:

- tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej,
- tereny zabudowy związanej ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży,
- tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i zamieszkania zbiorowego,
- tereny zabudowy zagrodowej,
- tereny rekreacyjno-wypoczynkowe,
- tereny mieszkaniowo-usługowe.

Głównym źródłem hałasu uciążliwego dla środowiska przyrodniczego i ludzi jest komunikacja. Uciążliwość hałasu zależy od jego poziomu, pory i częstotliwości jego trwania. Najintensywniejszy ruch kołowy odbywa się drogą krajową nr 66 łączącą Bielsk Podlaski i Kleszczele. Trasa prowadzi do przejścia granicznego w Połowcach. Pomimo swojej funkcji, należy ona do dróg krajowych o względnie niskiej koncentracji ruchu pojazdów osobowych i ciężarowych.

Ruch ciężarowy jest mniejszy niż tysiąc pojazdów na dobę, osobowy natomiast zawiera się w przedziale 2-3 tys./24 h (wg pomiaru z 2015 r. wynosił on 2590 dziennie). Jednocześnie jednostki osadnicze w granicach gminy pozostają w zdecydowanej większości położone poza obszarem oddziaływania drogi. Do wyjątków należą jedynie wieś Malinniki i wieś Biała [pot.] – administracyjnie zaliczona do wsi Gredele. Do dróg o intensywnym ruchu należy również droga wojewódzka nr 689 łącząca Bielsk Podlaski z Hajnówką (2683 pojazdy osobowe dziennie). Przechodzi ona jednak jedynie przez niewielką, skrajną część gminy i oddalona jest od terenów zabudowanych, dlatego też ma bardzo niski wpływ na kształtowanie klimatu akustycznego. Ogólnie mówiąc, skala zagrożenia hałasem drogowym jest niska.

Rysunek 9. Generalny pomiar ruchu na drogach

Źródło: Regionalny Plan Transportowy Województwa Podlaskiego.

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku transportu kolejowego. Linie kolejowe nr 52 i 32 przebiegają poza terenami mieszkaniowymi. W jej sąsiedztwie lokalizowane są przede wszystkim obiekty przemysłowe (np. fabryka IKEA w Koszkach, posiadająca własną bocznice). Wyjątkiem są zabudowania wsi Gredele-Kolonia.

Innymi, lokalnymi emitarami hałasu są budynki przemysłowe oraz turbiny wiatrowe. Obiekty te oddalone są od terenów chronionych akustycznie, nie powodują zatem przekroczeń poziomów hałasu w środowisku.

Na terenie gminy, poza ok. 300-metrowym odcinkiem, napowietrzne linie elektroenergetyczne o napięciu większym niż 110 kV nie występują. Istniejąca linia łączy się ze stacją transformatorowo-rozdziałową w sąsiedztwie fabryki w Koszkach, poza obszarami mieszkalnymi. Zagrożenie hałasem wywołanym przez linie elektroenergetyczne zatem nie występuje.

Na terenie gminy w ostatnich latach nie wykonywano pomiaru poziomów hałasu.

3.9. Promieniowanie elektromagnetyczne

Promieniowanie elektromagnetyczne (PEM) jest obecne naturalnie w środowisku oraz wprowadzane do niego w sposób sztuczny: powstaje wokół radiolinii i wytwarzane jest przez instalacje służące do komunikacji za pomocą fal (np. stacje radarowe, anteny nadawcze radiowo–telewizyjne, aparaty CB-

radio, stacje telefonii komórkowej), napowietrzne linie przesyłowe wysokiego napięcia, stacje elektroenergetyczne oraz urządzenia elektryczne codziennego użytku takie jak: telefony, kuchenki mikrofalowe, telewizory itp.

Znaczenie tego oddziaływania w ostatnich latach rośnie. Powodowane jest to przez rozwój technologii wykorzystującej urządzenia emitujące promieniowanie elektromagnetyczne na coraz większą skalę. Prowadzi to do ogólnego wzrostu poziomu tła promieniowania elektromagnetycznego w środowisku, jak też do zwiększenia liczby i powierzchni obszarów o podwyższonym poziomie natężenia promieniowania. Należy jednak stwierdzić, że wzrost poziomu tła elektromagnetycznego nie zwiększa istotnie zagrożenia środowiska i ludności. W dalszym ciągu poziom promieniowania w tle pozostaje wielokrotnie niższy od natężeń, przy których możliwe jest szkodliwe oddziaływanie na organizm ludzki. Nie dotyczy to jednak pól elektromagnetycznych w bezpośrednim otoczeniu wszelkiego rodzaju stacji nadawczych, które lokalnie, w odległościach zależnych od mocy, częstotliwości i konstrukcji stacji, mogą osiągać natężenie na poziomie uznawanym za aktywny pod względem biologicznym. Jego dopuszczalne poziomy określone są odrębnym rozporządzeniem Ministra Środowiska.

Zagrożenie promieniowaniem może być stosunkowo łatwo wyeliminowane lub ograniczone pod warunkiem zapewnienia odpowiedniej separacji przestrzennej człowieka od pól przekraczających określone wartości graniczne.

Na terenie gminy źródłami promieniowania są:

- stacje telefonii komórkowej (dwie w Orli, po jednej w Koszkach i Malinnikach),
- stacja transformatorowo-rozdzielcza „Orla” 110 kV/15kV na gruntach wsi Koszki,
- napowietrzna linia elektroenergetyczna 110 kV (około 300 m linii),
- napowietrzne linie elektroenergetyczne SN,
- stacje transformatorowe SN 15 kV,
- inne, indywidualne urządzenia nadawcze.

Pomiar pól elektromagnetycznych wykonany został w roku 2012 przez WIOŚ w Białymstoku. Pomiarom objęto centrum miejscowości Orla (park). Średnia arytmetyczna zmierzonych wartości skutecznych równa była 0,11 V/m, przy wartości niepewności pomiaru wynoszącej 0,0055 V/m. Zmierzona wartość stanowiła mniej niż 1,6% wartości dopuszczalnej.

3.10. Warunki klimatyczne

Orla znajduje się w podlaskim regionie klimatycznym. W tej części Podlasia następuje ścieranie się mas powietrza atlantyckiego i kontynentalnego. Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się wzrost liczby dni z napływem powietrza zwrotnikowego, głównie wiosną i wczesnym latem. Średnia roczna temperatura wynosi około 6,5–7,5°C. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń o średniej temperaturze około -4,3°C, a najcieplejszym lipiec, o średniej temperaturze ponad 17,0°C. Jest to obszar o sumie opadów rocznych wynoszącej około 600 mm. Najwięcej opadów przypada na okres czerwiec-sierpień (70–75 mm), najmniej na styczeń-marzec (27–36 mm). Pokrywa śnieżna zalega tu od 80 do 100 dni. Długość okresu wegetacyjnego trwa około 200–210 dni.

3.11. Zasoby wodne

– Wody powierzchniowe

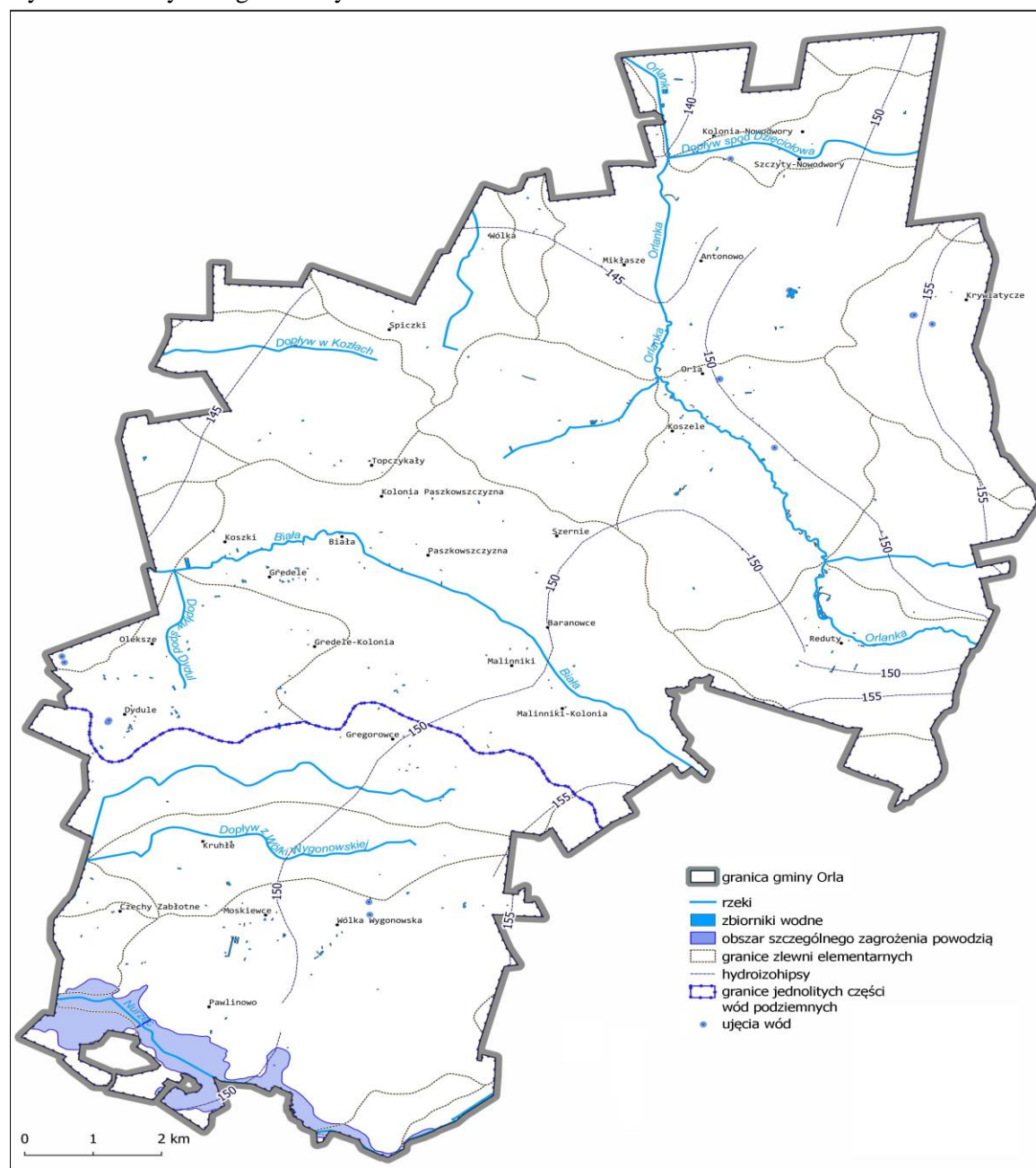
Sieć hydrograficzna gminy jest dość słabo rozwinięta. Orla leży w całości w dorzeczu Wisły. Obszar odwadniany jest głównie przez spływające ku Narwi Orlankę i Białą oraz Nurzec uchodzący do Bugu. Zlewnie Narwi i Bugu oddzielone są działem wodnym III rzędu. Przepływająca przez teren gminy ze wschodu

na północ rzeka Orłanka została częściowo uregulowana. Swój naturalny, meandrujący charakter zachowała przede wszystkim na południe od Orli. Dolina rzeki wykorzystuje starsze założenia doliny wód roztopowych. W dnie doliny występują dwa poziomy tarasów: nadzalewowy (2,5–4,0 m n.p.rz.) i zalewowy (1,0–2,0 m n.p.rz.).

Nurzec jest najdłuższą rzeką na tym terenie. Płyne ze wschodu w kierunku zachodnim, zmieniając kierunek na północno-zachodni poniżej miejscowości Nurzec. Rzeka miejscami płynie szeroką, niemal 5-kilometrową doliną.

Dopływy głównych rzek są niewielkie, koryta mają uregulowane, najczęściej będące rowami melioracyjnymi.

Rysunek 10. Hydrologia Gminy Orla

Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne.

W gminie brak jest większych naturalnych zbiorników jeziornych. Niewielki sztuczny zbiornik wodny utworzony został w wyrobisku poeksploatacyjnym cegielni Antonowo około 1,5 km na północny wschód od Orli. Kilka niewielkich utworzono także w dolinach rzek.

Główne zagrożenia jakości wód stanowią: zrzuty punktowe ścieków komunalnych, bytowych i przemysłowych, zanieczyszczenia dopływające do wód ze źródeł rozproszonych (spływy powierzchniowe z terenów rolniczych, miejskich i przemysłowych, depozyt zanieczyszczeń z atmosfery, małe źródła punktowe) oraz nadmierny pobór wód. Intensywność produkcji rolniczej oraz rolnicze wykorzystanie nawozów sztucznych i organicznych jest kolejnym czynnikiem mającym istotny wpływ na środowisko wodne.

Ocenę stanu wód powierzchniowych wykonuje się w odniesieniu do jednolitych części wód (JCW), na podstawie wyników państwowego monitoringu środowiska.

Gmina położona jest w zlewniach 4 JCWP:

- **Nurzec od źródeł do Nurczyka** RW200023266619
- **Biała** RW200017261449
- **Orlanka od Orlej do ujścia** RW20001926149
- **Orlanka od źródeł do Orlej** RW200017261429

Badania przeprowadzone przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Białymstoku, a później przez Generalnego Inspektora Ochrony Środowiska (okres 2014-2019) wykazały dla poszczególnych JCW:

- **Nurzec od źródeł do Nurczyka** RW200023266619
 - Umiarkowany stan ekologiczny
 - Stan chemiczny poniżej dobrego
 - Zły stan wód
- **Biała** RW200017261449
 - Słaby stan ekologiczny
 - Stan chemiczny poniżej dobrego
 - Zły stan wód
- **Orlanka od Orlej do ujścia** RW20001926149
 - Słaby stan ekologiczny
 - Stan chemiczny poniżej dobrego
 - Zły stan wód
- **Orlanka od źródeł do Orlej** RW200017261429
 - Umiarkowany stan ekologiczny
 - Stan chemiczny poniżej dobrego
 - Zły stan wód

– Wody podziemne i gruntowe

Według podziału jednostek jednolitych części wód podziemnych Polski, obszar gminy znajduje się w prowincji Wisły, należy do makroregionu centralnego i regionu lubelsko-podlaskiego oraz jest fragmentem jednolitej części wód podziemnych (JCWPd) **nr 55** PLGW200055 oraz **nr 52** PLGW200052. Na tym terenie występują dwa piętra wodonośne: czwartorzędowe i trzeciorzędowe.

W obrębie utworów czwartorzędowych występują trzy poziomy wodonośne.

- Poziom przypowierzchniowy związany jest z utworami piaszczysto-żwirowymi tarasów nadzalewowych oraz z piaskami i żwirami wodnolodowcowymi, a także piaskami i żwirami akumulacji szczelinowej. Zwierciadło wody tego poziomu ma charakter swobodny i układa się współkształtnie do morfologii terenu. Eksploatowany jest on głównie przez studnie kopane i nieliczne studnie wiercone.

- Poziom międzymorenowy tworzą wody występujące w piaszczysto-żwirowych osadach fluwioglacjalnych, leżących między glinami zwałowymi oraz w żwirowo-piaszczystych utworach rzecznych. Jest to główny użytkowy poziom na przeważającej części omawianego terenu. Charakteryzuje się zwierciadłem napiętym o dużym ciśnieniu. Poziom ten odwadniany jest w dolinie rzek. W centralnej i północnej części gminy występuje on na głębokości od 15 do 50 m, na pozostałym obszarze 50–100 m. W rejonie Orła–Krywiatycze miąższość utworów wodonośnych wynosi od 20 do 40 m. Na pozostałym obszarze miąższość wynosi najczęściej 10–20 m, jedynie na południowy wschód od Orli do 10 m. W rejonie największych miąższości przewodność poziomu wodonośnego wynosi 200–500 m²/24h. Na obszarze, gdzie miąższość nie przekracza 10 m, przewodność poziomu jest niższa od 100 m²/24h. Na pozostałym obszarze przewodność wynosi 100–200 m²/24h. Maksymalne wydajności uzyskane w wyniku przeprowadzonych próbnym pompowań są dość zróżnicowane i mieszczą się w zakresie od 12,5 m³/h do 128 m³/h, a obliczony na ich podstawie współczynnik filtracji utworów wodonośnych wyniósł 3,3–37,4 m/24h. Największa eksploatacja tego poziomu prowadzona jest dla potrzeb gminnych w ujęciach w Orli, a w mniejszym stopniu w innych miejscowościach na potrzeby Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych (m.in. Wólka Wygonowska, Krywiatycze). Ze względu na dobrą izolację od wpływów powierzchniowych i długi czas dopływu wód do studni (ponad 60 lat) wokół ujęć nie wyznaczono stref ochrony pośredniej.
- Poziom czwartorzędowy najgłębszy tzw. spągowy, związany jest z wodami w żwirowo-piaszczystych osadach leżących pod glinami zlodowacenia sanu. Poziom ten występuje prawdopodobnie jedynie lokalnie w rejonie miejscowości Szernie, a jego miąższość dochodzi do 40 m.

Wody występujące w utworach trzeciorzędowych (neogeńskich i paleogeńskich) na większej części terenu mają znaczenie podrzędne. **W granicach obszaru gminy** ani w jego otoczeniu **nie udokumentowano głównych zbiorników wód podziemnych**.

Na wody podziemne wywierana jest ciągła presja antropogeniczna, która może doprowadzić do pogorszenia ich jakości. Głównymi zagrożeniami, podobnie jak w przypadku wód powierzchniowych, są zrzuty punktowe ścieków komunalnych, bytowych i przemysłowych, zanieczyszczenia dopływające do wód ze źródeł rozproszonych (spływy powierzchniowe z terenów rolniczych, miejskich i przemysłowych, depozyt zanieczyszczeń z atmosfery, małe źródła punktowe), zanieczyszczenia pochodzące z transportu. Największe obszarowo strefy wód o znacznym zanieczyszczeniu występują w rejonach osadnictwa, gdzie dochodzi do kumulacji zanieczyszczeń powstających wskutek oddziaływania wielu ognisk.

Teren gminy położony jest w granicach jednolitych części wód podziemnych (JCWPd) PLGW200052 i PLGW200055. Zgodnie z informacjami zawartymi w Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły stan ilościowy i chemiczny JCWPd jest dobry, a ryzyko nieosiągnięcia celów środowiskowych jest niezagrożone.

Badania wód prowadzone przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy wykazały dla obu JCWPd:

- za 2012 r. – dobry stan chemiczny i ilościowy wód podziemnych
- za 2016 r. – dobry stan chemiczny i ilościowy wód podziemnych

W 2019 r. w ramach monitoringu diagnostycznego zbadano stan wód w 1289 punktach pomiarowych. Monitoringiem nie objęto terenu gminy Orła. Najbliżej położonym punktem pomiarowym jest pkt nr 1881 zlokalizowany w m. Husaki w gminie wiejskiej Bielsk Podlaski, położony w obrębie JCWPd nr 55. W studni wierconej zlokalizowanej na użytkach zielonych monitorowano warstwę wodonośną zalegającą na głębokości 392-407 m p.p.t. Badanie wykazało tam III klasę jakości wód.

Na obszarze gminy głównym źródłem zanieczyszczeń wód podziemnych jest spływ powierzchniowy z rolnictwa, a pośrednio – presja komunalna.

3.12. Krajobraz, w tym krajobraz kulturowy

Krajobraz naturalny stanowi zasób środowiska, na który składają się prawie wszystkie jego komponenty, a w szczególności:

- ukształtowanie terenu (wysokości bezwzględne i względne, formy geomorfologiczne, spadki terenu),
- wody powierzchniowe (cieki wodne, jeziora, sztuczne zbiorniki wodne, linia brzegowa, dostępność do wód itp.),
- pokrycie terenu (lasy, łąki, zadrzewienia, parki, tereny zurbanizowane itp.).

Na obszarze gminy wydzielić można 2 zasadnicze typy krajobrazu naturalnego: dolin rzecznych oraz równin peryglacialnych. Krajobraz jest monotony, największą dynamiką rzeźby charakteryzują się strefy krawędziowe dolin. Wyjątkami są pagórki moren czołowych wznoszące się lokalnie do ponad 180 m n.p.m.

Sieć hydrologiczna gminy jest raczej słabo rozwinięta, brak jest też większych naturalnych zbiorników wodnych. Niemniej wody powierzchniowe lokalnie stanowią istotną część tła krajobrazowego. Dotyczy to szczególnie nieuregulowanej części koryta Orlanki. Od Orli na południe rzeka silnie meandruje, a w jej dolinie pojawiają się starorzecza. Na uwagę zasługuje również sztuczny zbiornik przy m. Reduty.

Większość powierzchni dolin pozbawiona jest drzewostanu. Są to zatem krajobrazy otwarte, o dużej głębi i eksponujące rzeźbę terenu. Urozmaiceniem są nieliczne kompleksy leśne w części centralnej i południowo-wschodniej, z dużym udziałem zbiorowisk łąkowych.

Region kulturowo należy do Środkowego i Południowego Podlasia, położonego na styku terytoriów osadniczych różnych ludów słowiańskich (Białorusinów, Ukraińców, Mazowszan) i bałtyckich. Przed wojną rejon zamieszkiwany był też przez wspólnoty żydowskie. Efektem takiej lokalizacji i wpływów było przenikanie się elementów kultur o odrębnych językach, wyznaniach i tradycjach. Biorąc pod uwagę regionalizację historyczno-kulturową J. Plit, gmina Orla należy do Ziemi Bielskiej. Określając strukturę sieci osadniczej teren scharakteryzowano jako układ równomiernego rozmieszczenia osadnictwa i niskiego zagęszczenia.

Do elementów krajobrazu kulturowego należą wykształcone tu jednostki osadnicze (układy ruralistyczne, rozmieszczenie i forma architektoniczna budynków, obiekty sakralne i miejsca pochówku oraz ślady bytności człowieka z poprzednich epok), a także wielowiekowo użytkowane tereny rolnicze, w tym rozłóg pól oraz charakter i gęstość roślinności śródpolnej. Efektem działalności człowieka jest również przekształcenie warunków hydrologicznych obszaru – szczególnie regulacja rzek, tworzenie sztucznych zbiorników wodnych oraz osuszanie gruntów podmokłych.

Istniejącymi wsiami z charakterystyczną zabudową ulicową jest wieś Wólka, część wsi Mikłasze, Moskiewce, Reduty, Spiczki, Szernie. Niektóre budynki mieszkalne charakteryzują się szczególnymi wartościami architektonicznymi zwłaszcza w stosowaniu detali ciesielskich (*okiennice, zwieńczenia narożników ścian i dachów*). Zabudowa mieszkalna i gospodarcza, w przeważającej części drewniana, zachowała się w dość jednorodnym stylu. Jedynie we wsi Mikłasze można odróżnić część „starą” i „nową”. Wsiami o układzie rozdrożnic są Krywiatycze, Wólka Wygonowska, Gregorowce, Gredele, Szczyty Nowodwory, Szczyty Dzieciołowo, Paszkowszczyzna. Typową wielodrożnicą są Orla i Malinniki. Miejscowość Orla pełni rolę ośrodka administracyjnego, obsługi rolnictwa, z zakresu ochrony zdrowia, kultury i oświaty. Układ urbanistyczny Orli, wpisany do rejestru zabytków, został ukształtowany w okresie XVI - XVII w. Charakteryzuje się centralnie wyznaczonym placem, pełniącym wcześniej funkcję rynku miejskiego. Zachowana regularna sieć ulic podkreśla szczególny charakter układu przestrzennego miejscowości. Ze względu na przeszłość historyczną związaną przede wszystkim z okresem II wojny światowej, jak i okresem powojennym, w obrębie placu nie zachowała się zabudowa o znaczących wartościach historycznych. Obecnie zadrzewiony rynek pełni raczej funkcję parku.

Zwyczajowo głównym materiałem budowlanym było drewno. Cechami wyróżniającymi osadnictwo są regularny układ siedlisk z czasów lokacji wsi i struktura użytków rolnych wprowadzona przez reformę włóczną królowej Bony. W regionie w dalszym ciągu pielęgnowany jest lokalny folklor.

Na terenie gminy nie występują obszary objęte ochroną krajobrazową.

3.13. Formy ochrony przyrody

W granicach gminy Orla położone są następujące formy ochrony przyrody:

- obszar Natura 2000 PLB 200004 **Dolina Górnego Nurca** – wyznaczony w oparciu o dyrektywę ptasią – o powierzchni 3 995,10 ha z czego 1 435,83 ha na terenie gminy Orla,
- obszar Natura 2000 PLH 200021 **Ostoja w Dolinie Górnego Nurca** – wyznaczony w oparciu o dyrektywę siedliskową – o powierzchni 5 524,05 ha z czego 1 521,06 ha na terenie gminy Orla,
- 2 pomniki przyrody we wsi Pawlinowo.

Wszystkie formy ochrony przyrody zlokalizowane są w południowej części gminy Orla.

Szczegółowy opis wyżej wymienionych form ochrony przyrody został opisany w Rodz. 9.5.

3.14. Korytarze ekologiczne

Obszar opracowania położony jest w granicach szeroko rozumianego „północnego” korytarza ekologicznego, czyli jednego z najważniejszych leśnych transgranicznych obszarów umożliwiających migrację dużych ssaków między wschodnią, północno-wschodnią, centralną i zachodnią Polską. Dodatkowo umożliwia wymianę genetyczną między populacjami na wschód i zachód od Polski (Jędrzejewski et. al. 2005). Tereny stanowią ostoje dla ptaków, w tym szponiastych, a także przedstawicieli żurawiowych i blaszkodziobych. Ze względu na dużą lesistość, obszar jest też potencjalnie dogodną ścieżką migracyjną dla dużych ssaków takich jak ryś i wilk. Korytarz przebiega przez kompleksy: Puszcza Augustowska/Puszcza Białowieska-Dolina Biebrzy – Puszcza Piska – Puszcza Nidzicka – Bory Tucholskie – Lasy Wałeckie – Puszcza Notecka – Bory Zielonogórskie – Bory Dolnośląskie.

Uszczegółowienia przebiegu granic korytarza dokonano w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego. Przez gminę Orla przebiegają dwa z wyszczególnionych ciągów:

- Główny korytarz ekologiczny Puszcza Białowieska - Puszcza Mielnicka GKPnC-2B (obejmuje południową część gminy w granicach zbliżonych do zasięgów obszarów Natura 2000),
- Uzupełniający korytarz ekologiczny Dolina Rzeki Orłanki KPn-24A (przebiegający przez wschodnią i centralną część gminy, obejmujący doliny Orłanki i jej dopływów, w tym część doliny Białej).

Drożność sieci umożliwia wymianę genową i pozwala na ochronę populacji organizmów zasiedlających teren województwa, kraju i sąsiednich państw.

W zewnętrznych powiązaniach przyrodniczych gminy bardzo ważną rolę odgrywa również system obiegu wody podziemnej. Zasilane są one wodami opadowymi, które na drodze wieloletniej infiltracji dostają się do zasobów podziemnych. Spływ tych wód następuje z kierunku północnego na południe i związany jest z układem utworów geologicznych.

WNIOSKI dotyczące oceny struktury przyrodniczej

- względnie niski odsetek lasów w ogólnej powierzchni gminy oraz wyższy niż przeciętnie udział lasów prywatnych w strukturze własności;
- wysoki udział drzewostanów liściastych i mieszanych na żyznych siedliskach;
- bardzo duży udział użytków rolnych;
- stosunkowo wysoki odsetek użytków zielonych;
- podporządkowanie większości powierzchni gminy funkcji rolniczej;

- korzystne warunki rozwoju rolnictwa – wysoka jakość gleb, korzystne w skali województwa warunki klimatyczne;
- istotna rola dolin rzecznych w systemie przyrodniczym;
- łagodna rzeźba terenu sprzyjająca rolnictwu i budownictwu;
- korzystne warunki akustyczne, brak zagrożeń polami elektromagnetycznymi;
- słabo rozwinięta sieć hydrologiczna, zły stan wód powierzchniowych;
- występowanie obszarów narażonych na występowanie powodzi, brak zagrożenia ludzi lub mienia w związku z brakiem zabudowy w sąsiedztwie doliny zalewowej;
- przeobrażenie krajobrazu naturalnego, wysoka wartość krajobrazu kulturowego;
- występowanie form ochrony przyrody obejmujących łącznie 10,6% powierzchni gminy.

4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

4.1. Wstęp – zarys historyczny

Gmina Orla jest położona w województwie podlaskim w powiecie bielskim. Początki gmin, jako jednostek podziału administracyjnego i samorządu terytorialnego sięgają w dziejach ustroju Polski pierwszych lat XIX wieku. Mocą dekretu z 23 lutego 1809 r. w Księstwie Warszawskim wprowadzono gminę wiejską, na której czele stał powoływany przez prefekta wójt (z uprawnieniami administracyjnymi i porządkowymi) oraz radę wiejską posiadającą ograniczone prawa samorządowe.

Terytorium obecnej Gminy Orla ma bogatą przeszłość historyczną i tradycję. Początki istnienia Orli sięgają czasów starożytnych, czego dowodem są znalezione na tym terenie przedmioty z kamienia i brązu. Nazwa miejscowości wywodzi się rzekomo od mieszkających tu niegdyś orłów lub od elementów wodnych, głównie rzeki Orłanki, w pobliżu której jest położona. Najwcześniejszym przekazem archiwalnym dotyczącym Orli jest wzmianka pochodząca z 1507 r. Dotyczy ona nadania przez króla terenów gdzie obecnie położona jest Orla, jak również z terenów okolicznych w powiecie bielskim, pisarzowi, wojewodzie trockiemu Jaśkowi Iwanowiczowi. Były to wsie Koszele, Wierwieczki, Topczykały, które szybko zostały zaludnione przybyszami i wolnym chłopstwem. Wraz z nadaniem król zezwolił wojewodzie trockiemu założyć w Orli miasto, co nastąpiło w późniejszym okresie. Od 1510 r. Orla była własnością podskarbiego litewskiego Bohusza Bohowitynowicza, który osiadł na Podlasiu Brzeskim. Wówczas wsie Koszele i Wierwieczki zostały zamienione na dwór w Trokach. Podobny los spotkał wieś Topczykały. W 1529 r. dziedzic Orli Bohusz Bohowitynowicz zapisał w testamencie posiadłość Orlańską starszej córce Annie, która poślubiwszy w 1539 r. Stanisława Łęczyńskiego wniosła mu Orłę w posagu. W 1541 r. Król Zygmunt I wydał nakaz mówiący o tym, aby poddani bielscy nie najeżdżali dóbr Orli. Kolejnymi właścicielami Orli byli książęta Olelkowicze Słuccy herbu Pogoń. Od nich zaś w roku 1585 dobra orlańskie przejęli w swe ręce Radziwiłłowie. Wówczas to Orla jako osada nabiera szczególnego znaczenia w życiu gospodarczym i politycznym ówczesnego regionu. Hetman Wielkiego Księstwa Litewskiego Krzysztof Radziwiłł wznosił tu w 1622 r. zamek i zbór kalwiński. Stworzył rozległy kompleks dworski z pałacem, ogrodem włoskim, obiektami sakralnymi i folwarkiem. Integralną część dworu stanowiła cerkiew zamkowa świętego Jana Teologa. Do dzisiaj nie zachował się żaden fragment zamkowy. Ze względu na ogromne starania Hetmana mieszczanom orlańskim już w 1618r. przyznano w Wilnie szereg praw i przyrzeczono nadanie praw magdeburskich, pod warunkiem zachowania dotychczasowego tempa rozwoju. Następca Hetmana Krzysztofa Radziwiłła - Janusz Radziwiłł potwierdził w 1633 roku potrzebę nadania przywileju miejskiego. W 1634 r. Orla uzyskuje prawa miejskie. Był to okres pełnego rozkwitu miasta i okolic. Wtedy to, po zakończeniu nabożeństw wśród wyznawców, odbywały się liczne targi na utworzo-

nej targowicy, kwitł handel oraz życie kulturalne i polityczne. Miasto stało się ośrodkiem ruchu kalwińskiego. W 1644 r. odbył się tu pod przewodnictwem Janusza Radziwiłła, synod decydentów polskich i litewskich. Poza tym odbywały się tu liczne zjazdy kalwinów. Podczas wojen szwedzkich, w latach 1655-1657 miasto mocno ucierpiało, a wyznawcy kalwinizmu wyginęli. W 1726 r. zawieszono w zborze nowy dzwon, lecz jeszcze tego samego roku zbór najechał biskup łódzki i dzwon ten odebrał. Według danych archiwalnych zbór znajdował się w posiadaniu kalwinów do 1732 r. Około 1754 zbór został sprzedany przez żonę Radziwiłła - Żydom. Jak głosi legenda, żona Radziwiłła zażądała w zamian 10 tys. groszy, które miały być wypłacone w ciągu jednej godziny tylko samymi grosikami. Według innej wersji 2,5 tys. groszy dostarczone zostały w ciągu jednej nocy. Należy zaznaczyć, że Orla była początkiem osadnictwa Żydów już w przełomie XVI i XVII w. Według spisu z 1616 r. było tu 17 domów żydowskich i bożnica drewniana. W 1655 r. mieszkało tu 540 Żydów obok ludności prawosławnej i katolickiej. W 1765 r. gmina żydowska w Orli wraz z okolicznymi wsiami liczyła 1358 wyznawców mojżeszowych i była dwukrotnie większa od gminy białostockiej. Sprzyjające, liberalne przepisy i nadawane przywileje pozwalały żydom na niezagrożoną egzystencję i spokojne życie obok ludności innych wyznań. W tym czasie Orla była własnością rodu Branickich. W 1795r. w skutek starań Izabeli Branickiej, orlańscy Żydzi otrzymali ulgi podatkowe. W tym też roku na mocy traktatów podziałowych, Podlasie przypadło Prusom. Rozbiór Rzeczypospolitej zmienił wszelkie relacje i był przyczyną gwałtownego spadku ludności. W 1799 r. Orla liczyła 486 mieszkańców w tym 102 Żydów. W 1807 r. na mocy traktatu w Tylży Orla została wcielona do tzw. Obwodu Białostockiego. W tym czasie w miasteczku zamieszkiwało już 1586 mieszkańców w tym 1102 starozakonnych. W 1842 r. została włączona do Guberni Grodzieńskiej, po czym przeszła na własność księcia Wittgenstejna - męża księżnej Radziwiłłówny. W 1874 r. Wittgenstejn sprzedał ziemię orlańskie mieszkańcom Orli i okolicznych wsi na własność. Wtedy też Orla utraciła prawa miejskie, a wraz z tym nastąpił regres w jej rozwoju. W 1897 r. liczba mieszkańców wynosiła około 3 tys. z czego wyznawców mojżeszowych było 80%. W 1921 r. znalazła się w powiecie bielskim województwa białostockiego. W tym okresie współżycie społeczności prawosławnej, katolickiej, żydowskiej i starozakonnej układało się w Orli poprawnie. Uczęszczano do wspólnych szkół, tworzone organizacje polityczne, które wychowywały aktywistów społecznych i partyjnych. W okresie międzywojennym funkcjonowała na terenie gminy Komunistyczna Partia Zachodniej Białorusi, Białoruska Włościańsko-Robotnicza Hromada Społeczność żydowska tworzyła w Orli drobny przemysł, handel i usługi. Funkcjonowały trzy kaflarnie, których właścicielem była rodzina żydowska Wajszejnów. Miejsce zatrudnienia w kaflarniach znalazło kilkaset osób z Orli i okolicznych wsi. W 1937 r. Orla została zniszczona w granicach około 30% zabudowań przez pożar wzniesiony przez mieszkankę żydowską. W skutek ogromnych strat wiele rodzin straciło miejsce zamieszkania i pracy. W 1939 r. rozpoczęła się II wojna światowa. Przez Orłę przeszły wojska radzieckie i niemieckie. Mieszkańców dotknęły tragiczne wydarzenia. Wewnątrz Orli i okolicy zarządzono przesiedlenia. Ludność żydowska została umieszczona w dwóch gettach po czym całkowicie usunięta z orlańskiego krajobrazu. W okresie powojennym społeczność wsi Orla liczyła około 1100 mieszkańców. Większość z nich trudniła się pracą na roli, część znalazła zatrudnienie w nielicznych zakładach produkcyjnych, takich jak: kaflarnia, cegielnia, betoniarnia.

Gmina Orla jako odrębna jednostka samorządu terytorialnego została zniesiona 29 września 1954 r. wraz z reformą administracyjną kraju wprowadzającą gromady w miejsce gmin. Taki stan utrzymywał się do końca 1972 r., kiedy to zlikwidowano Gromadzkie Rady Narodowe i powołano gminy. Gmina Orla z siedzibą Gminnej Rady Narodowej w Orli została powołana Uchwałą Nr XXI/72/72 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 9 grudnia 1972 roku w sprawie utworzenia gmin w województwie białostockim. Obecnie Gmina Orla położona jest w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego. Graniczy z Gminami Bielsk Podlaski, Dubicze Cerkiewne, Boćki i Czyże.

4.2. Definicje i podstawy prawne

Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnia się, w szczególności ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium.

Zgodnie z definicją ustawową **zabytek** to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W potocznym rozumieniu zabytek to wytwór działalności człowieka, będący świadectwem minionej epoki (pamiętką przeszłości), posiadający wartość historyczną, artystyczną, naukową lub emocjonalną. Wyróżnia się:

- zabytki nieruchome (nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości),
- zabytki ruchome (rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych),
- zabytki archeologiczne, czyli zabytki nieruchome, będące powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Wg definicji ustawowej, **ewidencja** to zbiór informacji (danych administracyjnych i adresowych, rys historyczny, opis obiektu, fotografie i plany) o obiektach zabytkowych, w tym wpisanych do rejestru zabytków. Ewidencja obejmuje pojedyncze obiekty architektoniczne, zespoły budowlane (np. folwarki), zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, stanowiska archeologiczne oraz zabytkowe parki i cmentarze.

Do zagadnień związanych z zabytkami odnosi się również ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2021, poz. 2351). W myśl art. 39. „prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.” Natomiast „w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

4.3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa podlaskiego

Układ urbanistyczny Orli jest wpisany do rejestru zabytków, który został ukształtowany w okresie XVI – XVII w. Charakteryzuje się centralnie wyznaczonym placem, pełniącym wcześniej funkcję rynku miejskiego. Zachowana regularna sieć ulic podkreśla szczególny charakter układu przestrzennego miejscowości. Ze względu na przeszłość historyczną związaną przede wszystkim z okresem II wojny światowej, jak i okresem powojennym, w obrębie placu nie zachowała się zabudowa o znaczących wartościach historycznych. Obecnie zadrzewiony rynek pełni raczej funkcję parku. Dzięki bogatej historii na terenie gminy Orla znajduje się wiele zabytków stanowiących niezwykle cenne dziedzictwo kulturowe budujące tożsamość regionu i jego mieszkańców.

Na terenie gminy Orla znajduje się 13 obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz 3 stanowiska archeologiczne.

Tabela 7. Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków z terenu w gminie Orla

Lp.	miejsowość	określenie obiektu	adres	datowanie obiektu	numer rejestru
1.	Moskiewce	Dom	Nr 57	1904 r.	A-409 z 27.08.1991

2.	Orla	Część miejscowości		pocz. XVII-XIX	A-438 z 21.12.1976 r.
3.	Orla	Cerkiew prawosławna p.w. Św. Michała, drewniana		1797 r., przebudowa 1879 r.	A-410 z 26.10.1966 r.
4.	Orla	Dzwonnica-wieża, drewniana		XIX	A-410 z 19.10.1977 r.
5.	Orla	Synagoga		XVII	A-411 z 24.02.1953 r.
6.	Orla	Cmentarz prawosławny		koniec XVIII	A-78 z 28.12.1988 r.
7.	Orla	Cerkiew cmentarna p.w. św. Braci Cyryla i Metodego		2 połowa XIX	A-78 z 19.10.1977 r.
8.	Orla	Trzy przepusty (nr 1, nr 2, nr 3)	na drodze powiatowej 1654B z Orli do Dubicz Cerkiewnych		A-610 z 5.02.2018 r.
9.	Pawlinowo	Cmentarz prawosławny z kaplicą grobową rodziny Szulców		poł. XIX	A-447 z 26.08.1999 r.
10.	Szczyty-Dzięciołowo	Cerkiew grecko-katolicka, obecnie prawosławna p.w. Ścięcia Głowy Św. Jana		1785	A-83 z 3.11.1951 r.
11.	Szczyty-Dzięciołowo	Dzwonnica			A-83 z 3.11.1951 r.
12.	Szczyty-Dzięciołowo	Cmentarz prawosławny		2 poł. XVIII	A-83 z 14.11.1990 r.
13.	Szczyty-Nowodwory	Dwór, drewniany		XVIII/XIX	A-525 z 30.03.1977 r.

Źródło: Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Na terenie administracyjnym gminy są chronione, jako obiekty grobownictwa wojennego: cztery cmentarze, sześć mogił zbiorowych i pięć grobów wojennych. Są nimi:

- 1) cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej z 1915 r., położony ok. 700 m od torów kolejowych, po prawej stronie drogi z m. Gregorowce do m. Wólka Wygonowska na działce nr 130/2; cmentarz jest własnością parafii prawosławnej w Wólce Wygonowskiej; miejsce spoczynku żołnierzy niemieckich w 2008 r. zostało wyremontowane, wykonano obelisk z kamienia z płytą upamiętniającą z napisem: „Tu spoczywają żołnierze niemieccy polegli w 1915 roku”; nie ma informacji w temacie ilości grobów i żołnierzy pochowanych na cmentarzu; stan zachowania obiektu jest aktualnie bardzo dobry; obiekt posiada kartę ewidencyjną nr 0674 i jest wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków pod numerem 7/99;
- 2) cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej z 1915 r., położony w połowie drogi, po prawej jej stronie z m. Malinniki do m. Gregorowce na działce nr 340; cmentarz jest własnością parafii prawosławnej w Wólce Wygonowskiej; miejsce spoczynku żołnierzy niemieckich w 2004 r. zostało wyremontowane, wykonano nową płytę upamiętniającą z napisem „Miejsce spoczynku żołnierzy nie-

- mieckich z okresu I wojny światowej”; nie ma informacji w temacie ilości grobów i żołnierzy pochowanych na cmentarzu; stan zachowania obiektu jest aktualnie dobry; obiekt posiada kartę ewidencyjną nr 0081 i jest wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków pod numerem 5/99;
- 3) cmentarz żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej z 1915 roku; położony na zachodnim skraju m. Gregorowce, po prawej stronie drogi około 200 m od przejazdu kolejowego, na działce nr 130/3; cmentarz jest własnością parafii prawosławnej w Wólce Wygonowskiej; miejsce spoczynku żołnierzy rosyjskich w 2006 r. zostało wyremontowane, wykonano też obelisk z granitu z napisem „Pamięci spoczywających tu żołnierzy armii rosyjskiej poległych w latach Wielkiej Wojny 1914-1918”; nie ma informacji w temacie ilości grobów i żołnierzy pochowanych na cmentarzu; stan zachowania obiektu jest aktualnie bardzo dobry; obiekt posiada kartę ewidencyjną nr 0673 i jest wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków pod numerem 6/99;
 - 4) cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z okresu I wojny światowej, położony na działce nr 353 w obrębie m. Topczykały (nieopodal wiatraków); cmentarz jest na działce należącej do Starostwa Powiatowego w Bielsku Podlaskim; na miejscu spoczynku żołnierzy niemieckich jest pochowany jeden oficer oraz nieznaną liczbą żołnierzy niemieckich; stan zachowania obiektu jest dostateczny; obiekt posiada kartę ewidencyjną nr 13;
 - 5) mogiła zbiorowa nieznanymi żołnierzy z okresu I i II wojny światowej; położona na cmentarzu parafialnym m. Paszkowszczyzna; na miejscu spoczynku żołnierzy znajduje się pomnik postawiony w 1995 r. przez kombatanów z Gminy Orla z napisem w języku rosyjskim; nie ma informacji nt. ilości żołnierzy pochowanych na cmentarzu; stan zachowania obiektu jest aktualnie dobry; obiekt posiada kartę ewidencyjną nr 15;
 - 6) pięć mogił zbiorowych i cztery groby żołnierzy i partyzantów radzieckich z okresu II wojny światowej, o numerach kart ewidencyjnych: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 i 12 znajdują się na cmentarzu parafialnym w Orli, na działce nr 515; stan zachowania obiektów jest dobry i bardzo dobry;
 - 7) grób żołnierza armii radzieckiej z okresu II wojny światowej zlokalizowany na cmentarzu parafialnym w m. Wólka Wygonowska, stan zachowania obiektu dostateczny, posiada kartę ewidencyjną nr 14.

Tabela 8. Wykaz zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Lokalizacja	Opis zabytku
1.	Czechy Zabłotne	Cmentarz prawosławny
2.	Gregorowce	cmentarz parafii prawosławnej
3.	Gregorowce	cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej
4.	Gregorowce	cmentarz żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej
5.	Gregorowce – Malinniki	cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej
6.	Gregorowce	budynek gospodarczy w zespole budynków kolejowych (I)
7.	Gregorowce	budynek gospodarczy w zespole budynków kolejowych (II)
8.	Gregorowce	budynek gospodarczy w zespole budynków kolejowych (III)
9.	Gregorowce	budynek gospodarczy w zespole budynków kolejowych (IV)
10.	Gregorowce	dom mieszkalny nr 19/21 w zespole budynków kolejowych
11.	Gregorowce	dom mieszkalny nr 15/17 w zespole budynków kolejowych
12.	Gregorowce	dom mieszkalny nr 13 w zespole budynków kolejowych
13.	Gregorowce	piwnica w zespole budynków kolejowych
14.	Koszele	cmentarz prawosławny parafii w Orli
15.	Malinniki	cmentarz prawosławny pw. św. Michała parafii w Orli
16.	Orla	cmentarz żydowski
17.	Orla	cmentarz żydowski (nieistniejący)
18.	Orla	park dworski

19.	Orlanka	budynek dworcowo-mieszkalny
20.	Paszkowszczyzna 74	szkoła
21.	Pawlinowo	park dworski
22.	Reduty	Cmentarz parafii prawosławnej
23.	Spiczki	Cmentarz prawosławny
24.	Szczyty Dzięciołowo	park dworski
25.	Szczyty Nowodwory	park dworski
26.	Szernie	Cmentarz prawosławny
27.	Topczykały	Cmentarz prawosławny
28.	Wólka Wygonowska	Cmentarz prawosławny
29.	Wólka Wygonowska	Cmentarz przycerkiewny

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

Gminna ewidencja zabytków stanowi zbiór otwarty. W przyszłości możliwe będzie jej uzupełnienie poprzez włączenie do niej obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków decyzją Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub których karty ewidencyjne zostaną włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

4.4. Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy wyznaczono 3 stanowiska archeologiczne z okresu wczesnego średniowiecza. Stanowiska archeologiczne to obszary w granicach, których znajdują się zabytki archeologiczne o znanej lokalizacji. Do zabytków archeologicznych zaliczamy zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Orla wpisane do rejestru zabytków przedstawia Tabela 14. Pozostałe stanowiska archeologiczne przedstawia Załącznik Nr 1 do Studium.

Stanowiska archeologiczne są objęte obserwacją archeologiczną, wszelka działalność inwestycyjna na tym terenie powinna być prowadzona pod nadzorem archeologiczno – konserwatorskim. W przypadku stwierdzenia relikwów archeologicznych prace należy przerwać, a teren udostępnić do badań archeologicznych. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie prawnej. Na tym terenie nie można prowadzić żadnej działalności naruszającej strukturę obiektów, tj. nie wolno rozkopywać gruntu i lokalizować żadnych inwestycji. Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 710) na terenie gminy ochronie konserwatorskiej podlegają następujące stanowiska archeologiczne:

Tabela 9. Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu w gminie Orla

Lp.	miejsowość	Określenie obiektu	lokalizacja	nr stanowiska	nr rejestru	numer decyzji
1.	Paszkowszczyzna	grodzisko wczesno-średniowieczne	obszar AZP 47-87	St. 1	C-15	670-1/61/70; 670-1/62/70; 670-1/63/70; 670-1/64/70; 670-1/65/70; 670-1/66/70;

						670-1/67/70; 670-1/68/70; 670-1/69/70; 670-1/70/70; 670-1/71/70; 670-1/72/70; 670-1/73/70; 670-1/74/70; 670-1/75/70; 670-1/76/70; 670-1/77/70; 670-1/78/70 z dnia 30.11.1970r.
2.	Paszkowszczyzna	Osada przygro-dowa wczesnośrednio-wieczna	obszar AZP 47-87	St. 2	C-16	KZA-535-1/50/97; KZA-535-1/51/97; KZA-535-1/52/97; KZA-535-1/53/97; KZA-535-1/54/97 z dnia 29.10.1997r.
3.	Szczyty Dzieciolowo	Cmentarzy-sko wczesnośrednio-wieczne w obudowach kamiennych	Obszar AZP 45-89/25	St. 1	44/A	670-1/4/67 z 30.03.1967r.

Źródło: Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Obszary wyżej wymienionych stanowisk archeologicznych, wpisanych do rejestru zabytków są wyłączone z wszelkiej działalności inwestycyjnej.

4.5. Zabytki nie wpisane do rejestru zabytków, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Z uwagi, iż wojewódzka ewidencja zabytków ulega częstym aktualizacjom i zmianom aktualny wykaz zabytków nieruchomości (bez zabytków archeologicznych) z terenu gminy Orla ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (niewpisanych do rejestru zabytków) dostępny jest na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku: wuoziabialystok.bip.gov.pl (zakładka – rejestry, ewidencje, archiwa: wojewódzka ewidencja zabytków).

4.6. Strefy ochrony konserwatorskiej

Sposób zagospodarowania oraz wszelkie zakazy i nakazy obowiązujące na tym terenie powinny być doprecyzowane na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 710).

Należy rozważyć możliwość wprowadzenia ochrony konserwatorskiej zachowanych układów ruralistycznych:

- we wsiach o układzie ulicowym – Wólka, Mikłasze, Moskiewce, Reduty, Spiczki, Szernie;

- we wsiach o układzie rozdrożnic – Krywiatyce, wólka Wygonowska, Gregorowce, Gredele, Szczyty Nowodwory, Szczyty Dzięciołowo, Paszkowszczyzna.

Układ urbanistyczny Orli został ukształtowany w okresie XVI - XVII wieku, z uwagi na zachowany czytelny charakter tych układów historycznych poprzez lokalizację zabudowy w stosunku do ulicy, jej wielkości oraz formę, należy rozważyć możliwości ochrony planistycznej w tym zakresie. Ponadto niektóre budynki mieszkalne charakteryzują się szczególnymi wartościami architektonicznymi zwłaszcza w stosowaniu detali ciesielskich (okiennice, zwieńczenia narożników ścian i dachów). Zabudowa mieszkalna i gospodarcza, w przeważającej części drewniana, zachowała się w dość jednorodnym stylu na terenach ww. wsi, co powinno znaleźć też swoje odzwierciedlenie w sporządzanych na tym terenie planach miejscowych.

4a. Uwarunkowania wynikające z rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych

Ze względu na brak obowiązującego audytu krajobrazowego w studium nie zawarto zapisów dotyczących rekomendacji, wniosków oraz ustaleń wynikających z audytu krajobrazowego (art. 10 ust. 1 pkt 4a ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

5. Uwarunkowania wynikające z warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia, oraz zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami zgodnie z uniwersalnym projektowaniem.

Polityka gminy powinna spełniać przede wszystkim zasady zrównoważonego rozwoju, czyli uwzględniać aspekty gospodarcze, społeczne, środowiskowe, kulturowe i zdrowotne, przy poszanowaniu zasad demokracji. Są to główne elementy świadczące o jakości życia mieszkańców. Podstawowymi i najczęstszymi wskaźnikami branymi pod uwagę przy sporządzaniu raportów dotyczących jakości życia w gminach są:

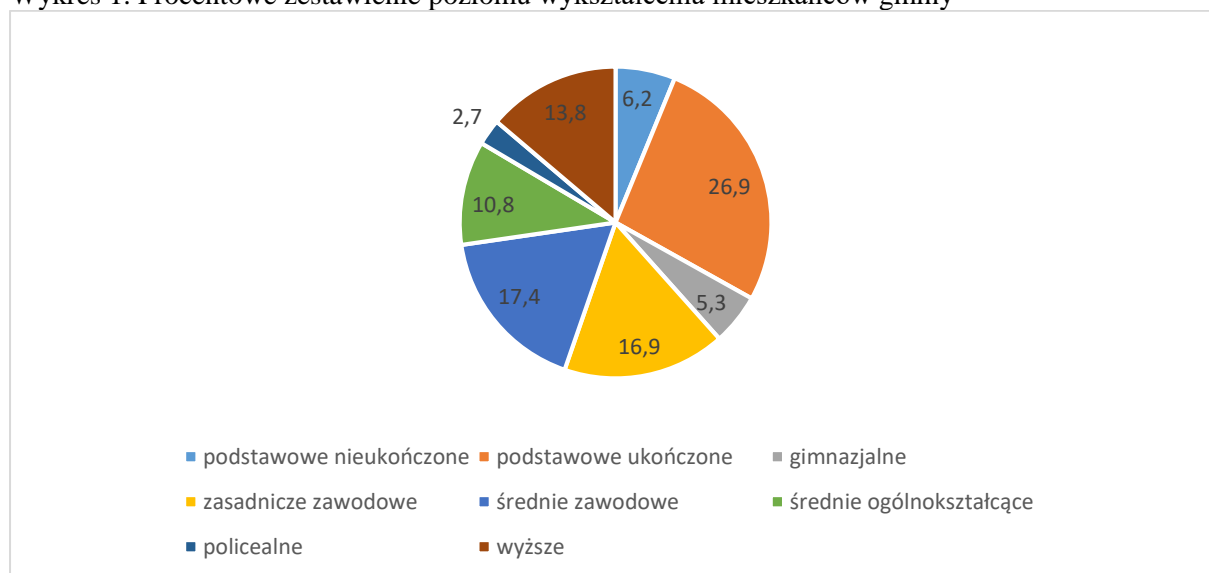
- jakość zasobów ludzkich (kwalifikacje pracowników, struktura demograficzna),
- atrakcyjność kulturowa,
- warunki życia i pracy, w tym usługi publiczne (stan środowiska naturalnego, poziom: opieki zdrowotnej /średnia oczekiwana długość życia/, oświaty i bezpieczeństwa, w tym stabilność polityczna i bezpieczeństwo),
- infrastruktura zasoby mieszkaniowe, drogi, środki transportu, handel, bankomaty i Internet),
- funkcjonowanie instytucji miejskich i aktywność społeczna,
- pozyskiwanie inwestorów,
- życie rodzinne /wskaźnik rozwodów/,
- życie wspólnotowe – wskaźnik uczęszczania do kościoła albo członkostwa w związkach zawodowych,
- klimat i geografia,
- wolność polityczna i poszanowanie praw obywatelskich.

Gmina podejmuje szereg działań mając na względzie poprawę jakości życia mieszkańców. Do takich działań możemy zaliczyć np. dostosowanie dla potrzeb dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami budynku siedziby władz gminy, który jest w trakcie realizacji. Ponadto inne obiekty publiczne stanowiące mienie gminy tj. szkoła, Gminne Centrum Kultury są dostosowane również do potrzeb osób niepełnosprawnych.

5.1. Poziom wykształcenia mieszkańców gminy Orla

Jeżeli chodzi o poziom wykształcenia mieszkańców gminy to ostatnie badania w tym kierunku przeprowadzone były w ramach spisu powszechnego w 2011 roku. Wykazały one, że wykształcenie podstawowe posiada 26,9% mieszkańców. Niemal 10,8% posiada wykształcenie średnie natomiast 17,4% osób posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe. Osoby posiadające nieukończone wykształcenie podstawowe, lub zupełny brak wykształcenia stanowią aż 6,2% mieszkańców gminy. Niepełna 13,8% mieszkańców posiada dyplom ukończenia wyższej uczelni.

Wykres 1. Procentowe zestawienie poziomu wykształcenia mieszkańców gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

W porównaniu do całego województwa podlaskiego mieszkańcy gminy Orla mają znacznie niższy poziom wykształcenia. Wśród kobiet mieszkających w gminie Orla największy odsetek ma wykształcenie podstawowe ukończone (27,1%) oraz średnie zawodowe (16,8%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie podstawowe ukończone (26,7%) oraz zasadnicze zawodowe (23,1%). Wśród mieszkańców gminy Orla 16,8% znajduje się w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata), w tym do przedziału 3-6 lat zalicza się grupę wiekową wychowania przedszkolnego. W województwie podlaskim na tysiąc dzieci w wieku przedszkolnym, zaledwie 627 dzieci uczęszcza do placówek wychowania przedszkolnego. W roku 2018 w gminie Orla funkcjonowała 1 placówka - szkoła podstawowa, w której w 9 oddziałach uczyło się 137 uczniów (71 kobiet oraz 66 mężczyzn). Dla porównania w 2008 roku w gminie Orla placówkę funkcjonowała jedna szkoła podstawowa, w której w 6 oddziałach uczyło się 122 uczniów (68 kobiet oraz 54 mężczyzn). W gminie Orla w grupie wiekowej 3-24 lata naukę pobiera:

- na poziomie podstawowym (7-12 lat) ok. 28,6% dzieci. Na 1 oddział w szkołach podstawowych przypada 15,2 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto (stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach podstawowych do osób w wieku 7-12 lat) wynosi 82,53;
- na poziomie ponadgimnazjalnym (16-18 lat) kształcą się 17,0% mieszkańców;

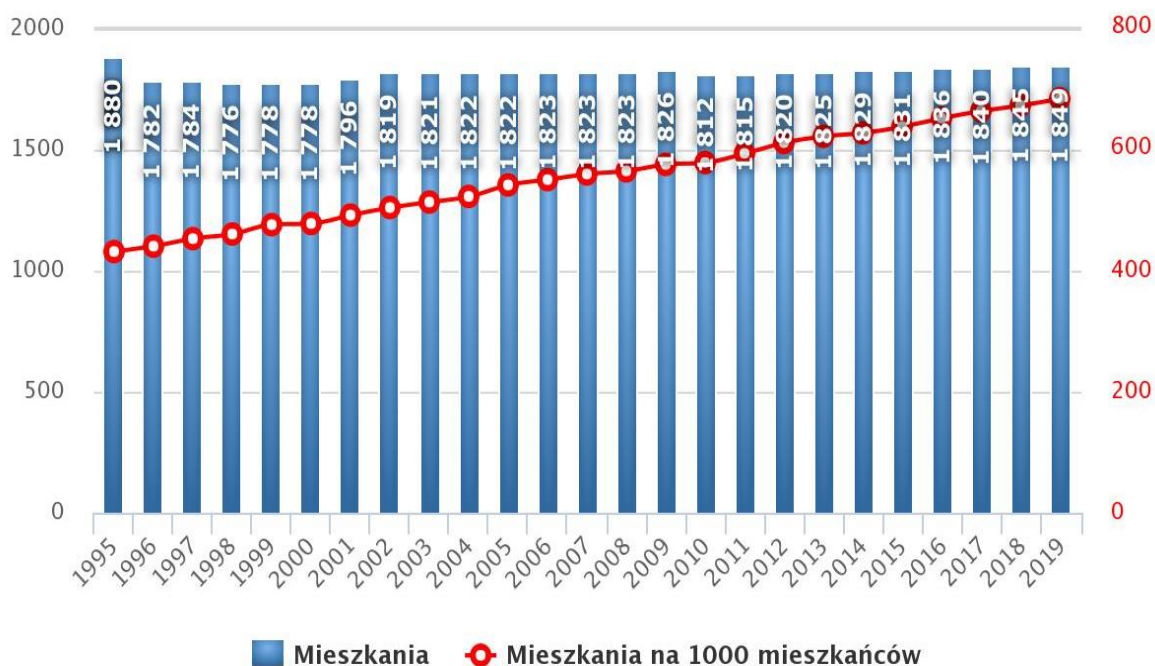
- na poziomie odpowiadającym edukację w szkołach wyższych (19-24 lat) znajduje się 23,0% mieszkańców gminy Orla w wieku potencjalnej nauki.

Część dzieci w wieku 7-12 lat pobiera naukę w placówkach oświatowych zlokalizowanych w sąsiednich gminach. Część dzieci w wieku 16-18 pobiera naukę zasadniczą i kontynuują nauki w szkołach przygotowujących do matury.

5.2. Zasady i warunki zamieszkania ludności

Na terenie gminy, ze względu na jej rolniczy charakter dominuje zabudowa zagrodowa, ewentualnie zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i w związku z tym stosunkowo wysokie są wskaźniki charakteryzujące warunki mieszkaniowe. Według danych GUS w 2019 roku na terenie gminy Orla oddano do użytku 5 mieszkań. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 1,90 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa podlaskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Orla to 1 849 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypadają zatem 684 mieszkania. Jest to wartość znacznie większa od wartości dla województwa podlaskiego oraz znacznie większa od średniej dla całej Polski. 100,0% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne. Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w gminie Orla to 6,60 i jest znacznie większa od przeciętnej liczby izb dla województwa podlaskiego oraz znacznie większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2020 roku w gminie Orla to 167,80 m² i jest znacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa podlaskiego oraz znacznie większa od przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce.

Wykres 2. Liczba mieszkań w gminie Orla w latach 1995 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Jak wynika z powyższego wskaźniki dot. mieszkań mają tendencję wzrostową co może świadczyć o poprawie warunków mieszkaniowych, a tym samym wzrastaniu poziomu życia.

Tabela 10. Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno-sanitarne

urządzenia \ rok	2016	2017	2018	2019
wodociąg	85,3%	85,4%	85,4%	85,5%
ustęp splukiwany	62,%	62,9%	63,0%	63,1%
łazienka	54,8%	54,9%	55,0%	55,1%
centralne ogrzewanie	36,2%	36,3%	36,4%	36,5%
gaz	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Wyposażenie mieszkań w gminie Orła nie odbiega od wyposażenia mieszkań w pozostałych gminach wiejskich powiatu, jednakże znaczną różnicę w wyposażeniu w porównaniu z gminami miejskimi powiatu bielskiego.

5.3. Opieka społeczna

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

W Gminie Orła uchwałą Nr XII/44/90 Gminnej Rady Narodowej w Orli z dnia 25 kwietnia 1990 roku utworzono Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Orli, który rozpoczął swą działalność od dnia 1 czerwca 1990 roku. Ośrodek jest jednostką organizacyjną gminy powołaną do wykonywania zadań z zakresu pomocy społecznej, który mieści się przy Urzędzie Gminy Orła przy ulicy Mickiewicza 5. Zadaniem pomocy społecznej jest wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb oraz zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym.

Na terenie gminy w budynku po dawnym ośrodku zdrowia przy ul. Wyzwolenia planowane jest powstanie domu dziennego pobytu dla seniorów z gminy orła. Tego typu jednostka byłaby pierwszą w tym rejonie tego typu.

5.4. Ochrona zdrowia

Główną jednostką świadczącą usługi w zakresie opieki zdrowotnej jest Gminny Ośrodek Zdrowia w Orli. Liczba osób przypadających na 1 przychodnię wynosi 2702. Porady podstawowej opieki zdrowotnej udzielone na 1 mieszkańca wynoszą 3,7 w skali roku. Świadczenia z zakresu stomatologii są świadczone w gabinecie lekarza stomatologa przy Zespole Szkół Ogólnokształcących w Orli. Na terenie gminy Orła funkcjonuje jedna apteka. W zakresie leczenia specjalistycznego ludność gminy obsługiwana jest w poradniach i zakładach specjalistycznych w Bielsku Podlaskim.

5.5. Edukacja

Na terenie gminy Orła działa jedna placówka oświatowa prowadzona przez samorząd jest nią **Szkoła Podstawowa z dodatkową nauką języka białoruskiego w Orli**. Do przedmiotowej placówki przynależą administracyjnie wszystkie sołectwa położone na terenie gminy.

Szkoła mieści się w dużym i przestrzennym budynku oddanym do użytku w 1992 r. Jest w nim 17 sal lekcyjnych (w tym 2 pracownie językowe, 3 sale przedszkolne), 2 pracownie komputerowe, gabinet logopedy, gabinet pedagoga i psychologa, gabinet terapii pedagogicznej, świetlica, stołówka z zapleczem kuchennym, sala gimnastyczna z zapleczem, biblioteka. Swoją siedzibę w budynku szkoły ma też gabinet stomatologiczny.

W placówce funkcjonują następujące oddziały: świetlica, oddział przedszkolny, edukacja wczesnoszkolna, klasy IV-VIII, biblioteka szkolna.

Na terenie szkoły znajduje się kompleks boisk sportowych wykonanych w ramach programu „MOJE BOISKO – ORLIK 2012” (boisko do piłki nożnej, siatkowej, bieźnia, skocznie) oraz plac zabaw wybudowany ze środków Rządowego programu „Radosna Szkoła”.

Średnio w jednym oddziale szkolnym uczy się między 18 dzieci. Jest to niewiele więcej niż średnia w innych gminach powiatu bielskiego i w przypadku szkół podstawowych wynosi 17 uczniów. Średnia liczba uczniów na 1 oddział w szkołach zlokalizowanych na obszarze opracowania jest zbliżona do wartości tego wskaźnika w województwie podlaskim.

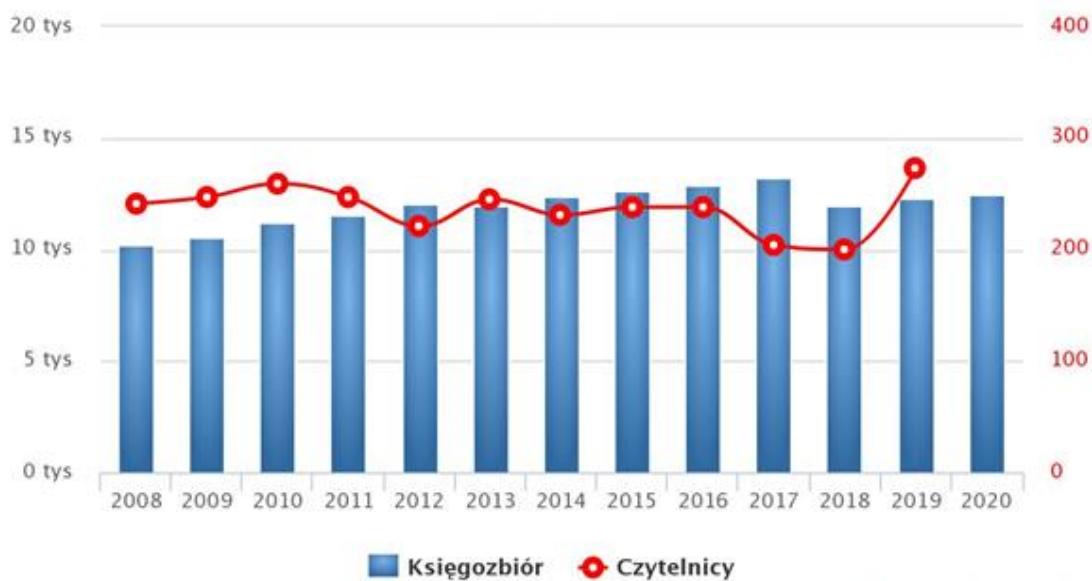
We wrześniu 2020 r. (rok szkolny 2020/2021) naukę w szkole rozpoczęło 188 uczniów, w tym 55 w oddziałach przedszkolnych, 133 w Szkole Podstawowej. Zatrudnionych było 35 nauczycieli, w tym 2 nauczycieli stażystów, 5 kontraktowych, 11 nauczycieli mianowanych, 17 nauczycieli dyplomowanych. W administracji i obsłudze pracowało 19 osób (w tym 3 osoby jako pomoc nauczyciela). Dowóz uczniów do szkoły organizowany jest na koszt gminy Orla z wykorzystaniem własnych posiadanych środków transportowych (dwa autobusy) w uzasadnionych przypadkach wydatki związane z dowożeniem uczniów do szkoły są refundowane rodzicom.

5.6. Kultura i sztuka

Na terenie gminy Orla funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna oraz Gminny Ośrodek Kultury mieszczą się w wspólnym nowoczesnym budynku zlokalizowanym przy ul. Mickiewicza 4, oddanym do użytkowania w 2020 roku, który posiada w pełni zautomatyzowaną salę widowiskową oraz salę konferencyjną, pomieszczenia dla zespołów oraz zaplecze kuchenne. Dwie kondygnacje budynku zajmują powierzchnię ok 800 m².

Gminna Biblioteka Publiczna w Orli, która jest samorządową instytucją kultury, działającą w obrębie krajowej sieci bibliotecznej. Gminna biblioteka Publiczna w Orli została powołana do życia w 1948 roku. Biblioteka realizuje swoje zadania zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie ustawami, przepisami wynikającymi z tych ustaw oraz statutu biblioteki. Nadzór merytoryczny nad działalnością biblioteki sprawuje Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku. Stan księgozbioru wynosi blisko 13 tysięcy woluminów. Przy Gminnej Bibliotece Publicznej w Orli działa Biblioteczne Koło Naukowe, Lokalny Klub Kodowania oraz prowadzone są zajęcia nauki języka angielskiego. Dodatkowo odbywają się spotkania autorskie, tematyczne, wystawy, odczyty oraz imprezy kulturalne. Akcentowane są także ważniejsze wydarzenia i rocznice literackie.

Wykres 3. Biblioteka publiczna księgozbiór i czytelnicy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Na terenie gminy Orla najważniejszą instytucją kulturalną jest **Gminny Ośrodek Kultury w Orli** został powołany do życia na mocy Uchwały Nr VII/24/79 Gminnej Rady Narodowej z dnia 28 lutego 1979 r. w sprawie utworzenia zakładu budżetowego pod nazwą "Gminny Ośrodek Kultury". Podstawowym celem funkcjonowania GOK jest stworzenie organizacyjnych i materialnych warunków dla prowadzenia, inicjowania i wspierania wszelkich form działalności kulturalnej. Przy Gminnym Ośrodku Kultury swoją działalność prowadzą zespoły, które stanowią wizytówkę artystyczną i kulturową gminy Orla, prezentując swój repertuar na różnego rodzaju przeglądach, festiwalach i konkursach. Kultuwują tradycje śpiewacze oraz gwarę i obrzędy naszej gminy.

Dodatkowe zaplecze lokalowe w działalności kulturalnej stanowią świetlice wiejskie wykorzystywane na potrzeby sołectw (*zebrania, zabawy, wesela, działalność kulturalna*).

5.7. Religia

Mieszkańcy gminy w przeważającej części stanowią wyznawcy religii prawosławnej, katolickiej oraz zboru kościoła chrześcijan baptystów. Mieszkańcy gminy stanowią mieszankę ludności narodowości polskiej, białoruskiej i ukraińskiej.

Tabela 11. Obiekty sakralne w gminie Orla.

Lp	Parafia	Świątynia	lokalizacja
1.	Parafia Prawosławna p.w. Św. Michała w Orli Dekanat: bielski	Cerkiew parafialna pod wezwaniem św. Michała Archanioła	Orla
2.		Cerkiew pomocnicza pod wezwaniem św. Szymona Słupnika	Orla

3.	Diecezja: warszawsko-bielskiej Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	Cerkiew cmentarna Świętych Cyryla i Metodego w Orli	Orla
4.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej Dekanat: bielski Diecezja: drohiczyńska	kaplica pw. św. Jana Pawła II, papieża	Orla
5.	Zbór Kościoła Chrześcijan Baptystów w Orli	Kościół Chrześcijan Baptystów	Orla
6.	Parafia Prawosławna p.w. Ścięcia Głowy Św. Jana Chrzciciela w Szczytach Dzieciołowie Dekanat: bielski Diecezja: warszawsko-bielskiej Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	cerkiew parafialna p.w. Ścięcia Głowy Św. Jana Chrzciciela	Szczyty Dzieciołowo
7.	Parafia Prawosławna p.w. Św. Michała Archanioła w Wólce Wygonowskiej Dekanat: bielski Diecezja: warszawsko-bielskiej Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	cerkiew parafialna p.w. Św. Michała Archanioła	Wólka Wygonowska
8.	Parafia Prawosławna p.w. Św. Proroka Eliasza w Podbielu Dekanat: bielski Diecezja: warszawsko-bielskiej Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	Kaplica św. Jerzego	Gredele
9.	Parafia Prawosławna p.w. Św. Proroka Eliasza w Podbielu Dekanat: bielski Diecezja: warszawsko-bielskiej Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	Kaplica św. Gabriela Zabłudowskiego	Malinniki

Źródło: Opracowanie własne

5.8. Sport i rekreacja

Do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na terenie gminy Orla należy zaliczyć głównie obiekt sportowy przy szkole w Orli zrealizowany w ramach projektu "**Moje Boisko - Orlik 2012**". Obiekt składa się z boiska do piłki nożnej, siatkówki, koszykówki, kortu do tenisa ziemnego, bieżni oraz zaplecza sportowego. W miejscowości **Koszele** funkcjonuje boisko sportowe do gry w piłkę nożną. W miejscowościach **Koszele, Reduty, Malinniki, Miklasze i Wólka Wygonowska** zostały stworzone ogólnodostępne miejsca aktywnego wypoczynku dla mieszkańców i turystów tj. place zabaw z mini siłownią.

5.9. Informatyzacja

W gminie wszystkie miejscowości posiadają dostęp do przewodowej sieci telekomunikacyjnej. Przez Gminę Orla przebiega główna magistrala internetowej sieci szerokopasmowej światłowodowej. W chwili obecnej brak jest sieci rozdzielczej włączonej do tej magistrali. Internet dostarczany jest poprzez

łącza telefoniczne lub poprzez sieć komórkową. Teren Gminy Orla objęty jest zasięgiem bezprzewodowej sieci GSM/UMTS/CDMA/LTE z anten wyszczególnionych w tabeli poniżej.

Tabela 12. Anteny zapewniające dostęp do sieci komórkowych w gminie Orla.

Lp.	Nadajniki	lokalizacja
1.	Aero2 UMTS 900	1 antena Ploski:, gm. Bielsk Podlaski 1 antena Malinniki, gm. Orla, 1 antena Miasto Bielsk Podlaski, 1 antena Czyże, gm. Czyże
2.	Plus UMTS 2100	3 anteny Miasto Bielsk Podlaski
3.	Orange UMTS 2100	
4.	Plus GSM 900	3 anteny Miasto Bielsk Podlaski, 1 antena Strabla, gm. Wyszki, 1 antena Ryboły, gm. Zabłudów, 1 antena Ploski, gm. Bielsk Podlaski, 1 antena Czyże, gm. Czyże, 1 antena Antonowo, gm. Orla, 1 antena Malinniki, gm. Orla, 1 antena Boćki, gm. Boćki, 1 antena Łubin Rudołty, gm. Bielsk Podlaski, 1 antena Wyszki, gm. Wyszki.
5.	T-Mobile UMTS 2100	5 anten Miasto Bielsk Podlaski, 1 antena Ryboły, gm. Zabłudów, 1 antena Antonowo, gm. Orla, 1 antena Boćki, gm. Boćki.
6.	T-Mobile GSM 1800	
7.	T-Mobile GSM 900	5 anten Miasto Bielsk Podlaski, 1 antena Ryboły, gm. Zabłudów, 1 antena Czyże, gm. Czyże, 1 antena Antonowo, gm. Orla, 2 anteny Boćki, gm. Boćki, 1 antena Miasto Brańsk, 1 antena Wyszki, gm. Wyszki, 1 antena Stacewicze, gm. Wyszki, 1 antena Strabla, gm. Wyszki.
8.	Orange GSM 900	1 antena Miasto Bielsk Podlaski, 1 antena Stacewicze, gm. Wyszki, 1 antena Ryboły, gm. Zabłudów, 1 antena Antonowo, gm. Orla, 1 antena Boćki, gm. Boćki.
9.	Play UMTS 900,	1 antena Miasto Bielsk Podlaski,
10.	Play UMTS 2100	
11.	Play GSM 900	
12.	Play LTE 1800	
13.	Orange CDMA 450	1 antena Miasto Bielsk Podlaski, 1 antena Ryboły, gm. Zabłudów, 1 antena Antonowo, gm. Orla,
14.	Orange LTE 1800	1 antena Miasto Bielsk Podlaski, 1 antena Antonowo, gm. Orla, 1 antena Koszki, gm. Orla
15.	T-Mobile LTE 1800	1 antena Miasto Bielsk Podlaski,

Źródło: <http://mapa.btsearch.pl/>

5.10. Sektor gospodarczy

W gminie Orla w roku 2020 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 141 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 89 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 9 nowych podmiotów, a 6 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Na przestrzeni lat 2017-2019 najwięcej (17) podmiotów zarejestrowano w roku 2019, a najmniej (5) w roku 2018. Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w gminie Orla najwięcej (8) jest stanowiących spółki handlowe z ograniczoną odpowiedzialnością. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (137) jest mikroprzedsiębiorstw, zatrudniających 0 - 9 pracowników. 7,8% (11) podmiotów, jako rodzaj działalności deklarowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklarowało 26,2% (37) podmiotów, a 66,0% (93) podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako - pozostała działalność. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Orla najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (23.6%) oraz budownictwo (18.0%).

WNIOSKI:

Rozwój gminy powinien następować poprzez zapewnienie jednocześnie dostępu do „pracy”, ale też kultury, sportu i edukacji. Wytworzenie wizerunku gminy w której warto zostać nie tylko ze względu na rozwój gospodarczy i miejsca pracy, ale również ze względu na różnorodną ofertę edukacyjną czy kulturalno-sportową. W zakresie kultury i sportu należy dbać o pobudzanie inicjatyw oddolnych oraz stwarzanie szans ich rozwoju. Elementem wartym wykorzystania, jako spoiwo łączące mieszkańców i atutu gminy - wielowyznaniowości i wielokulturowości. Może to być również wykorzystywane do rozwijania lokalnego patriotyzmu. Wykształcone i wykwalifikowane społeczeństwo to największy kapitał rozwojowy gminy, wymaga on ciągłej modernizacji, podnoszenia standardów, skupiania się na kształceniu w kierunkach, które wiążą się z potencjałem gminy Orla.

6. Uwarunkowania wynikające z zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia.

Odpowiedzialność za zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom gminy Orla spoczywa na Komendzie Powiatowej Policji, która ma swoją siedzibę przy ul. Kopernika 7 w Bielsku Podlaskim. Ponadto nad bezpieczeństwem mieszkańców w zakresie ochrony pożarowej czuwa Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Bielsku Podlaskim (KPPSP) z siedzibą przy ul. Poniatowskiego 11. Systemem bezpieczeństwa powiatu bielskiego zarządza Referat ds. Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego, który działa przy Starostwie Powiatowym w Bielsku Podlaskim. Do jego zadań należy, budowanie systemu efektywnych działań na wypadek klęsk żywiołowych i innych sytuacji nadzwyczajnych. Zagrożenie ludzi i mienia może być spowodowane przyczynami naturalnymi lub wynikającymi z aktywności człowieka. Największymi niebezpieczeństwami związanymi ze środowiskiem naturalnym są kataklizmy, wśród których wymienić należy:

- powódź,
- rozległe pożary,
- obfite opady, również śniegu,
- ekstremalne temperatury, utrzymując się przez dłuższy czas,
- osuwiska ziemi.

Powyższe zagrożenia są najtrudniejsze do przewidzenia i wyeliminowania częściowo zostały też opisane w rozdz. III pkt 3.1.7. degradacja powierzchni ziemi oraz i XV uwarunkowania wynikające z wymogów dotyczących ochrony przeciwpowodziowej. W takiej sytuacji należy się skupić na łagodzeniu

skutków, poprzez zapewnienie odpowiednich zabezpieczeń, dróg ewakuacji, wcześniejszą popularyzację wiedzy na temat odpowiednich zachowań na wypadek kataklizmu oraz pomoc w sferze materialnej i psychicznej.

Zagrożenia spowodowane przez człowieka to przede wszystkim:

- awarie (emisja, pożar, eksplozja) powstałe w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu,
- transport substancji niebezpiecznych drogami krajowymi i wojewódzkimi oraz koleją, gdzie trasy przebiegają w bezpośrednim sąsiedztwie budynków przeznaczonych na stały pobyt ludzi,
- promieniowanie elektromagnetyczne,
- nasilenie ruchu drogowego,
- przestępczość.

Reasumując powyższe należy stwierdzić, że największe realne zagrożenie na terenie gminy związane jest z transportem drogowym i kolejowym materiałów niebezpiecznych oraz zwiększającym się z roku na rok nasileniem ruchu samochodowego.

➤ **POLICJA**

Na terenie gminy Orla nie funkcjonuje posterunek policji, zadania z zakresu bezpieczeństwa publicznego są realizowane przez Komendę Powiatową Policji w Bielsku Podlaskim.

➤ **STRAŻ POŻARNA**

Na terenie gminy Orla działa 7 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej w następujących miejscowościach: OSP Orla, Malinniki, Gredele, Wólka Wygonowska, Gregorowce, Reduty oraz Spiczki. Największe zagrożenia na terenie powiatu stwarzają zakłady przemysłowe wykorzystujące w procesach technologicznych materiały stwarzające duże zagrożenie pożarowe oraz posiadające toksyczne substancje przemysłowe stwarzające zagrożenie chemiczno-ekologiczne znajdujące się głównie w strefie przemysłowej zakładu przetwórstwa drzewnego w Koszkach. Udział pożarów i miejscowych zagrożeń w liczbie interwencji jest zależny od warunków pogodowych. Długotrwałe susze są przyczyną zwiększenia liczby pożarów, natomiast silny wiatr, intensywne opady deszczu czy śniegu zwiększają liczbę miejscowych zagrożeń – powodzi, podtopień, lokalnych trąb powietrznych. Opierając się na długoletnich, prognostycznych badaniach klimatu należy założyć wzrost niekorzystnych, ekstremalnych zdarzeń pogodowych.

Ochotnicza Straż Pożarna wspiera ponadto różnorodne formy pracy kulturalno-oświatowej oraz popularyzuje działalność sportową, uczestnicząc min. w pożarniczych zawodach sportowych.

Na terenie Gminy Orla istnieje siedem jednostek Ochotniczych Straży Pożarnej. Cztery jednostki OSP to jednostki typu "S" – tj. posiadające środki transportu. W tym są dwie jednostki ochrony przeciwpożarowej, wpisane do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (OSP Orla i OSP Malinniki), stanowiącego integralną część organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, mającego na celu ratowanie życia, zdrowia, mienia lub środowiska, prognozowanie, rozpoznawanie i zwalczanie pożarów, klęsk żywiołowych lub innych miejscowych zagrożeń.

W gminnych strukturach Ochotniczej Straży Pożarnej jest 171 członków, z następującym podziałem na poszczególne jednostki:

- 1) OSP Orla - 67;
- 2) OSP Malinniki - 28;
- 3) OSP Gregorowce - 15;
- 4) OSP Reduty - 11;
- 5) OSP Wólka Wygonowska - 17;
- 6) OSP Gredele - 16;
- 7) OSP Spiczki – 17.

Zgodnie z art. 29 pkt 2 ustawy o ochronie przeciwpożarowej koszty funkcjonowania jednostek ochrony przeciwpożarowej pokrywane są z budżetu jednostek samorządu terytorialnego. Art. 32 ust. 2 ustawy stanowi dodatkowo, że koszty wyposażenia, utrzymania, wyszkolenia i zapewnienia gotowości bojowej ochotniczej straży pożarnej ponosi gmina, w tym min. koszty: wyposażenia, utrzymania, wyszkolenia, umundurowania, badań okresowych członków OSP, ubezpieczenia strażaków ochotników oraz budynków strażnic i zapewnienia gotowości bojowej Ochotniczej Straży Pożarnej.

Reasumując powyższe należy stwierdzić, że największe realne zagrożenie na terenie gminy związane jest z transportem drogowym i kolejowym materiałów niebezpiecznych oraz zwiększającym się z roku na rok nasileniem ruchu samochodowego. Ponadto zagrożenia stwarzają też zakłady przemysłowe wykorzystujące w procesach technologicznych materiały stwarzające duże zagrożenie pożarowe. Udział pożarów i miejscowych zagrożeń w liczbie interwencji jest zależny od warunków pogodowych. Długotrwałe susze są przyczyną zwiększenia liczby pożarów, natomiast intensywne opady deszczu czy śniegu oraz silny wiatr, zwiększają liczbę miejscowych zagrożeń tj. powodzi, podtopień, lokalnych trąb powietrznych.

7. Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy.

7.1. Potrzeby i możliwości gminy Orla

Potrzeby gminy Orla wynikają przede wszystkim z uwarunkowań gospodarczych, przestrzennych oraz powiązań z gminami ościennymi. Możliwości rozwoju gminy stwarza atrakcyjne położenie w spokojnej okolicy, przy jednocześnie zapewnionej dogodnej komunikacji z większymi ośrodkami. Ponadto gmina położona jest w strefie przygranicznej, co generuje ruch pojazdów i sprzyja rozwijaniu infrastruktury obsługi ruchu tranzytowego i transgranicznego. Co więcej, gmina posiada rozbudowany system przesyłowy energii elektrycznej obejmujący linię wysokiego napięcia w strefie przemysłowej w Koszkach oraz system rozdzielczy średniego napięcia i dystrybucyjny niskiego napięcia. Możliwość podłączenia się do sieci energetycznej daje szansę rozwoju przemysłu energochłonnego jak również stwarza duże możliwości rozwoju produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł.

Jednocześnie w granicach gminy została zbudowana infrastruktura sieci szerokopasmowej na rzecz NGA (z j. angielskiego - Next Generation Access) oraz podstawowego dostępu do Internetu, co przyczynia się do podniesienia konkurencyjności inwestycyjnej regionu. Gmina ma także możliwości rozwoju turystyki, zwłaszcza agroturystyki jako alternatywy dla prowadzenia produkcji rolniczej.

Szansę wykorzystania potencjału rolniczego stwarzają nienajgorsze gleby, dogodne warunki klimatyczne oraz brak uciążliwych zakładów przemysłowych. W celu zachowania i wykorzystywania walorów gminy należy inwestować w odnawialne źródła energii, które pozwolą na poprawę stanu środowiska naturalnego, zwłaszcza powietrza, zanieczyszczanego przez niską emisję. Równoległe z prowadzonymi działaniami inwestycyjnymi, należy zintensyfikować politykę promocyjną gminy, w celu wyeksponowania walorów gminy dla potencjalnych inwestorów. Poprawa promocji, pozwoli na pozyskanie nowych inwestorów i spowoduje zwiększenie wpływów do budżetu, przez co możliwe będzie szersze prowadzenia działań inwestycyjnych. Dużą szansą dla gminy Orla jest również rozwój energetyki odnawialnej pozyskiwanej ze słońca oraz w biogazowniach. Rozwój w tych dziedzinach spowoduje zwiększenie wpływów do budżetu z podatków oraz wpłynie na postrzeganie gminy jako proekologicznej. Rozwój energetyki wiatrowej i słonecznej przynosi korzyści również mieszkańcom w postaci pobieranych czynszów dzierżawnych z tytułu najmu nieruchomości.

7.2. Analizy ekonomiczne

7.2.1. Rolnictwo

Przestrzenie rolnicze zajmują ponad połowę powierzchni gminy Orla (ok. 58%). Zbliżony jest udział gruntów ornych i użytków zielonych (łąk i pastwisk). O przydatności rolniczej gleb decydują tzw. kompleksy przydatności rolniczej gleb. Na terenie Gminy wykształciły się głównie gleby o przeciętnych warunkach dla produkcji rolniczej, choć występują także grunty o wysokiej przydatności agroekologicznej (kompleksy gruntów ornych: pszennych dobrych, pszennych wadliwych oraz żytnich bardzo dobrych/pszenno-żytnich). Pod względem bonitacyjnym największy udział mają gleby IV oraz gleby V klasy. Udział gruntów wysokiej jakości klas bonitacyjnych (III) wynosi poniżej 3% (por. rozdz. 3.1.3). Dane Powszechnych Spisów Rolnych wskazują, że liczba gospodarstw rolnych w gminie Orla spada. Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych w Gminie ulega zmianie, co jest w głównej mierze spowodowane intensyfikacją produkcji rolniczej, zmiany struktury wielkości gospodarstw są następstwem starzenia się mieszkańców gminy oraz migracją zarobkową ludności w wieku produkcyjnym. Biorąc pod uwagę przeciętne warunki agroekologiczne rozwoju rolnictwa oraz obserwowany trend spadkowy w liczbie gospodarstw rolnych i ekonomicznego znaczenia rolnictwa w gminie, przewiduje się dalszy, sukcesywny spadek liczby ludności zajmującej się gospodarką rolną, a co za tym idzie stopniowe przechodzenie z działalności rolniczej na nierolniczą.

7.2.2. Działalność gospodarcza

Na terenie gminy Orla funkcjonuje 141 podmiotów gospodarczych (por. rozdz. 5.10.). Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się sukcesywny wzrost ich liczby. Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w gminie Orla najwięcej, bo 8 stanowią spółki handlowe z ograniczoną odpowiedzialnością. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej, bo 137 to mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników. 11 podmiotów co stanowi 7,8% jako rodzaj działalności deklarowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, natomiast 26,2 %, co stanowi 37 podmiotów, które deklarowały jako główny rodzaj działalności przemysł i budownictwo. 93 podmioty (66% wszystkich podmiotów) w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Orla najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych (23.6%) oraz budownictwo (18.0%).

Na przestrzeni lat 2009-2020 najwięcej (17) podmiotów zarejestrowano w roku 2019, a najmniej (5) w roku 2018. W tym samym okresie najwięcej (21) podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2009 roku, najmniej (3) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2012 roku. Na podstawie obserwowanej tendencji można założyć rozwój przedsiębiorczości w Gminie oraz należy spodziewać się wzrastającego zapotrzebowania na tereny rozwojowe, w tym związanego z potrzebą zaspokajania potrzeb gospodarczych (tereny usługowe, produkcyjne) i pośrednio potrzeb mieszkaniowych. Szansą na zwiększenie dynamiki rozwoju przedsiębiorczości w Gminie są nie tylko czynniki ekonomiczne, ale jest nią również stymulowanie branży produkcyjno-usługowej w wymiarze przestrzennym, poprzez wytypowanie terenów aktywizacji gospodarczej i nowych potencjalnych terenów inwestycyjnych w obrębie Gminy.

Liczbę producentów rolnych można określić według kilku kryteriów. Pierwszym kryterium jest liczba wydanych decyzji o naliczeniu podatku rolnego, która w gminie Orla w roku 2021 wyniosła 3374. Drugim kryterium jest liczba wydanych decyzji o naliczeniu zwrotu podatku akcyzowego zawartego w cenie paliwa napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej, która na terenie gminy Orla w roku 2021, która wynosi 543. Oddzielną ewidencję producentów rolnych prowadzi Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która takich danych nie udostępnia publicznie.

W gminie Orla na 1000 mieszkańców pracuje 198 osób. 34,3% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 65,7% mężczyźni. Bezrobocie rejestrowane w gminie Orla wynosiło w 2020 roku 5,8% (6,1% wśród kobiet i 5,5% wśród mężczyzn). W 2019 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie Orla wynosiło 5 295,45 PLN, co odpowiada 102.20% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Orla 97 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 46 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi -51. 44,2% aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Orla pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 28,0% w przemyśle i budownictwie, a 9,7% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 1,3% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

7.2.3. Gospodarka finansowa gminy

Podstawowym celem działalności gminy jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej. Realizacja tego działania wymaga zapewnienia stałego dopływu środków, które są niezbędne do finansowania odpowiedniego poziomu dóbr i usług publicznych służących do zaspokajania potrzeb społeczności, a także przedsięwzięć o charakterze rozwojowym. W procesie strategicznego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego zasadniczą rolę odgrywa możliwość finansowania poszczególnych przedsięwzięć. Możliwości finansowe Gminy, w powiązaniu z jakością zarządzania, stanowią podstawę do wyznaczenia strategicznych celów jej rozwoju, rozumianego jako proces kształtowania zmian w pożądanym kierunku, akceptowanym społecznie, ekonomicznie i środowiskowo, zgodnie z wymogami racjonalnego gospodarowania przestrzenią. Między rozwojem lokalnym a finansami Gminy występują wzajemne powiązania i uwarunkowania, gmina bowiem ponosi najpierw wydatki, w określonych działach, aby mógł dokonać się rozwój społeczno-gospodarczy. Istotnym elementem w kształtowaniu polityki rozwoju danej jednostki administracyjnej jest Budżet Gminy, będący głównym źródłem finansowania usług publicznych i inwestycji związanych z realizacją zadań infrastrukturalnych. Działania te stwarzają warunki do inwestowania dla podmiotów gospodarczych i poprawy standardów życia mieszkańców. Poniżej przedstawiono analizę dochodów i wydatków gminy. Przedstawiono także strukturę dochodów i wydatków według przyjętego budżetu gminy.

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat gmina odnotowała systematyczny wzrost dochodów. Na dochód ogółem składają się subwencja ogólna, dochody własne, dotacje celowe z budżetu państwa oraz środki pochodzące ze źródeł zagranicznych niepodlegające zwrotowi, środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej i inne środki określone w odrębnych przepisach.

Według danych zawartych w informacji z realizacji budżetu gminy wynika, że:

- w 2020 r. zrealizowano **dochody** w kwocie **17.873.052,17 zł**, natomiast **wydatki** wyniosły **17.292.253,15 zł**. Gmina za 2020 rok wypracowała **nadwyżkę** w kwocie **580.799,02 zł**.

Dochody ogółem gminy Orla na przestrzeni analizowanych lat wzrosły.

Tabela 13. Dochody i wydatki ogółem Gminy w latach 2017-2020

ROK	DOCHODY OGÓŁEM	WYDATKI GMINY	Realizacja zadań majątkowych kwota dotacji zewnętrznych
2017	15.252.796,55 zł	14.404.445,82 zł	518.058 zł
2018	15.117.530,99 zł	20.795.793,20 zł	1.188.264 zł
2019	17 329 399,95 zł	14 427 683,43 zł	1.070.640 zł
2020	17.873.052,17 zł	17.292.253,15 zł	2.569.012 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy

Subwencje ogólne są przekazywane przez organy państwowe na zadania własne gmin i stanowią łącznie z dochodami własnymi, podstawę do planowania wydatków budżetowych na dany rok. O przeznaczeniu środków przekazanych w ramach subwencji decyduje organ stanowiący – Rada Gminy Orla. Zgodnie z ustawą z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (t.j. Dz. U. z 2021. r. poz. 1672) źródłami dochodów gminy są:

1) wpływy z podatków:

- od nieruchomości,
- rolnego,
- leśnego,
- od środków transportowych,
- dochodowego od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej,
- od spadków i darowizn,
- od czynności cywilnoprawnych;

2) wpływy z opłat:

- skarbowej,
- targowej,
- miejscowej, uzdrowiskowej i od posiadania psów,
- reklamowej,
- eksploatacyjnej,
- innych stanowiących dochody gminy, uiszczanych na podstawie odrębnych przepisów.

W strukturze dochodów własnych Gminy Orla największy udział mają dochody podatkowe - ustalone i pobierane na podstawie odrębnych ustaw (23%), udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa (20%), podatku od nieruchomości oraz udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa - podatek dochodowy od osób fizycznych (po 19%). W analizowanym okresie zwiększyły się natomiast wpływy z innych lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw. Wydatki ponoszone przez jednostki samorządu terytorialnego podzielić można pod względem przeznaczenia na dwie duże grupy:

- wydatki bieżące – związane z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania poszczególnych obiektów jednostek samorządu terytorialnego i zaspokajaniem bieżących potrzeb wynikających z realizacji zadań,
- wydatki inwestycyjne – służące podwyższaniu standardów i zakresu usług oraz szeroko rozumianemu rozwojowi jednostki samorządu terytorialnego.

W strukturze wydatków bieżących największy udział mają wydatki przeznaczone na oświatę i wychowanie, które od kilku lat wzrastają. Druga co do wielkości grupa wydatków bieżących związana jest z szeroko rozumianą pomocą społeczną, a kolejne grupy wydatków budżetowych stanowią wydatki na administrację publiczną, gospodarkę komunalną i ochroną środowiska, wydatki związane z kulturą i ochroną dziedzictwa narodowego oraz transportem i łącznością.

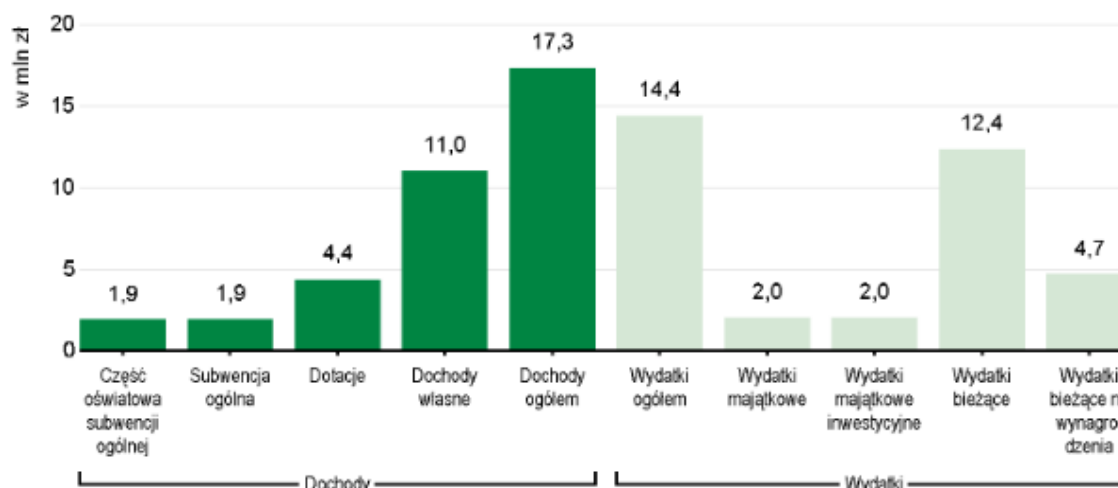
Konkluzja:

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczny dochód ogółem w Gminie w dalszym ciągu będzie sukcesywnie wzrastać. Szansą na zwiększenie dynamiki wzrostu dochodów są nie tylko zewnętrzne źródła finansowania, ale również stymulowanie endogenicznego potencjału gospodarczego Gminy, w tym w wymiarze przestrzennym, poprzez wytypowanie terenów aktywizacji gospodarczej i terenów inwestycyjnych mieszkaniowych i usługowych. Konsekwencją wzrostu dochodów Gminy był sukcesywny wzrost wydatków ogółem. Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczne wydatki ogółem w Gminie

w dalszym ciągu będą wzrastać. Sukcesywny wzrost wydatków ogółem odgrywa szczególną rolę w zakresie obsługi w zakresie zadań własnych Gminy. Ponadto, wzrost nakładów inwestycyjnych, w tym w wymiarze przestrzennym (m.in. budowa i modernizacja infrastruktury oraz obiektów i urządzeń publicznych, wytypowanie i uzbrajanie nowych terenów rozwojowych), może podnieść atrakcyjność Gminy jako miejsca do życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Finansowanie rozwoju lokalnego na przestrzeni ubiegłych lat, w tym wydatki i dochody budżetu Gminy omówiono w rozdziale 8.1. Na podkreślenia zasługuje fakt stale rosnącego poziomu dochodów i jednocześnie wydatków Gminy.

Jednym ze wskaźników finansowych, który określa możliwości finansowania inwestycji jest wskaźnik udziału dochodów własnych w dochodach ogółem (%), który uważany jest za podstawowy miernik oceny samodzielności finansowej – im wyższy wskaźnik, tym większy wpływ na osiągnięte dochody i kreowanie własnej polityki wydatkowej, w tym w sferze inwestycji. Dochody własne stanowiły w dochodach ogółem budżetu gminy Orla ok. 11%. Wydatki majątkowe inwestycyjne stanowiły ok. 2,0% wydatków ogółem budżetu Gminy. Przedsięwzięcia inwestycyjne w znacznym stopniu zasilane są zatem ze źródeł zewnętrznych.

Wykres 4. Dochody i wydatki budżetu gminy według rodzajów w 2019 r.

Źródło: dane GUS

7.3. Analiza środowiskowa

Uwarunkowania wynikające z przeprowadzonej analizy stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej, predyspozycji geograficzno-klimatycznych oraz wyników inwentaryzacji poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego, które warunkują rozwój przestrzenny, pozwalają określić predyspozycje i ograniczenia dla rozwoju określonych funkcji związanych z nowymi terenami przeznaczonymi pod zabudowę w gminie Orla.

Tereny wyłączone z zabudowy:

- rzeki, mniejsze ciekie, kanały, rowy stałe lub okresowe;
- zbiorniki wodne, stawy, starorzecza;
- korytarz ekologiczny rzeki Orłanki oraz rzeki Biała;
- tereny podmokłe, zabagnione, siedliska, ostoje;
- tereny izolowanych zagłębień bezodpływowych;
- tereny leśne i większe zadrzewienia;
- tereny łąk i pastwisk pełniących funkcje ekologiczne;

- tereny objęte ochroną konserwatorską;
- tereny cmentarzy;
- pomniki przyrody;
- tereny udokumentowanych złóż kopalin;
- tereny po rekultywacji.

Tereny z ograniczeniami w zagospodarowaniu:

- użytki ekologiczne,
- obszar Natura 2000 PLB 200004 **Dolina Górnego Nurca**,
- obszar Natura 2000 PLH 200021 **Ostoja w Dolinie Górnego Nurca**,
- 2 pomniki przyrody we wsi Pawlinowo
- tereny predysponowane do wyznaczenia rolnicze przestrzeni produkcyjnej, korzystnych warunkach glebowych (wysokie klasy bonitacyjne gleb III).

Pozostałe tereny korzystne dla zainwestowania:

- tereny zbudowane z piasków tarasów akumulacyjnych – nadzalewowych (piaski w podłożu) - grunty nośne, mało ściśliwe zdolne do przenoszenia obciążeń powyżej 2,0 kG/cm²;
- tereny zbudowane z żwirów tarasów akumulacyjnych - grunty nośne, mało ściśliwe, zdolne do przenoszenia obciążeń jednostkowych powyżej 2,0 kG/cm²;
- tereny zbudowane z piasków i żwirów (piaski w podłożu) - grunty nośne o korzystnych warunkach podłoża w warstwie podścielającej, zdolne do przenoszenia obciążeń powyżej 2 kG/cm²;
- tereny zbudowane z gruntów gliny (gliny w podłożu) - grunty nośne, o mniej korzystnych warunkach podłoża w warstwie glin, z uwagi na skłonność do uplastyczniania pod wpływem wilgoci;
- tereny zbudowane z iłów - grunty nośne o mniej korzystnych warunkach podłoża, z uwagi na skłonność do uplastyczniania pod wpływem wilgoci. Wody gruntowe występują na głębokości powyżej 1 m, mogą występować sączenia związane z infiltracją wód opadowych;
- tereny zbudowane z wapieni marglistych i margli – grunty nośne, o mniej korzystnych warunkach podłoża w obrębie iłów, z uwagi na skłonność do uplastyczniania pod wpływem wilgoci;
- tereny częściowo już zabudowane, w większości posiadające uzbrojenie techniczne, korzystne do kontynuowania na nich nowych inwestycji.

Analiza środowiskowa elementów środowiska przyrodniczego wskazuje nieznaczne przekształcenia środowiska przyrodniczego gminy. Stopień degradacji poszczególnych komponentów jest nieznaczny. Niewielkie pogorszenie stanu sanitarnego powietrza atmosferycznego wynika z lokalnej emisji zanieczyszczeń pyłowo-gazowych z indywidualnych palenisk domowych, zakładów produkcyjno-usługowych oraz emisji spalin ze środków transportu wzdłuż najbardziej uczęszczanych szlaków komunikacyjnych. Nieznaczne pogorszenie stanu wód powierzchniowych jest wynikiem zrzutu ścieków, przede wszystkim pochodzących z gospodarstw domowych. Powyższe uwarunkowania nie stwarzają szczególnych ograniczeń dla rozwoju przestrzennego.

Przy wyznaczaniu nowych terenów przeznaczonych pod zainwestowanie istotne jest jednak uwzględnienie wymagań wynikających z uwarunkowań przyrodniczych, a zwłaszcza obszarów objętych formami ochrony przyrody, lasów, trwałych użytków zielonych, zadrzewień i dolin rzecznych oraz terenów rolniczych najwyższych klas bonitacyjnych. Należy również pamiętać, iż nowe inwestycje powinny być lokalizowane przede wszystkim na obszarach, które z obiektywnych przyczyn są najbardziej atrakcyjne dla zmiany przeznaczenia na cele nierolnicze.

7.4. Analiza społeczna

7.4.1. Struktura ludności i gęstość zaludnienia

W celu analizy warunków i oceny jakości życia mieszkańców niezbędna jest diagnoza struktury demograficznej gminy. Gęstość zaludnienia gminy Orla wynosi **17 os/km²** i jest:

- niższa niż średnia dla powiatu bielskiego (49 os/km²),
- niższa do średniej dla województwa podlaskiego (59 os/km²),
- wyraźnie niższa niż średnia dla Polski (123 os/km²).

7.4.2. Aktualna liczba ludności

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego stan na dzień 31.12.2020 r. liczba ludności zamieszkującej gminę Orla to **2638** osoby, z czego **1373** to **kobiety** co stanowi 52% ogółu mieszkańców gminy, natomiast mężczyźni stanowią **1265** osób co stanowi 48 % ogółu mieszkańców gminy.

Współczynnik feminizacji w gminie Orla przedstawia się następująco, na każdych 100 mężczyzn przypada 109 kobiet - wskaźnik ten utrzymuje się na stałym poziomie i nie odbiega znacznie od współczynnika przyjętego dla województwa podlaskiego -105.

Średni wiek mieszkańców Gminy Orla to 50,4 lat, co plasuje się na wysokim poziomie przy średnim wieku mieszkańców województwa podlaskiego 42,3 lat oraz średnim wieku mieszkańców Polski 42,0 lat. Średni wiek kobiet w gminie Orla to 53,4 lat, natomiast średni wiek mężczyzn w gminie to 47,1 lat.

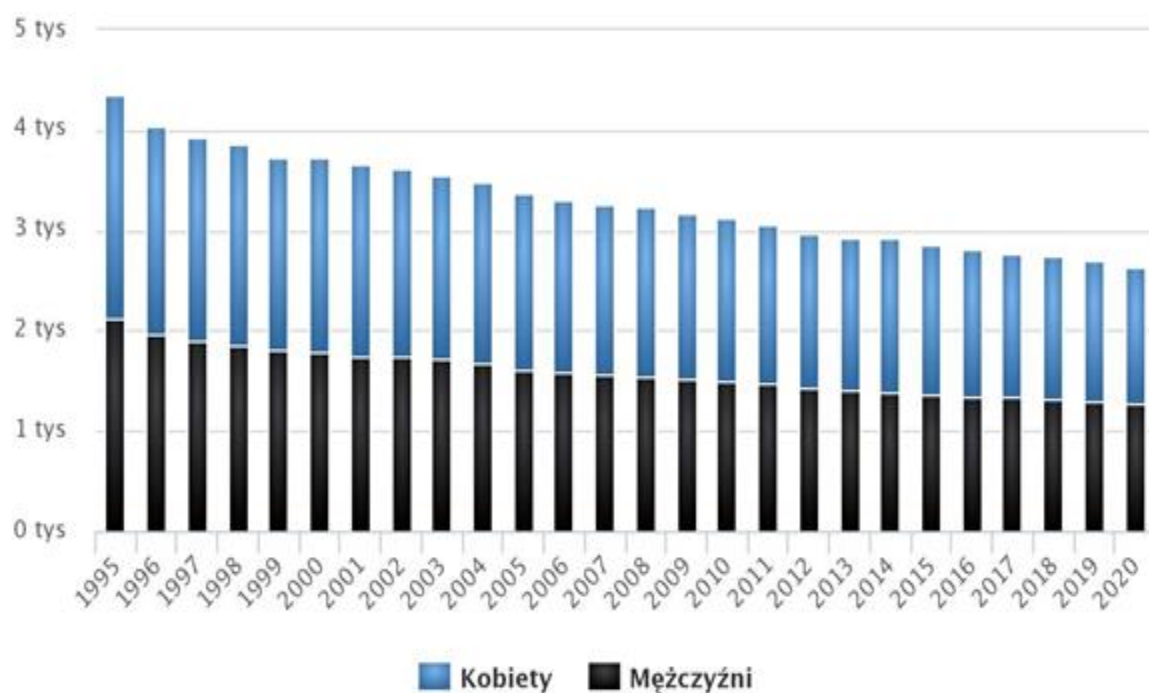
Tabela 14. Liczba osób zamieszkujących poszczególne miejscowości.

miejsowość	Liczba mieszkańców
Antonowo	10
Czechy Zabłotne	16
Dydule	136
Gredele	90
Gredele-Kolonia	35
Koszele	217
Koszki	81
Kruhłe	19
Krywiatycze	123
Malinniki	164
Mikłasze	93
Moskiewce	19
Oleksze	9
Orla	848
Paszkowszczyzna	87
Pawlinowo	9
Reduty	96
Spiczki	69

Szczyty-Dzięciołowo	63
Szczyty-Nowodwory	85
Szernie	81
Topczykały	65
Wólka	18
Wólka Wygonowska	89
Razem:	2583

Źródło: dane Urzędu Gminy na dzień 31.12.2021

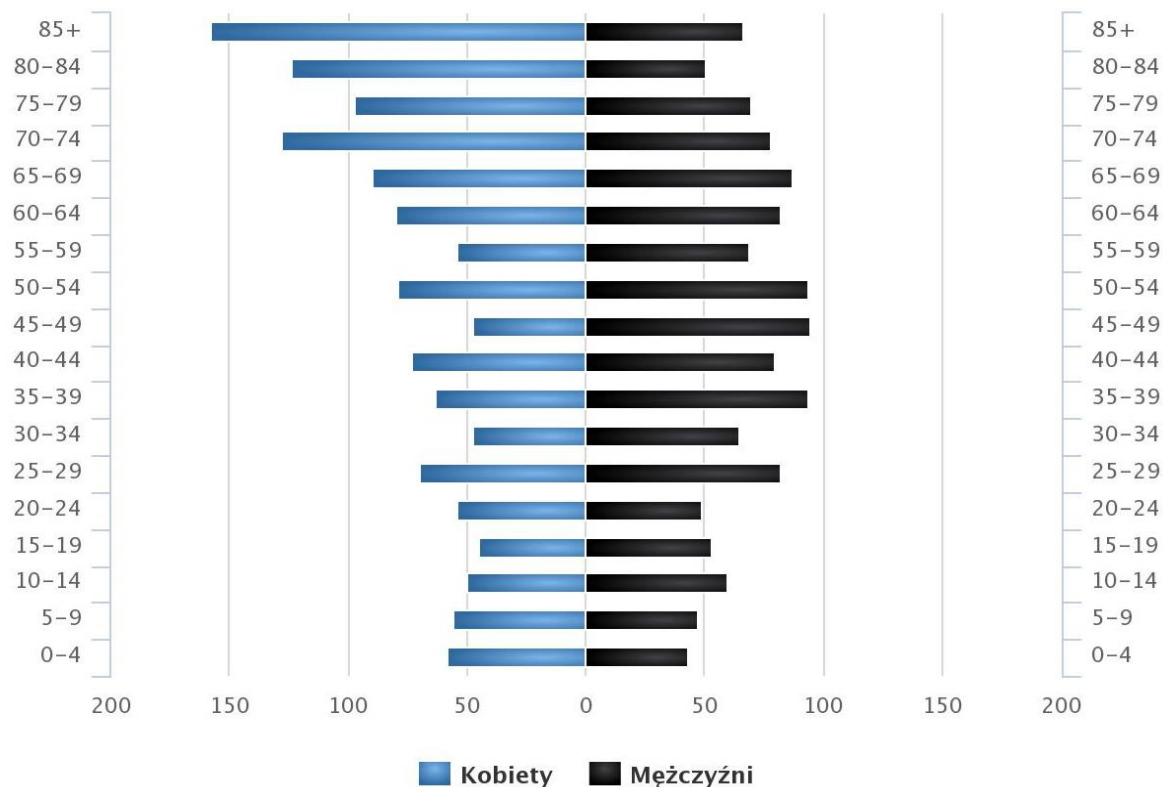
Wykres 5. Struktura płci mieszkańców gminy Orla na przestrzeni lat 1995-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Wykres liczby mieszkańców gminy Orla z wyszczególnieniem płci ma wyraźną tendencję spadkową, co jest charakterystyczne dla społeczeństwa starzejącego się.

Wykres 6. Piramida płci i wieku mieszkańców gminy Orla.

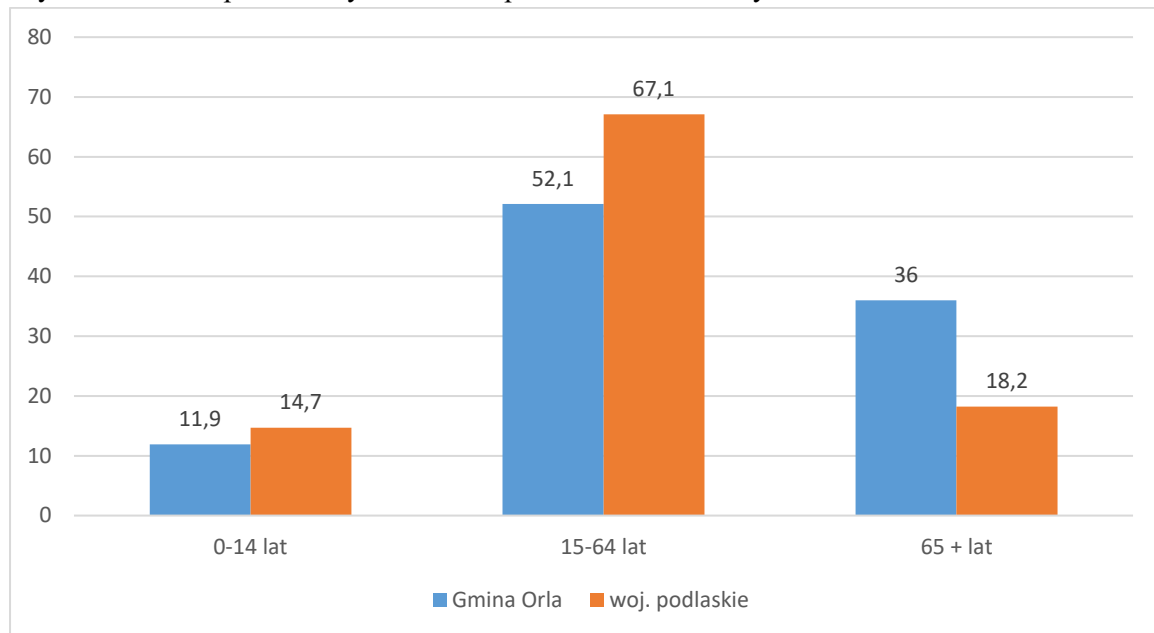
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Na piramidzie płci i wieku mieszkańców gminy Orla można zaobserwować inne charakterystyczne cechy tj. wyraźne podcięcie piramidy oraz znaczną nadwyżkę kobiet nad mężczyznami powyżej 65 roku życia. Podcięcie piramidy to echo niżu demograficznego lat 60, na które dodatkowo nałożyła się kulturowa zmiana modelu rodziny oraz przesunięcie macierzyństwa z przedziału 20-24 na 25-29, a nawet 30-34. Znaczna nadwyżka kobiet nad mężczyznami powyżej 65 roku życia jest spowodowana wyższą średnią długością życia kobiet względem mężczyzn, którzy częściej zapadają na choroby cywilizacyjne, głównie układu krążenia i statystycznie ulegają większej liczbie wypadków. Nadwyżka mężczyzn nad kobietami niemal we wszystkich przedziałach od 10 do 64 roku życia jest natomiast bardzo znamienne dla obszarów wiejskich. Kobiety częściej migrują ze wsi do miast zarówno w celach edukacyjnych (15-24), jak i w poszukiwaniu pracy. Młodzi mężczyźni natomiast często zmuszeni są do pozostania w gospodarstwie, do pomocy oraz aby dziedziczyć ojcowiznę. Nadwyżka ta może znacząco przyczynić się do zmniejszenia liczby zawieranych małżeństw a w efekcie do obniżenia przyrostu naturalnego. Na piramidzie płci i wieku nieznacznie zaznaczają się dwa wyższe demograficzne, jeden będący odpowiedzią społeczeństwa na straty wojenne oraz okres niepokoju, który nie służył zakładaniu i powiększaniu rodzin, oraz drugi, będący echem pierwszego, związany z wchodzeniem w dorosłość osób urodzonych w czasie wyżu. Pierwszy z nich, tzw. powojenny wyż kompensacyjny przypadający na lata 50. na wykresie zaznacza się zwiększoną liczbą osób w wieku 50-60 lat. Z drugim wyżem demograficznym mieliśmy natomiast do czynienia w latach 80, co z kolei zaznacza się na wykresie, jako zwiększona liczba osób w wieku 25-35 lat. Pomiędzy wspomnianymi wyżami zaznaczają się niże demograficzne – pierwszy przypadający na lata wojny i skutkujący zmniejszoną liczbą mężczyzn w wieku 70-75, oraz jego echo przypadające na lata 60, kiedy to rodziny zakładały osoby urodzone w czasie II wojny światowej.

Obciążenie osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku nieprodukcyjnym na terenie gminy Orla jest znacznie mniejsze niż średnia dla województwa. Przez ludność w wieku nieprodukcyjnym rozumie się

ludność w wieku przedprodukcyjnym (mężczyźni i kobiety w wieku 0-14 lat) oraz w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety 60 lat i więcej).

Wykres 7. Udział procentowy ludności w przedziałach wiekowych

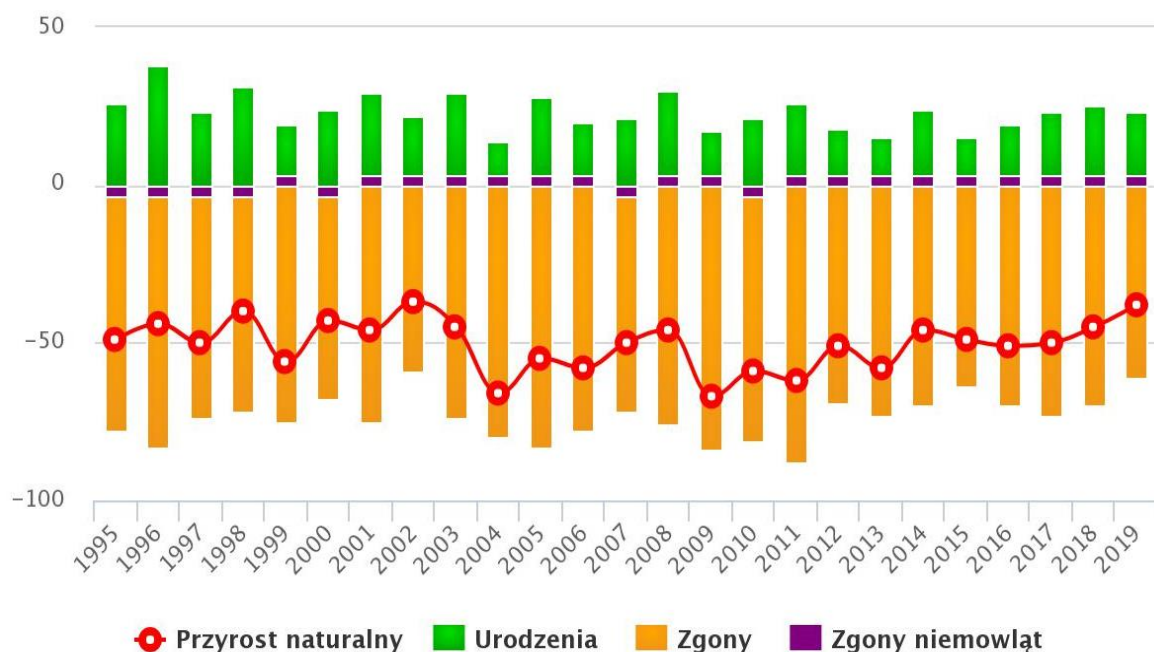

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Tabela 15. Przyrost naturalny w latach 2010 – 2020 w gminie.

rok	liczba kobiet	liczba mężczyzn	liczba ludności	liczba urodzeń	liczba zgonów	przyrost naturalny
2010	1621	1494	3115	21	80	-59
2011	1587	1468	3055	26	88	-62
2012	1543	1432	2975	18	69	-51
2013	1521	1412	2933	15	73	-58
2014	1519	1394	2913	24	70	-46
2015	1503	1365	2868	15	64	-49
2016	1471	1343	2814	19	70	-51
2017	1439	1331	2770	23	73	-50
2018	1431	1309	2740	25	70	-45
2019	1407	1295	2702	23	61	-38
2020	1373	1265	2638	20	64	-44
średnia				21	71	-50

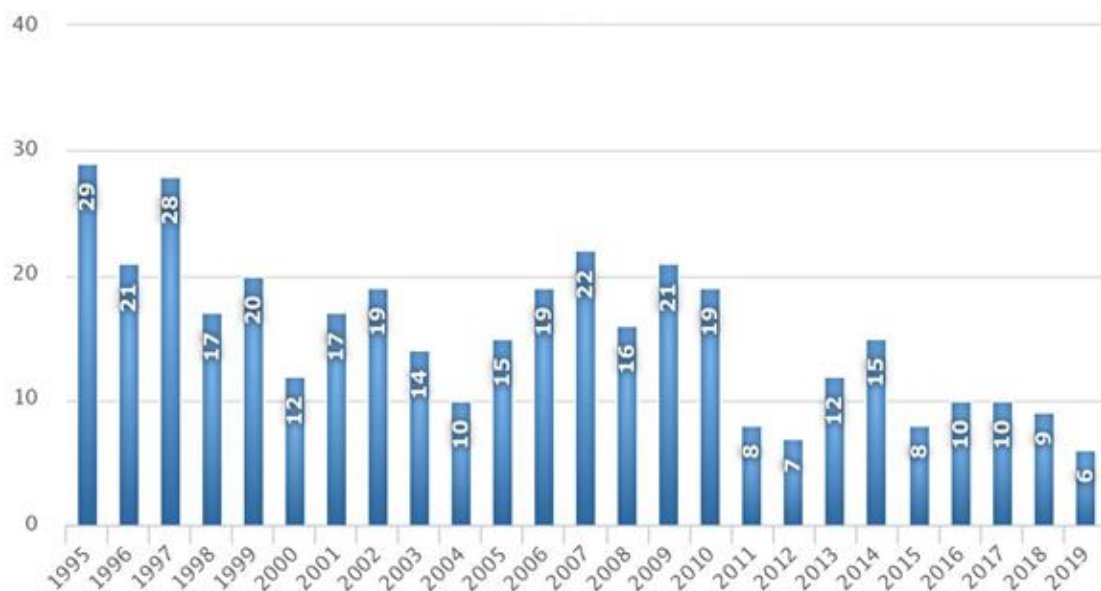
Wykres 8. Przyrost naturalny w latach 1995-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Przyrost naturalny wg. GUS z dnia 31.12.2020 r. w roku 2019 jest ujemny i wynosi (-38), w tym (-21) kobiety i (-17) mężczyźni. Natomiast przyrost naturalny na 1000 ludności wynosi (-14,03).

Wykres 9. Liczba małżeństw zawartych w latach 1995 – 2019 w gminie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Liczba zawartych małżeństw na przestrzeni 25 lat uległa widocznemu zmniejszeniu, co ma znaczące przełożenie na liczbę urodzeń co w konsekwencji z wysoką liczbą zgonów kształtuje współczynnik przyrostu naturalnego.

7.4.3. Prognoza demograficzna

Do analizy przyjęto dane zawarte w Prognozie ludności gmin na lata 2014-2050 wykonaną przez Główny Urząd Statystyczny. Prognoza ta została opracowana w oparciu o długoterminowe założenia Prognozy ludności Polski na lata 2014-2050 oraz Prognozy dla powiatów i miast na prawie powiatu na lata 2014-2050. Do wykonania prognozy dla gmin konieczne było ponowne obliczenie prognozy ludności dla powiatów (przy wykorzystaniu nowych założeń na poziomie kraju). Stąd też w opisie założeń przedstawione są nowe założenia dla kraju jako całości, ich przełożenie na zmiany w poszczególnych powiatach oraz ostatecznie, sposób tworzenia założeń prognostycznych dla poszczególnych gmin. Zgodnie z analizami prognostyków liczba ludności Orli będzie nadal maleć. Ma to silny związek z trendem ogólnokrajowym, ale też i europejskim, jakim jest starzenie się społeczeństwa. Ma na to wpływ głównie zmniejszanie się liczby urodzeń oraz zwiększająca się liczba osób po sześćdziesiątym roku życia. Zadaniemi, które mogą spowolnić ten spadek jest prowadzenie sprawnej polityki prorodzinnej, zapewnienie miejsc pracy oraz podnoszenie standardów zamieszkania.

Tabela 16. Prognoza demograficzna powiatu bielskiego

rok	Liczba osób		
	Ogółem	Miasta	wieś
2020	54204	29169	25035
2021	53730	29003	24727
2022	53259	28833	24426
2023	52794	28658	24136
2024	52331	28477	23854
2025	51870	28289	23581
2026	51412	28096	23316
2027	50954	27897	23057
2028	50498	27692	22806
2029	50044	27483	22561
2030	49589	27268	22321
2031	49132	27047	22085
2032	48671	26819	21852
2033	48209	26589	21623
2034	47741	26347	21394
2035	47273	26104	21169
2036	46797	25853	20944
2037	46319	25598	20721
2038	45834	25334	20500
2039	45345	25066	20279
2040	44849	24791	20058
2041	44350	24511	19839
2042	43844	24226	19618
2043	43334	23936	19398
2044	42820	23640	19180
2045	42301	23341	18960
2046	41777	23037	18740
2047	41248	22728	18520
2048	40715	22416	18299
2049	40181	22103	18078
2050	39644	21788	17856

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Prognozy dla powiatów i miast na prawach powiatu GUS 2014.

Zgodnie z danymi GUS prezentowanymi w powyższym zestawieniu w najbliższym okresie perspektywnym nastąpi spadek liczby mieszkańców powiatu bielskiego oraz gmin wchodzących w skład gminy Orla. W okresie do 2050 roku liczba ludności gminy spadnie. Prognoza GUS nie przewiduje okresowego zahamowania zjawiska zmniejszania się populacji mieszkańców gminy. Brak uwarunkowań obiektywnych mogących spowodować zmianę procesów demograficznych zachodzących w gminie powoduje, że można założyć utrzymanie dotychczasowego stałego trendu spadku liczby mieszkańców gminy. Utrzymanie dotychczasowego trendu w rozwoju gminy. Prognoza ludności gmin na lata 2017 – 2030 wskazuje przede wszystkim, że wiele gmin położonych na peryferiach w szczególności we wschodniej i północno-wschodniej Polsce, Pomorzu Zachodnim oraz obszarach górskich południowo – zachodniej Polski, znajdzie się w niezwykle trudnej sytuacji spowodowanej odpływem ludności w wieku produkcyjnym oraz ujemnym przyrostem naturalnym. Gminy te będą w najbliższej przyszłości odnotowywać znaczne ubytki ludności, przy jednocześnie szybkim postępie starzenia się ich mieszkańców. Należy tu nadmienić, że gminy położone na Podlasiu i Lubelszczyźnie już obecnie odznaczają się wysokimi - na tle reszty kraju - współczynnikami starości demograficznej. Gmina Orla znajduje się na czwartym miejscu w Polsce za gminami Hel, Dubicze Cerkiewne, Milejczyce. Należy zauważyć, że powiat bielski odznacza się stosunkowo dobrą sytuacją demograficzną. Gmina Orla charakteryzuje się jednak od wielu lat szczególnie wysokim, ujemnym saldem migracji i w latach 1995 (4355 osób) – 2020 (2638 osób) jego ludność zmniejszyła się o 40% (1717 osób). Warto odnotować, że wśród dziesięciu gmin w Polsce o najwyższym spadku, Orla jest gminą wiejską położoną w sąsiedztwie miasta powiatowego Bielsk Podlaski, co stanowi szansę z uwagi na siłę przyciągania jako atrakcyjnych rynków pracy i ich „rozlewanie” się na sąsiadujące z nimi tereny. Nadmienić jednak należy, że proces suburbanizacji dotyczy również gmin wiejskich małej wielkości.

Tabela 17. Ruch migracyjny w gminie

rok	saldo migracji	wewnętrznych	zagranicznych
1995	-56	-58	2
1996	-23	-22	-1
1997	-59	-60	1
1998	-40	-41	1
1999	-49	-49	0
2000	4	4	0
2001	-21	-21	0
2002	1	1	0
2003	-5	-5	0
2004	-13	-13	0
2005	-38	-39	1
2006	-19	-18	1
2007	0	0	0
2008	2	3	-1
2009	6	6	0
2010	2	2	0
2011	-13	-14	1
2012	-9	-9	0
2013	-5	-6	1
2014	21	21	0
2015	1	1	0
2016	-11	-11	0

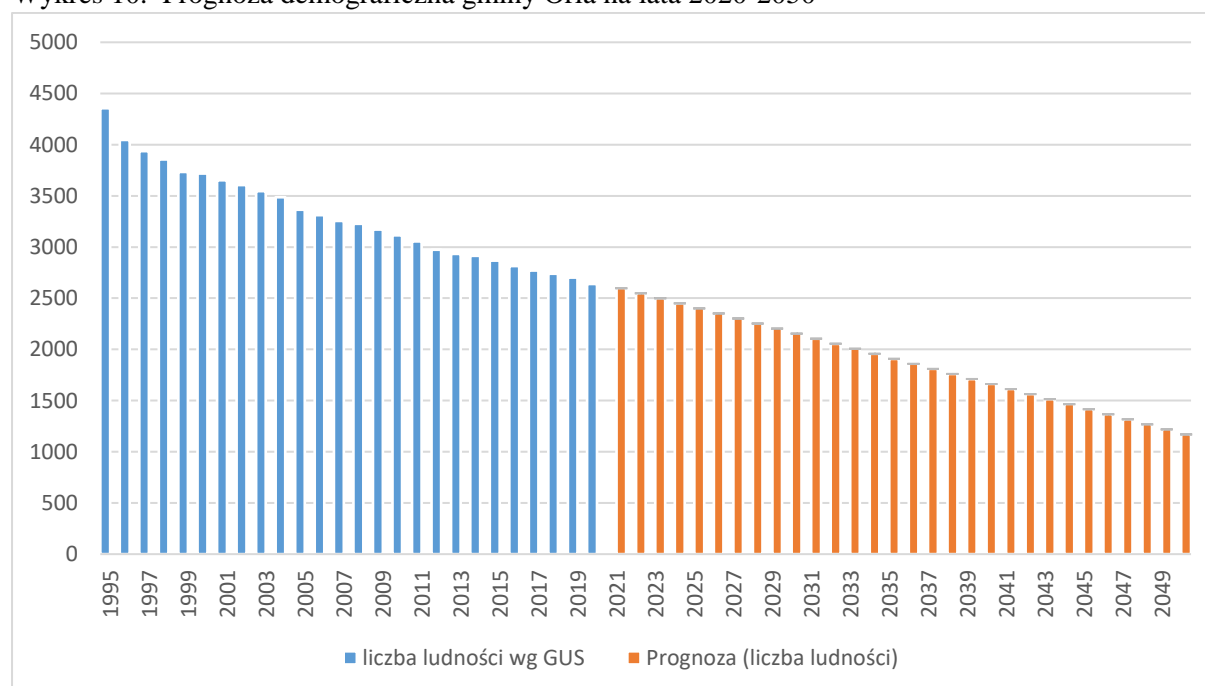
2017	17	17	0
2018	6	5	1
2019	-3	-3	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Przeprowadzona analiza w zakresie migracji wewnętrznych wykazała wahania liczby ludności, natomiast w zakresie migracji zagranicznych zanotowano niewielki wzrost, z tym że miał on miejsce na przestrzeni całego analizowanego czasu. Średnio w gminie w wyniku migracji następuje spadek liczby ludności, co oznacza, iż więcej osób odpyływa z gminy. Wyniki prognozy demograficznej oraz dane w zakresie migracji wskazują, iż część ujemnej prognozy demograficznej po roku 2030 nie zostanie zrekomensowana saldem migracji. Szczególnie migracje następują z miasta Bielsk Podlaski, które wobec znacznego stopnia zainwestowania, nie sprzyja powstawaniu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej o charakterze ekstensywnym zapewniającym odpowiedni poziom życia mieszkańców. Proces suburbanizacji, w którym to sąsiednie obszary wiejskie stają się sypialniami, względem bardziej rozwiniętych pod kątem dostępu do rynku pracy miast, jest silnie zauważalny, gdyż wzrost możliwości ludności, a także większa mobilność sprzyjają osiedlaniu się poza ośrodkami miejsc pracy, na terenach wiejskich, dających możliwość większego komfortu życia pod kątem hałasu i innych uciążliwości związanych z terenami silnie zainwestowanymi. Podsumowując wskazać należy, iż na obszarze gminy Orla w następnych latach należy spodziewać się spadku liczby ludności. Istnieje również trend, którego hipoteza zakłada wybór gminy Orla jako miejsca zamieszkania alternatywnego dla miasta, ze względu na walory ekonomiczne i przyrodnicze.

W celu pełnego modelowania prognozy demograficznej mieszkańców Gminy Orla przeprowadzono analizę wskaźnikową. W metodzie tej analizie poddano wskaźnik przyrostu naturalnego i migracji w latach 2005-2014. Wybrano następnie wartość minimalną, maksymalną i wyliczono średnią. Na tej podstawie wskazano wariant prognozy demograficznej. W przedmiotowym „Bilansie” prognozę demograficzną dla Gminy Orla przedstawiono w założonym horyzoncie czasowym obejmującym lata 1995-2050. Na podstawie prognozy GUS określono prognozowaną zmianę liczby ludności w latach 2020-2050 (wykres 10.). W Tabeli 27 zaprezentowano uzyskane wyniki dotyczące prognozowanej liczby ludności na obszarze gminy w 2050 roku

Wykres 10. Prognoza demograficzna gminy Orla na lata 2020-2050

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Tabela 18. Prognoza demograficzna Gminy Orla

Rok	Prognozowana liczba ludności
2021	2597
2022	2548
2023	2499
2024	2450
2025	2400
2026	2351
2027	2302
2028	2253
2029	2203
2030	2154
2031	2105
2032	2056
2033	2006
2034	1957
2035	1908
2036	1859
2037	1810
2038	1760
2039	1711
2040	1662
2041	1613
2042	1563
2043	1514
2044	1465
2045	1416
2046	1366
2047	1317
2048	1268
2049	1219
2050	1170

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Przeprowadzona analiza pokazuje, iż w okresie 30 lat prognozowana liczba ludności wyraźnie spadnie. Wskazać należy, iż dane m.in. w zakresie prognozowanej liczby urodzeń żywych względem wieku matki nie są publikowane na poziomie gminy lub powiatu, co sprawia, iż są to dane uogólnione dla większego obszaru terytorialnego, a dane te determinują wyniki prognozy. Dodatkowo przeprowadzone analizy w zakresie prognozy liczby ludności nie uwzględniają wahań w tym zakresie i określają prognozowaną liczbę liczby ludności na podstawie stałego trendu. Prognozowana liczba ludności na obszarze Gminy Orla zmniejszy się w stosunku do 2020 r. o 1468 osób (z uwzględnieniem salda wewnętrznego). Związane będzie to przede wszystkim, ze zmniejszaniem się populacji na obszarze powiatu i województwa. Analizując dane zamieszczone w powyższych zestawieniach należy stwierdzić, iż w badanym okresie perspektywnym, ludność Gminy Orla zmniejszy się średnio o 55% w stosunku do stanu ludności w 2020 r. Uwarunkowania demograficzne stanowią istotny argument przemawiający za racjonalizacją

polityki przestrzennej. Nowe tereny przeznaczone pod zainwestowanie, przede wszystkim pod zabudowę mieszkaniową, powinny uwzględniać:

- faktyczne zmiany w zakresie przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy,
- tendencje w zakresie wzrostu średniej powierzchni mieszkań i potrzebę poprawy warunków zamieszkania w zakładanej perspektywie planistycznej,
- prognozowaną depopulację obszaru gminy.

7.5. Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy.

Przy wyznaczaniu terenów budowlanych należy wziąć pod uwagę możliwości finansowe gminy wynikające z konieczności realizacji zadań własnych gminy, w związku z wyznaczeniem terenów budowlanych. Uwzględniono fakt, iż obecnie budżet gminy jest zbilansowany. Dodatkowo realizacja infrastruktury technicznej związana będzie z pobieraniem przez gminę opłaty adiacenckiej, stanowiącej dochód gminy umożliwiający realizację sieci infrastruktury technicznej na terenach przeznaczonych pod zabudowę. Przy sporządzaniu planu miejscowego przygotowana zostanie szczegółowa prognoza skutków finansowych uchwalenia planu, a przed przystąpieniem do sporządzenia planu wójt, zgodnie z zapisami ustawowymi dokona również analizy zasadności przystąpienia do sporządzenia planu, w tym również analizy skutków finansowych. Realizacja zadań własnych gminy może być realizowana ze środków własnych, środków unijnych lub w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Koszty budowy dróg i uzbrojenia terenów należących do zadań własnych gminy realizowane będą sukcesywnie w miarę możliwości finansowych gminy. Realizacja zadań przewidzianych w Studium wymaga zaangażowania znacznych środków finansowych, co może stanowić największą barierę dla samorządów i mieszkańców. Funkcjonujący w Polsce, wielopoziomowy i zróżnicowany system finansowania, może w znaczącym stopniu wpłynąć na realizację zakładanych celów rozwojowych. System ten obejmuje finansowanie w formie bezwrotnej (dotacje) lub zwrotnej (pożyczki). W jego zakres wchodzi m.in. projekty dotyczące realizacji sieci komunikacyjnej oraz infrastruktury technicznej i społecznej, które mają przyczynić się do osiągnięcia najważniejszych, krajowych i unijnych celów rozwojowych.

Tabela 19. Zestawienie wydatków inwestycyjnych gminy

Budżet Gminy w roku	Dochód budżetu gminy	Wydatki budżetu gminy	Kwota wydatków inwestycyjnych	Udział % wydatków inwestycyjnych w stosunku do wszystkich wydatków
2017	15.102.091 zł	19.029.761 zł	5.547.868 zł	29,1%
2018	16.407.612 zł	22.357.742 zł	8.990.822 zł	40,2 %
2019	15.791.731 zł	17.249.490 zł	4.021.064 zł	23,3 %
2020	16.169.663 zł	17.969.663 zł	3.683.400 zł	20,5 %
2021	20.706.966 zł	24.347.240 zł	7.629.755 zł	31,3 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych gminy

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczne wydatki ogółem w Gminie w dalszym ciągu będą wzrastać. Sukcesywny wzrost wydatków ogółem odgrywa szczególną rolę w zakresie obsługi w zakresie zadań własnych Gminy. Ponadto, wzrost nakładów inwestycyjnych, w tym w wymiarze przestrzennym (m.in. budowa i modernizacja infrastruktury oraz

obiektów i urzędów publicznych, wytypowanie i uzbrajanie nowych terenów rozwojowych), może podnieść atrakcyjność Gminy jako miejsca do życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

7.5.1. Źródła finansowania i formy współpracy

Przedsięwzięcia inwestycyjne inicjowane przez samorząd mogą być zatem zasilane zarówno z zasobów finansowych budżetu Gminy, które są jednak ograniczone, jak i ze źródeł zewnętrznych od publicznych instytucji finansowych, czy prywatnych inwestorów.

Do najważniejszych z źródeł należą:

– **Źródła wewnętrzne:**

- dochody własne jednostek samorządu terytorialnego – dochodem własnym Gminy jest każdy dochód niebędący subwencją ogólną lub dotacją z budżetu państwa;
- dotacje celowe – pochodzące z budżetu państwa w celu dofinansowanie zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego, które mogą dotyczyć m.in.:

– **Źródła zewnętrzne:**

- źródła finansowania unijnego,
- źródła finansowania krajowego i regionalnego.

Ograniczenia w swobodzie inwestowania infrastruktury z zasobów własnych, wzrastająca konkurencja wśród jednostek samorządowych, intensywne procesy demograficzne, wzrastające wymagania użytkowników, nieustanny postęp technologiczny wymuszają na włodarzach poszukiwanie alternatywnych sposobów urzeczywistniania potrzebnych inwestycji. Przy poszukiwaniu możliwości realizacji celów infrastrukturalnych niezbędne jest m.in. rozpoznanie w możliwościach zaangażowania obszaru prywatnego.

7.6. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę

Gmina Orla zajmuje powierzchnię ok. 15986,0502 km². W studium uwzględnia się tereny zainwestowane oraz wskazane w obowiązujących planach miejscowych, a także wyznacza się nowe tereny w oparciu o uwarunkowania, analizy i rozpatrując wnioski mieszkańców w tym zakresie. Przeprowadzony bilans terenów inwestycyjnych uwzględnia możliwości rozwojowe gminy pod kątem przyrodniczym, społecznym i gospodarczym. Na potrzeby opracowania bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, przeanalizowano dostępne dane dotyczące użytkowania i przeznaczenia gruntów. Wzięto pod uwagę ustalenia obowiązującego studium oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Uwzględniono też analizy ekonomiczne, środowiskowe, społeczne, prognozę demograficzną, ocenę możliwości finansowania gminy oraz niepewność procesów rozwojowych.

7.6.1. Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy mieszkaniowej.

Zgodnie z wymogami ustawowymi maksymalne zapotrzebowanie na zabudowę wyrażono w ilości powierzchni użytkowej, posługując się podczas obliczeń również powierzchnią terenu. Analizowano maksymalne zapotrzebowania na zabudowę mieszkaniową biorąc pod uwagę dane GUS dotyczące prognozowanej liczbie ludności, ale także ruch budowlany w gminie. Analiza dotyczy zapotrzebowania na zabudowę zagrodową i mieszkaniową jednorodziną. Choć na terenie gminy występuje zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna (zrealizowana w ramach dawnych PGR-ów) to z uwagi na jej marginalnych charakter oraz z uwagi na charakter gminy, tego typu zabudowa nie będzie występowała, tak więc szacując zapotrzebowanie na budownictwo mieszkaniowe nie przewidziano tego typu zabudowy.

Poniżej zostały umieszczone dane wyjściowe przyjęte do obliczenia zapotrzebowania.

całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Orla, w tym:	1 849 nieruchomości budynkowych
- budynki mieszkalne zrealizowane w latach 1990 - 2020	- około 300 szt.
- budynki mieszkalne zrealizowane w latach 1950 – 1990	- około 800 szt.
- budynki mieszkalne zrealizowane przed 1950 r.	- około 749 szt.
Budynki w złym stanie technicznym, w tym:	- około 50 szt.
- wyłączone z eksploatacji	- 5 szt.
- wymagające remontu lub rozbiórki	- 45 szt.
- budynki rozebrane w latach 2000-2020	- 5 szt.
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w gminie	74,3 m ²
przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanych do użytkowania w 2020 roku <i>(tak wysoki wskaźnik jest konsekwencją przyjętej próby badawczej, która obejmowała wyłącznie nowe budynki mieszkalne jednorodzinne oddane do użytku w 2020 r.)</i>	167,80 m ²
przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę	50,80 m ²

Źródło: dane urzędu gminy oraz GUS

Obliczanie zapotrzebowania na zabudowę mieszkaniową – metoda I

- Obliczenie obecnej liczby mieszkańców:

2597 osób : 1,405 osoby/mieszkanie (średni wskaźnik w gminie wg GUS) = **1849 mieszkań**

- Obliczanie średniej powierzchni terenów budowlanych zabudowy mieszkaniowej

	średnia powierzchnia terenów budowlanych
Zabudowa zagrodowa	3000 m ²
Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	1500 m ²
	2500 m²

- 1849 mieszkań x 2500 m² (średnia powierzchnia terenów zabudowy mieszkaniowej) = 4 622 500 m²
= **462,25 ha**

Obliczanie osób, które pozostaną w istniejących mieszkaniach po ich rozgęszczeniu:

- Przyjmuje się wskaźnik rozgęszczenia na poziomie **1,2 osoby/mieszkanie**
- Obliczenie liczba osób w mieszkaniach po rozgęszczeniu: 1849 mieszkań x 1,2 os./mieszk.= **2219 osób**
- Dla ilu osób trzeba przewidzieć nowe mieszkania (dla osób z mieszkań rozgęszczanych i dla mieszkańców nowych):
2597-2219 = **378 osób**, przy założeniu prognozowanego ujemnego wskaźnika demograficznego na poziomie -1427 osób, w okresie 30 lat, wynik będzie ujemny i wyniesie (-) 608 osób.
(-) 608 osób x 1,2 os. = (-) 730 mieszkań

Obliczanie zapotrzebowania na zabudowę mieszkaniową – metoda II

rok	Liczba ludności w gminie	Liczba osób / mieszkanie	Średnia pow. użytkowa mieszkania	Liczba mieszkań	Całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań
2020	2597	1,405	50,8 m ²	1849	93 929 m ²
2050	1170	1,200	60 m ²	975	58 500 m ²
	- 1427			- 874	- 35 429 m ²

W szacowaniu zapotrzebowania na zabudowę nie można też pominąć aspektu wynikającego ze starzenia się zasobów mieszkalnych i możliwych ubytków w zasobach z tego powodu.

Z danych przyjętych do oszacowania zapotrzebowania wynika, że budynki w złym stanie technicznym obecnie stanowią 3% wszystkich istniejących budynków. Natomiast budynki do rozbiórki stanowią 0,3% wszystkich istniejących budynków.

W związku z tym, iż budynki zrealizowane przed 1950 rokiem stanowią aż 40% zasobów mieszkaniowych w gminie, można założyć, iż zły stan techniczny i rozbiórki będą dotyczyły dużej liczby istniejących obecnie budynków. Przyjmując, że zły stan techniczny uniemożliwiający zamieszkanie będzie z miał tendencję wzrostową z uwagi na wiek zrealizowanych budynków to przyjęto, że udział tych budynków będzie się powiększał o 1,5 % rocznie, w stosunku do istniejących zasobów. Po 30 latach może więc osiągnąć 45% i dotyczyć aż 832 z 1849 istniejących obecnie budynków.

Zakładając dodatkowo również tendencję wzrostową w stosunku do budynków przeznaczonych do rozbiórki na poziomie 0,5% w każdym kolejnym roku, to po 30 latach budynki takie będą stanowiły aż 15% obecnie istniejących budynków, czyli aż 277 budynków.

W związku z powyższym ubytek istniejących zasobów mieszkaniowych może w sposób znaczący wpłynąć na zasoby mieszkaniowe gminy Orla i w ciągu 30 lat dotyczyć od 45% do 60% obecnych budynków (od 832 do nawet 1109 budynków).

Obliczanie zapotrzebowania na zabudowę mieszkaniową z uwzględnieniem ubytku mieszkaniowego, na rok 2050 roku:

(-) 874 (nadwyżka mieszkaniowa) – (-) 970 ubytek mieszkaniowy (średnio) = 96 mieszkań.

$$96 \text{ mieszkań} \times 60 \text{ m}^2 = \mathbf{5760 \text{ m}^2}.$$

$$96 \text{ mieszkań} \times 2500 \text{ m}^2 \text{ (działka budowlana średnio)} = 24 \text{ ha}$$

Zapotrzebowanie na całkowitą powierzchnia użytkowa nowych mieszkań może wynieść więc 5760 m², co w odniesieniu do powierzchni terenu przeznaczonego pod zabudowę będzie stanowiło 24 ha.

Trudno jednoznacznie natomiast stwierdzić czy lokalizacja nowej zabudowy będzie dotyczyła terenów które obecnie są zabudowane i ulegną degradacji a w ich miejscu powstanie nowa zabudowa, czy też nowa zabudowa będzie się lokalizowała na nowych terenach.

Niezależnie od użytej metody obliczeń zapotrzebowania na budownictwo mieszkaniowe wyraźnie wskazują, iż posiadany obecnie zasób mieszkaniowy jest wystarczający, przy założeniach demograficznych na obszarze gminy Orla do 2050 roku. Nawet zakładane rozgęszczanie istniejącego budownictwa w przypadku tak drastycznej, ujemnej demografii, wskazuje na wystarczające zasoby mieszkaniowej na tym terenie. Obecnie już na każdym 1000 mieszkańców przypadają 684 mieszkania, co jest wartością znacznie większa od wartości dla województwa podlaskiego. Należy jednak pamiętać, iż tak jak wskazano powyżej część istniejących budynków ulegnie degradacji z uwagi rok powstania tych budynków oraz materiały, z

jakich zostały wykonane. Na podstawie dostępnych danych oszacowano więc, że możliwy ubytek zasobów mieszkaniowych, może być znaczny i wahać się od 45% do nawet 60% obecnych zasobów. Przewidywany, znaczny ubytek zasobów mieszkaniowych może, więc przełożyć się na zapotrzebowanie na nowe budownictwo mieszkalne.

Obliczanie zapotrzebowania na zabudowę mieszkaniową – metoda III

Obliczanie nowego budownictwa dla gminy Orli w odniesieniu do spadającej znacznie liczby ludności nie odzwierciedla rzeczywistego ruchu budowlanego dla tych terenów, gdyż w Gminie Orli, gdyż w ostatnich 10 latach, choć spadek liczby mieszkańców wynosił 202 osób to w tym samym czasie ilość oddanych mieszkań do użytku wynosiła 57. Mają na to wpływ inne czynniki, które są nieuwzględnione w statystykach demograficznych i migracyjnych. Tereny wiejskie, położone w atrakcyjnych miejscach, w dolinach rzek czy w okolicy Natury 2000 są obszarami atrakcyjnymi dla osób zamożnych, którzy szukają terenów daleko od zgiełku miast i które stanowią dla tych osób miejsce zamieszkania sezonowego lub weekendowego. Stanowią często lokatą kapitału (jako 2 lub 3 dom) lub nabywane są ze względu na sentyment do tych terenów poprzez np. pochodzenie i tzw. powrót na ojcowiznę. W niektórych miejscowościach mieszkańców okazjonalnych jest znacznie więcej niż stałych mieszkańców, co nie przekłada się jednakże na demografię. Dlatego nie jest możliwe przeprowadzenie bilansu dla tych terenów jedynie na podstawie danych statystycznych a należy się kierować w tym przypadku innymi założeniami.

Dlatego posłużono się również inną metodą szacunkową by uzyskane dane były jak najbardziej realne i wiarygodne.

Przy obliczaniu zapotrzebowania na nową zabudowę przyjęto, że:

- Zasoby istniejącego budownictwa (zakładając rozgęszczenie ludzi w istniejących budynkach i spadek demograficzny oraz naturalny proces degradacji zabudowy) zabezpieczą w sposób wystarczający mieszkańców gminy w okresie kolejnych 30 lat; a wyludniające się budynki mieszkalne znajdą nowych właścicieli, jako domy letnie lub też będą służyły jako domy letnie spadkobiercom mieszkańców. Ze względu na zły stan techniczny zakłada się też część zabudowy ulegnie degradacji i rozbiórce;
- Zasób istniejących terenów pod zabudowę mieszkaniową (zabudowa siedliskowa i jednorodzinna) przyjęto na poziomie 462,25 ha, a powierzchnię użytkową stanowić będzie 10% tej powierzchni 46 2500 m²;
- Do obliczenia zapotrzebowania na nowe tereny dla zabudowy mieszkaniowej posłużono się średnią liczbą mieszkań oddawanych do użytku w ostatnich 10 latach – wynoszącą 5,7 mieszkania i przyjęto, iż w okresie kolejnych 30 lat liczba budynków będzie, co najmniej taka sama;
- Zapotrzebowanie na ilość mieszkań (gospodarstw domowych) 5,7 x 30 lat – 171 nowych mieszkań;
- W celu wyliczenia zapotrzebowania na powierzchnię użytkową nowej zabudowy o funkcji mieszkalnej (zagrodowa i mieszkaniowa jednorodzinna) przyjęto, że średnia wielkość powierzchni terenu budowlanego wyniesie ok. 2500 m² ;
- Zapotrzebowanie netto na powierzchnię terenów pod budownictwo mieszkaniowe będzie wynosiło odpowiednio: 171 x 2500 m² = 427 500 m²
- Zakładana średnia powierzchnia zabudowy mieszkaniowej stanowić będzie maksymalnie 10 % średniej powierzchni terenu zabudowy mieszkaniowej
- Zapotrzebowanie powierzchni użytkowej nowych mieszkań wynosić będzie, więc: 427 500 m² x 0,1 = 42 750 m²

Przyjęto, że **wiarygodniejszą metodą szacowana jest metoda III** oparta się o istniejących trendach w budownictwie, dlatego też w perspektywie 30-tu lat przewiduje się na terenie Orli maksymalne zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową nowych mieszkań na poziomie **42 750 m²**, co przedkłada się

na maksymalne zapotrzebowanie na nową powierzchnię terenów budowlanych o funkcji mieszkalnej netto na poziomie **42,75 ha**.

7.6.2. Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy usługowej

Podstawową potrzebę w zakresie terenów zabudowy stanowi zapewnienie dostępu do usług, w szczególności usług podstawowych. Obecne tereny usługowe, w większości przypadków, obejmują tereny w znacznym stopniu zainwestowane i wykorzystywane na potrzeby usług publicznych (szkoły, kościoły, remizy strażackie). Usługi są niezwykle ważną gałęzią gospodarki, wpływającą na tworzenie nowych miejsc pracy, a tym samym na szeroko rozumiany rozwój. Poprawiając komfort życia mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich, należy zadbać o łatwy dostęp do usług podstawowych po przez wyznaczenie nowych terenów pod ich funkcjonowanie. W celu oszacowania zapotrzebowania na nową powierzchnię terenów budowlanych o funkcji usługowej przeanalizowany został aktualny stosunek istniejącej powierzchni terenów usługowych do istniejącej powierzchni terenów mieszkaniowych, który wynosi **2,5 %**. Biorąc pod uwagę wzrost zamożności społeczeństwa oraz stopień korzystania z różnego rodzaju usług, zapotrzebowanie na nowe tereny budowlane o funkcji usługowej w aktualnej proporcji do terenów mieszkaniowych może okazać się niewystarczające dla zabezpieczenia potrzeb przyszłych mieszkańców, w szczególności z uwagi na zmiany w zakresie struktury zatrudnienia – rosnąca liczba jednoosobowych działalności gospodarczych oraz rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Z uwagi na charakter gminy zakłada się też wzrost zapotrzebowania na usługi turystyczne (pensjonaty i agroturystyka). Istotny wpływ na rozwój usług w gminie ma również bliskość Bielska Podlaskiego i dobre połączenia komunikacyjne z głównymi ośrodkami regionu. Uwzględniając powyższe zakłada się wzrost powierzchni terenów budowlanych pod zabudowę usługową nawet o 40% w stosunku do powierzchni terenów obecnej zabudowy usługowej. Przy zakładanym wzroście powierzchni terenu pod zabudowę usługową, stosunek zabudowy mieszkaniowej do usługowej będzie wynosił 3,2%.

- Aktualna powierzchnia terenów zabudowy usługowej: **10,8 ha**;
- Zakładany wzrost powierzchni terenów usług w stosunku do istniejących terenów o 40%, w związku z tym zapotrzebowanie na nową powierzchnię terenów zabudowy usługowej wyniesie: **4,32 ha** ($10,8 \text{ ha} \times 0,4$);
- Powierzchnia terenów zabudowy usługowej (istniejącej i projektowanej) wynosić będzie razem: **15,12 ha**;
- Aktualna powierzchnia użytkowa zabudowy usługowej wynosi **54 000 m²** (przy założeniu, że wskaźnik intensywności wynosi **0,5**)
- Maksymalny wskaźnik intensywności zabudowy dla nowej zabudowy w Studium ustalono na takim samym poziomie maksymalnym: **0,5**.
- Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową zabudowy usługowej wyniesie, więc: $4,32 \text{ ha} \times 0,5 = 2,16 \text{ ha} = \mathbf{21\ 600\ m^2}$

7.6.3. Zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową o funkcji produkcyjnej

Funkcją inicjującą rozwój gminy będzie działalność produkcyjno-wytwórcza, której rozwój może być stymulowany dzięki dogodnemu sąsiedztwu z fabryką płyt wiórowych w Koszkach i wysokim zapotrzebowaniem na energię elektryczną. W Studium przyjętym w 2012 r. wyznaczono już tereny inwestycyjne (tereny zabudowy techniczno-produkcyjnej, farmy wiatrowe), ujęte w zwarte obszary o dużych powierzchniach. W odpowiedzi na spadek liczby mieszkańców, spowodowany między innymi niedosta-

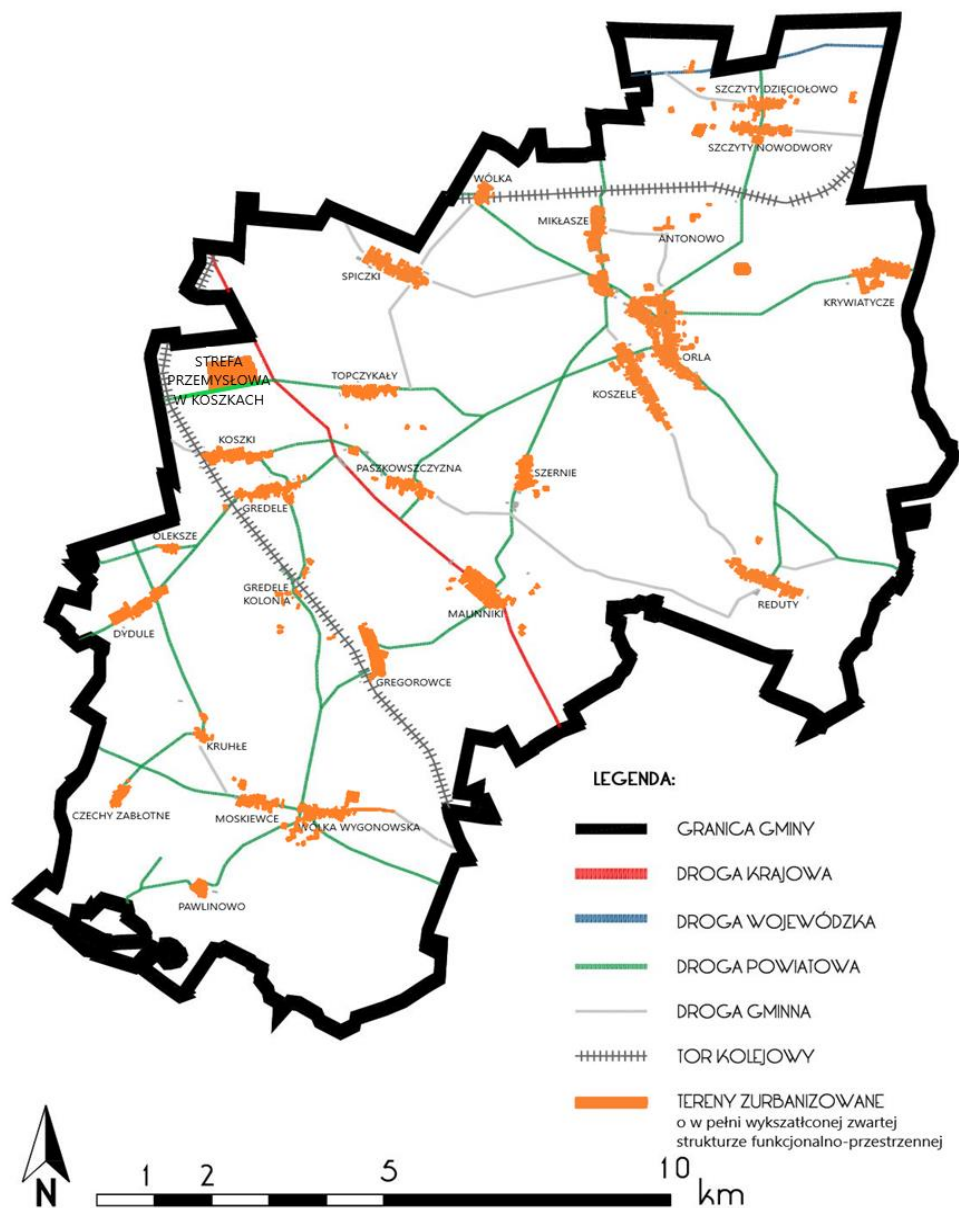
teczną liczbą miejsc pracy jednym z kierunków polityki przestrzennej gminy winno być tworzenie warunków dla rozwoju zakładów produkcyjnych, produkcyjno-usługowych oraz centr logistycznych. W Studium należy wskazać obszary inwestycyjne zlokalizowane w sąsiedztwie przemysłowej części gminy oraz istniejącej już bazy produkcyjnej. Obliczając zapotrzebowanie na nowe tereny o funkcjach produkcyjnych, produkcyjno-usługowych oraz składów i magazynów uwzględniono tereny już wyznaczone zarówno w poprzednim studium jak i planach miejscowych. Dużym udziałem w terenach produkcyjnych stanowią tereny pod produkcję energii elektrycznej pochodzącej z odnawialnych źródeł w tym fotowoltaika.

- Aktualna powierzchnia terenów istniejących pod funkcje produkcyjne wynosi: **489 ha**, do którego wliczono obszary wykorzystywane pod OZE (wiatraki);
- Maksymalny wskaźnik intensywności zabudowy ustalony w Studium: **0,6**, przy czym z uwagi na przewidywaną realizację na terenach produkcyjnych OZE (panele fotowoltaiczne) a także z uwagi na duży teren istniejących terenów OZE przyjęto do obliczeń niższy wskaźnik 0,2;
- Aktualna powierzchnia użytkowa zabudowy produkcyjnej wynosi : **97,8 ha** ($489 \text{ ha} \times 0,2$), przy założeniu że wskaźnika intensywności wynosi 0,2;
- Zapotrzebowanie na nową powierzchnię terenów przeznaczonych pod funkcję produkcyjne wynosi 30% obecnej powierzchni terenów przeznaczonych pod produkcję (o przeznaczeniu głównie pod produkcję energii elektrycznej z odnawialnych źródeł) i wynosi: **146,7ha** ($489 \text{ ha} \times 0,3$);
- Powierzchnia użytkowa dla tych terenów wyniesie natomiast 293 400 m², gdyż nieduża część terenów będzie wykorzystywana pod zabudowę kubaturową z uwagi na przewidywane wykorzystanie terenu głównie pod, OZE dla tego przyjęto, iż wskaźnik intensywności będzie na niskim poziomie ($146,7 \times 0,2$) = **29,34 ha**.

7.6.4. Chłonność obszarów

Kolejnym etapem sporządzanego bilansu jest oszacowanie chłonności obszarów istniejącej zabudowy. W celu przedstawienia chłonności obszarów istniejącej zabudowy, rozumianej jako możliwość zlokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyznaczone zostały obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych.

Rysunek 11. Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej

Źródło: opracowanie własne.

Przez „obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej” rozumie się obszary o skupionej zabudowie zagrodowej, mieszkaniowej i mieszkaniowo-usługowej, mającej dostęp do dróg publicznych i wyposażonych w niezbędną infrastrukturę komunikacyjną i techniczną, z terenami tej infrastruktury oraz z terenami infrastruktury społecznej i innych usług o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym oraz przestrzeniami publicznymi, a także z terenami o funkcji produkcyjnej, magazynowej i składowej – z zastrzeżeniem, że wszystkie te tereny są położone w obrębie (wewnątrz) takiego obszaru, bądź bezpośrednio sąsiadują z terenami zabudowanymi wchodzącymi w jego skład. W obrębie tych obszarów mogą występować tereny zdegradowane wymagające przekształceń. Obszary te mogą obejmować niewielkie luki w zabudowie, jeśli mają dostęp do komunikacji i infrastruktury technicznej. Poza tym do obszarów tych zaliczono obszary które nie spełniają wszystkich warunków (np. dotyczących wyposażenia w infrastrukturę techniczną), ale stanowią trwałe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej.

Następnie przeanalizowano rezerwy terenowe (chłonność) w ramach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz rezerwy „planistyczne” terenów leżących poza ww. strukturą, a przeznaczonych w miejscowych planach pod zabudowę.

Należy zauważyć, iż w obszarze gminy występują liczne siedliska zabudowy rozproszonej, w związku z czym niektóre z miejscowości (lub fragmenty miejscowości) nie spełniają kryteriów „obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej”, głównie ze względu na brak rzeczowej „zwartości zabudowy”.

Do „obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej”, zaliczono następujące przestrzenie w granicach jednostek osadniczych: Orla, Koszele, Krywiatycze, Mikłasze, Spiczki, Reduty, Malinniki, Gregorowce, Dydule, Gregorowce, Topczykały, Szernie, Reduty, Szczyty Nowodwory, Szczyty Dzieciołowo, Moskiewce, Wólka Wygonowska, Pawlinowo.

Chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej odniesiono do następujących funkcji zabudowy:

- zabudowy o funkcji mieszkalnej (w tym zabudowy zagrodowej, mieszkaniowej jednorodzinnej, wielorodzinnej);
- zabudowy o funkcji usługowej (w tym usług publicznych);
- zabudowy o funkcji produkcyjnej, produkcyjno-usługowej, magazynowej i składowej.

Obliczeń dokonano biorąc pod uwagę istniejące zagospodarowanie terenu, z wykorzystaniem kategoryzacji zabudowy, oznaczonych na rysunku Studium (część uwarunkowania):

Obszary oznaczone na rysunku Studium zostały podzielone na istniejące funkcje:

- zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej,
- zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, ogrodniczych i hodowlanych z towarzyszącą zabudową mieszkaniową jednorodziną i usługową,
- zabudowy usługowej, w tym usług publicznych i usług sportu i rekreacji,
- zabudowy produkcyjnej, w tym usługowej, składowej i magazynowej oraz lokalizacji odnawialnych źródeł energii (w tym także rolnicza przestrzeń produkcyjna).

	Podział istniejących terenów na udział poszczególnych funkcji	Istniejąca powierzchnia terenów zagospodarowanych i przeznaczonych w mpzp (ha)	Udział procentowy w terenach zainwestowanych
Zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, ogrodniczych i hodowlanych z towarzyszącą zabudową mieszkaniową jednorodziną i usługową Zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna	- zabudowa zagrodowa 70% - zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna 29% - usługi 0,5 % - mieszkaniowa wielorodzinna 0,5 %	435,5	37 %
Zabudowy usługowej, w tym usług publicznych i usług sportu i rekreacji	- usługi – 80% - zabudowa mieszkaniowa – 20%	10,8	1%

Zabudowa produkcyjna, w tym usługi, składy, magazyny oraz tereny lokalizacji odnawialnych źródeł energii,	produkcja, usługi, składy, magazyny - 50% OZE – 50%	489	42 %
Komunikacja		233,82	20 %
Powierzchnia terenów brutto		1169,125	100%

Źródło: opracowanie własne

Należy zwrócić uwagę, że istniejąca powierzchnia terenów zagospodarowanych i przeznaczonych w mpzp stanowi jedynie 7,5% powierzchni terenu gminy Orla

Zapotrzebowanie (A) - Maksymalne zapotrzebowanie na nową zabudowę

Funkcja zabudowy	Maksymalne zapotrzebowanie na zabudowę w m ² powierzchni użytkowej
Mieszkaniowa	42 750 m²
Usługowa	21 600 m²
Produkcyjna	293 400 m²

Źródło: opracowanie własne

Obszar B - Określenie chłonności „luk w zabudowie” w obszarach zwartej zabudowy, o wypełni wykształconej strukturze funkcjonalno-przestrzennej

	Zabudowa jednorodzinna i zagrodowa	Zabudowa usługowa	Zabudowa produkcyjna (w tym tereny pod OZE)
Powierzchnia terenu netto w obszarze zwartej zabudowy (ha)	395,5	7,8	445
Powierzchnia terenu zainwestowanego - stan istniejący (ha)	375,725	5,84	356
Potencjalne tereny zabudowy „luki w zabudowie” (przyjęto średnio od 5% do 20%)	19,775	0,36	89
Wskaźnik intensywności zabudowy	0,1	0,5	0,2
Powierzchnia użytkowa istniejącej zabudowy (ha)	37,57	3,9	71,2
Powierzchnia użytkowa nowej zabudowy	1,9 ha 19 900 m ²	0,18 ha 18 00 m ²	17,8 ha 178 000 m ²

Źródło: opracowanie własne

Obszar C - Określenie chłonności w obszarach przeznaczonych pod zabudowę w planach miejscowych (z pominięciem terenów położonych w obszarze B)

	Zabudowa jednorodzinna i zagrodowa	Zabudowa usługowa	Zabudowa produkcyjna
Powierzchnia terenu netto przeznaczonych pod zabudowę (m ²)	40 000	3 000	440 000

Powierzchnia działki budowlanej (m ²)	2500		
Obliczanie chłonność terenu	1 działka budowlana / 200 m ² pow. użytkowej		
Wskaźnik intensywności zabudowy		0,5	0,2
Powierzchnia użytkowa nowej zabudowy(m ²)	3 200	1 500	88 000

Źródło: opracowanie własne

W oparciu o rezerwy terenowe oraz na podstawie przyjętych współczynników intensywności zabudowy wyliczono wartość chłonności obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz chłonność obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę.

Dla potrzeb bilansu założono następujące współczynniki intensywności zabudowy:

- dla zabudowy mieszkaniowej: obliczono faktyczny współczynniki intensywności jedynie dla budynków mieszkalnych (bez zabudowy gospodarczej, garażowej i innej towarzyszącej). Współczynnik obliczono na podstawie dostępnych danych statystycznych z GUS – powierzchnia użytkowa mieszkań w m² w gminie. Wartość tą podzielono przez powierzchnię terenów zabudowanych i zainwestowanych o funkcji mieszkaniowej. Tak obliczony współczynnik intensywności (o wartości 0.1049) wykorzystano do przeliczenia chłonności zabudowy w m². Przyjęta wartość współczynnika zapewnia proporcjonalność i porównywalność uzyskanych obliczeń z wynikami analiz sporządzonych na podstawie danych GUS.
- dla pozostałej zabudowy przyjęto określony w Studium maksymalny współczynnik intensywności zabudowy dla poszczególnych terenów.

7.6.5. Porównanie maksymalnego w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę oraz sumy powierzchni użytkowej zabudowy (sumy chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz chłonności obszarów poza w pełni wykształconą zwartą strukturą funkcjonalno-przestrzenną w granicach jednostki osadniczej, przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę).

Porównanie zapotrzebowania na nową zabudowę z chłonnością terenów ma na celu wskazanie priorytetów w zakresie wyznaczania nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę oraz zapobiec nadmiernemu wyznaczaniu terenów, dla których ustalenia Studium przewidują już wystarczającą do rozwoju powierzchnie zabudowy.

	Maksymalne zapotrzebowanie na nową zabudowę (m ²)	Maksymalne zapotrzebowanie na nową zabudowę + 30% niepewność procesów rozwojowych (m ²)	Chłonność w zabudowie w obrębie obszarów zurbanizowanych (m ²)	Chłonność obszarów przeznaczonych pod zabudowę w planach miejscowych (m ²)	Chłonność obszaru B i C (m ²)	Porównanie zapotrzebowania – chłonność B i C (m ²)	Porównanie zapotrzebowania powiększone o niepewność procesów rozwojowych – chłonność B i C (m ²)
	A	A + 30%	B	C	B+C	A-(B+C)	(A+30%)-(B+C)
Zabudowa mieszkaniowa	42 750	42 750 + 13 725 = 56 475	19 900	3 200	23 100	19 650	33 375

Zabudowa usługowa	21 600	21 600 + 6 480 = 28 080	1 800	15 00	3 300	18 300	24 780
Zabudowa produkcyjna	293 400	293 400 + 88 020 = 381 420	178 000	88 000	266 000	27 400	115 420

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie bilansu:

Powierzchnia użytkowa zabudowy na poziomie 33 375 m² będzie się przekładała na 40,5 ha powierzchni terenu.

Obliczenia dokonano przyjmując: 33 375m²: 200m² = 167 budynków x 2500m² = **41,75 ha**.

Dodatkowo można założyć, że 20% udziału w tych terenach stanowić będzie komunikacja, w takim przypadku to powierzchnia terenu pod zabudowę mieszkaniową brutto wyniesie **50,1 ha (41,75 + 8,35)**;

Przy powierzchni użytkowej zabudowy usługowej na poziomie 24 780 m², szacowana powierzchnia terenu pod funkcję usługową będzie wynosiła = **4,956 ha**, zakładając dodatkową powierzchnię terenu na komunikację 20% = **5,947 ha**

Przy powierzchni użytkowej zabudowy produkcyjnej na poziomie 115 420 m², szacowana powierzchnia terenu dla tej funkcji wynosić będzie = **57,71 ha**, zakładając dodatkową powierzchnię terenu na komunikację 20% = **69,252ha**

Jak wynika z powyższego zestawienia maksymalne w skali gminy Orla zapotrzebowanie na nową powierzchnię terenów przeznaczonych pod zabudowę przekracza sumę powierzchni terenów możliwych do zabudowy w granicach jednostek osadniczych i terenów przewidzianych pod zabudowę w planach miejscowych. **W związku z powyższym dopuszczalne jest wyznaczenie nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostek osadniczych oraz poza obszarami przeznaczonymi w planach miejscowych pod zabudowę, maksymalnie w ilości wynikającej ze sporządzonego bilansu.**

8. Uwarunkowania wynikające ze stanu prawnego gruntów.

Grunty w gminie Orla zostały zewidencjonowane zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków. Na podstawie ewidencji gruntów stwierdzono, iż powierzchnia obszaru opracowania wynosi **15 986,0502 ha**. Powierzchnie tę tworzą następujące grupy własnościowe ujęte w poniższej tabeli.

Tabela 20. Struktura własności gruntów wg Rozporządzenia Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii w sprawie ewidencji gruntów i budynków z dnia 27 lipca 2021 r.

		Powierzchnia w [ha]	Udział %
grupa 1	Skarb Państwa, jeżeli nie występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	2217,9068	13,8700
grupa 2	Skarb Państwa, jeżeli występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	-	-
grupa 3	jednoosobowe spółki Skarbu Państwa przedsiębiorstwa państwowe i inne państwowe osoby prawne	29,6963	0,1900

grupa 4	gminy, związki międzygminne lub metropolitalne, jeżeli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	131,7332	0,8200
grupa 5	gminy, związki międzygminne lub metropolitalne, jeżeli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	0,1900	0,0010
grupa 6	jednoosobowe spółki jednostek samorządu terytorialnego i inne osoby prawne, których organami założycielskimi są organy samorządu terytorialnego	-	-
grupa 7	osoby fizyczne	13.367,4739	83,6200
grupa 8	spółdzielnie	1,9900	0,0120
grupa 9	kościóły i związki wyznaniowe	68,5824	0,4300
grupa 10	wspólnoty gruntowe	109,4700	0,6800
grupa 11	powiaty i związki powiatów, jeżeli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	40,1016	0,2500
grupa 12	powiaty i związki powiatów, jeżeli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	0,7160	0,004
grupa 13	województwa, jeżeli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	-	-
grupa 14	województwa, jeżeli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	12,2100	0,0760
grupa 15	spółki prawa handlowego	-	-
grupa 16	inne podmioty ewidencyjne niewymienione w pkt 1-15	5,9800	0,0370
	Razem	15 986,0502 ha	100 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Orła, stan na 2021 r.

W strukturze własnościowej gminy dominują indywidualne gospodarstwa rolne. Jak wynika z analizy stanu władania gruntami na obszarze gminy większość terenów stanowi własność prywatna, przeznaczona głównie na cele rolnicze. Do Skarbu Państwa należą przeważnie obszary leśne i elementy infrastruktury drogowej. Mienie komunalne jest również nie liczne, co może wiązać się z koniecznością nabywania gruntów w oparciu o ustawę o gospodarce nieruchomości. Takie działanie umożliwi tworzenie rezerw terenowych dla realizacji celów publicznych, w tym również w zakresie dróg.

8.1. Gminny zasób mieszkaniowy

W skład zasobu mieszkaniowego Gminy Orła wchodzi 6 lokali mieszkalnych o ogólnej powierzchni 271,42 m² (4 lokale w budynku wielorodzinnym przy ul. Ogrodowej w Orli, 2 lokale w budynku wolnostojącym przy ul. Poświętnej w Orli). Wykorzystanie zasobów mieszkaniowych na koniec 2020 r. jest następujące: 3 mieszkania w budynku przy ul. Ogrodowej oraz 1 mieszkanie w budynku przy ul. Poświętnej były przedmiotem najmu. Uchwałą Nr XIX/166/20 Rady Gminy Orła z dnia 28 grudnia 2020 r. został przyjęty „Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Orła na lata 2021-2025”, który obejmuje m.in. prognozę dotyczącą wielkości oraz stanu technicznego zasobu mieszkaniowego gminy, analizę potrzeb oraz plan remontów i modernizacji, planowaną sprzedaż lokali,

zasady polityki czynszowej, sposób i zasady zarządzania lokalami i budynkami mieszkaniowego zasobu gminy, źródła finansowania gospodarki mieszkaniowej i inne.

W gminie Orła została zarejestrowana Spółdzielnia Mieszkaniowa w Orli, która jest właścicielem 4 niezabudowanych nieruchomości gruntowych o łącznej powierzchni 0,99 ha. Spółdzielnia nie posiada zasobów mieszkaniowych.

8.2. Gminny zasób nieruchomości

Gmina Orła jest właścicielem 131,7332 ha gruntów, w tym 37,0088 ha gruntów oddanych w dzierżawę osobom fizycznym. Zmiany stanu gminnego zasobu nieruchomości następują w wyniku sprzedaży lub kupna nieruchomości, stwierdzenia przez sąd zasiedzenia na rzecz użytkownika nieruchomości, przyznania przez Starostę Bielskiego własności na rzecz właściciela budynków. Ponadto Gmina Orła jest właścicielem 5,1022 ha gruntów będących w wiecznym użytkowaniu. W trwałym zarządzie gminnych jednostek organizacyjnych (Szkoły Podstawowej) pozostają nieruchomości o powierzchni 1,6411 ha. Nieruchomość o pow. 0,1748 ha położona w Orli przy ul. Mickiewicza, zabudowana budynkiem Gminnego Centrum Kultury, została oddana w użyczenie dla Gminnego Ośrodka Kultury w Orli. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej korzysta nieodpłatnie z pomieszczeń gminnych. Na działkach wchodzących w skład gminnego zasobu nieruchomości znajduje się: 16 budynków świetlic wiejskich, budynek po byłej świetlicy we wsi Spiczki, budynek Urzędu Gminy, budynki mieszkalne i gospodarcze, budynki remiz strażackich, budynki garażowe i magazynowe itp. Na terenie Gminy Orła w 2020 r. funkcjonowało 6 placów zabaw dla dzieci (w miejscowościach Orła, Koszele, Dydule, Malinniki, Mikłasze i Wólka Wygonowska) oraz place zabaw z mini siłownią (Koszele, Reduty) a także siłownia zewnętrzna (Park Centrum w Orli). W miejscowości Koszele znajduje się boisko sportowe z urządzeniami lekkoatletycznymi.

8.3. Grunty stanowiące własność gminy

Na mocy przepisów ustawy z dnia 10 maja 1990 r. Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych mienie należące do rad narodowych stopnia podstawowego i terenowych organów administracji państwowej, przedsiębiorstw państwowych, dla których te organy pełniły funkcję organu założycielskiego, zakładów i innych jednostek organizacyjnych podporządkowanych tym organom stało się w dniu wejścia w życie ustawy tj. 27 maja 1990 r. z mocy prawa mieniem gminy. W późniejszych latach gmina uzyskała decyzje administracyjne potwierdzające prawo własności.

Powierzchnia gruntów należących do gminnego zasobu nieruchomości wynosi **916,7883 ha**.

Powierzchnia gruntów gminnych oddanych w użytkowanie wieczyste wynosi **5,1022 ha**.

Gminny zasób nieruchomości obejmuje:

- grunty stanowiące własność i mienie gminy o powierzchni **131,7332 ha**,
- grunty zajęte pod drogi gminne i wewnętrzne o powierzchni **625,78 ha**.

Z zasobu udostępniono grunty z przeznaczeniem na:

- dzierżawę 37,0088 ha
- trwały zarząd 1,6411 ha,
- użyczenie 0,1748 ha.

8.4. Grunty stanowiące własność gminy nie oddane w użytkowanie wieczyste

Ogólna powierzchnia gruntów stanowiących własność gminy nie oddanych w użytkowanie wieczyste, z wyłączeniem gruntów pod drogami gminnymi, wynosi **131,7332** ha.

Tabela 21. Wykaz gruntów gminnych w poszczególnych miejscowościach

Lp.	Nazwa miejscowości	Powierzchnia w ha
1)	Czechy Zabłotne	3,3500
2)	Dydule	4,4515
3)	Gredele	3,2217
4)	Gregorowce	10,7176
5)	Koszele	12,2352
6)	Koszki	1,9379
7)	Krywiatycze	4,2052
8)	Malinniki	6,4400
9)	Mikłasze	3,1775
10)	Moskiewce	5,2500
11)	Oleksze	4,6360
12)	Orla	33,7005
13)	Paszkowszczyzna	0,9020
14)	Pawlinowo	2,8763
15)	Reduty	8,3335
16)	Spiczki	7,8600
17)	Szczyty Dzięciołowo	1,9500
18)	Szczyty Nowodwory	3,7802
19)	Szernie	1,4352
20)	Topczykały	3,5297
21)	Wólka	1,3000
22)	Wólka Wygonowska	6,7432
Razem:		131,7332

Źródło: (wg danych Urzędu Gminy Orla, stan – 31 grudnia 2020 r)

Największa powierzchnia gruntów stanowiących własność gminy nie oddanych w użytkowanie wieczyste znajduje się w miejscowości Orla.

Na terenie gminy występują grunty o powierzchni **1,6411 ha** przekazane w trwały zarząd gminnym jednostkom organizacyjnym.

8.5. Grunty stanowiące własność gminy oddane w użytkowanie wieczyste

Do przedmiotowej grupy rejestrowej gruntów zalicza się grunty gminy przekazane w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym, prawnym, spółdzielniom mieszkaniowym i innym.

Tabela 22. Wykaz gruntów gminnych przekazanych w użytkowanie wieczyste

Lp.	numer działki	położenie	powierzchnia działki [ha]
1.	101/4	Szczyty Nowodwory	0,06
2.	581/6	Mikłasze	0,5814
	581/8 (udział 1/2)	Mikłasze	0,0292
3.	581/7	Mikłasze	0,2789
	581/8 (udział 1/2)	Mikłasze	0,0292

4.	88/3 (udział 5747/10000)	Orla	0,1372
5.	88/3 (udział 4253/10000)	Orla	0,1372
6.	377 (udział 2/3)	Szczyty Nowodwory	0,53
7.	377 (udział 1/3)	Szczyty Nowodwory	0,53
8.	581/12	Mikłasze	0,1504
	581/13	Mikłasze	0,4786
9.	581/9	Mikłasze	0,4338
10.	581/19	Mikłasze	0,0972
	581/15	Mikłasze	0,1548
11.	487/1	Orla	0,8538
	603/1	Mikłasze	0,4834
	603/2	Mikłasze	0,7135
12.	97/1	Dydule	0,04
13.	69	Krywiatycze	0,08

Źródło: (wg danych Urzędu Gminy Orla, 01.01.2021 r.)

Brak jest gruntów gminnych przekazanych w użytkowanie spółdzielniom mieszkaniowym. Łącznie oddanych w użytkowanie wieczyste jest **5,1022 ha** gruntów gminnych. Największą powierzchnię gruntów gminnych oddanych w użytkowanie wieczyste stanowią tereny przekazane osobom prawnym.

8.6. Wspólnoty gruntowe i leśne

Do tej grupy zalicza się grunty uznane za wspólnoty gruntowe oraz grunty stanowiące użytki rolne i leśne, których właściciele nie są znani, znajdujące się we wspólnym władaniu, na zasadach samoistnego posiadania, mieszkańców wsi. W posiadaniu wspólnot gruntowych i leśnych na terenie gminy znajduje się 109,47 ha gruntów, w głównej mierze stanowią grunty orne; łąki i pastwiska oraz lasy i tereny zadrzewione. W pozostałej części są to przeważnie nieużytki, wody, tereny osiedlowe.

8.6. Mienie Skarbu Państwa

Powierzchnia gruntów Skarbu Państwa, łącznie z gruntami oddanymi w użytkowanie wieczyste wynosi 2217,9068 ha co stanowi 13,87 % terenu gminy. Największą powierzchnię gruntów Skarbu Państwa stanowią tereny użytków rolnych i leśnych zarządzanych przez Lasy Państwowe.

8.7. Własność prywatna

Powierzchnia gruntów prywatnych wynosi 13.367,4739 ha co stanowi 83,62% terenu gminy. Największą powierzchnię gruntów prywatnych stanowią tereny użytków rolnych i leśnych.

9. Uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych.

9.1. Obiekty i tereny chronione na podstawie ustawy o ochronie zabytków

Stosownie do przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytki mogą być objęte jedną z czterech form ochrony, tj.:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z ww. ustawą w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

Zasady ochrony obiektów i obszarów zabytkowych zostały opisane w Rozdziale IV.

9.2. Obiekty i tereny chronione na podstawie ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady

Na terenie gminy Orla nie występują tereny, które są objęte ochroną na podstawie ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

9.3. Obszary chronione na podstawie przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych, obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Stosownie do przepisów ustawy z dnia 3 lutego 1995 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2021 r., poz. 1326), grunty rolne i leśne na terenie wsi podlegają ochronie.

Gleby chronione – klas III oraz gleby organiczne stanowią ok. 18% powierzchni gruntów ornych i występują głównie na południu gminy. W celu ochrony środowiska glebowego ustala się:

- ochronę gruntów klas III przed zmianą przeznaczenia na cele nierolnicze,
- kontrolę wywozu bezodpływowych zbiorników,
- zakaz wprowadzania nieoczyszczonych ścieków do gruntu oraz zakaz gromadzenia lub magazynowania wszelkich odpadów w miejscach do tego nieprzygotowanych,
- ograniczenie zmian naturalnego ukształtowania terenu,
- ograniczenie wycinki istniejących drzew i krzewów w zadrzewieniach stanowiących naturalne zabezpieczenie przed erozją gleb i wymywaniem wartościowych składników z profilu glebowego,
- wody opadowe z zanieczyszczonymi substancjami ropopochodnymi lub zawiesinami, powinny być podczyszczone na terenie inwestora, przed odprowadzeniem ich do odbiornika, _ dążenie do zmiany w hodowli zwierzęcej w kierunku eliminacji bezściółkowego systemu hodowli, wprowadzenie zakazu wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych,
- ograniczenie stosowania uciążliwych dla środowiska nawozów mineralnych i środków ochrony roślin oraz racjonalne dozowanie tych o niskiej uciążliwości,
- prowadzenie zabiegów agrotechnicznych dostosowanych do ukształtowania terenu również w celu zmniejszenia erozji i spływu powierzchniowego na terenach upraw rolnych.

Lasy ochronne ustanawiane są w drodze decyzji Ministra Środowiska, na wniosek Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych **nie występują** na terenie gminy Orla.

Lasy zajmują około 14,1% powierzchni gminy, czyli 2.360,8295 ha. Mała, choć wzrastająca lesistość spowodowana jest występowaniem dużego areалу gleb o wysokiej jakości nadających się do produkcji rolnej. W strukturze gatunkowej przeważają lasy iglaste, zwłaszcza sosna. Wiek drzewostanu jest mocno zróżnicowany z przewagą lasów młodych. Duże zwarte kompleksy leśne na terenie gminy nie występują. Do większych skupisk leśnych można zaliczyć lasy położone w okolicach wsi Szczyty-Nowodwory, Reduty, Malinniki, Gregorowce i Wólka Wygonowska. Lasy te występują na terenach podmokłych dolin rzecznych oraz na glebach o niskich walorach produkcyjnych. Oprócz drzew iglastych teren gminy porastają także drzewa liściaste, do których należy m.in. brzoza i krzaczasta wierzba. Oba te gatunki drzew występują przeważnie w okolicach łąk i pastwisk, na których występuje typowa dla takich obszarów roślinność. W miejscach bardziej podmokłych występują turzycowiska i trzcinowiska.

Gminę Orla cechuje niska lesistość kształtująca się na poziomie niewiele ponad 14,1%, w związku z czym istniejące kompleksy leśne wymagają wzmocnionej ochrony, zwłaszcza przed nieuzasadnionym przeznaczaniem na cele nieleśne. Warto także podjąć działania mające na celu zwiększenie areálu użytków leśnych w gminie oraz wyrównanie granicy rolno-leśnej. W odniesieniu do terenów lasów ustala się:

- ochronę gruntów leśnych przed nieuzasadnioną zmianą przeznaczenia na cele nieleśne,
- wprowadzanie zalesień na gruntach o niskiej bonitacji (V i VI klasie), zagrożonych procesami erozji, prowadząc do wyrównania granicy rolno-leśnej,
- maksymalną ochronę i utrzymanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów leśnych z uwagi na ich znaczenie ekologiczne,
- szczególną ochronę najstarszych drzewostanów (lasy na terenie gminy mają młodą strukturę wiekową),
- umiarkowane stosowanie cięć pielęgnacyjnych,
- zakaz zabudowy,

9.4. Obszary i obiekty chronione na podstawie ustawy prawo wodne

Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2021 r., poz. 624) reguluje gospodarowanie wodami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, a w szczególności kształtowanie i ochronę zasobów wodnych, korzystanie z wód oraz zarządzanie zasobami wodnymi. Zgodnie z ustawą „w celu zapewnienia odpowiedniej jakości wody ujmowanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz zaopatrzenia zakładów wymagających wody wysokiej jakości, a także ze względu na ochronę zasobów wodnych mogą być ustanowione strefy ochronne ujęć wody i obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych.” Dla gminnych ujęć wód podziemnych takiej strefy nie ustanowiono. Nie występują również inne obszary chronione określone ww. ustawą.

➤ **Zagrożenie powodziowe**

Według informacji uzyskanej od Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie na terenie gminy Orla występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią rzeki Nurzec, dla których opracowano mapy zagrożenia powodziowego, które to zostały opublikowane na stornie internetowej pod adresem: wody.iskok.gov.pl. Zgodnie z art. 166 ust. 1 ustawy Prawo wodne obszary szczególnego zagrożenia powodzią (OSZP) uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, natomiast na podstawie art. 166 ust. 10 cytowanej ustawy zagospodarowanie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią proponowane w dokumentach planistycznych, nie może:

- naruszać ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza,
- naruszać ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym,

- stanowić zagrożenia dla ochrony zdrowia ludzi, środowiska i dóbr kultury wpisanych do rejestru zabytków,
- naruszać funkcjonowania infrastruktury krytycznej,
- utrudniać zarządzania ryzykiem powodziowym.

Ponadto zgodnie z art. 77 ust. 1 pkt 3 ustawy Prawo wodne na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią zakazuje się:

- gromadzenia ścieków, nawozów naturalnych, środków chemicznych, a także innych substancji lub materiałów, które mogą zanieczyszczać wody oraz prowadzenia przetwarzania odpadów, w szczególności ich składowania,
- lokalizowania nowych cmentarzy.

Racjonalnie prowadzona polityka przestrzenna szczególnego zagrożenia powodzią powinna być ukierunkowana na niedopuszczanie do zabudowy obiektami przeznaczonymi do pobytu ludzi, w tym w głównej mierze, które w aktualnym stanie faktycznym są niezabudowane. Na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią zabrania się zmiany ukształtowania terenu natomiast kształtowanie szczegółowych zasad zagospodarowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi, w tym ustawy Prawo wodne.

Na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią zabrania się zmiany ukształtowania terenu poprzez jego podnoszenie (nawożenie mas ziemnych i odpadów budowlanych nieznanego pochodzenia), z uwagi iż zmiana ukształtowania terenu w szczególności poprzez podnoszenie rzędnych terenu w znacznej mierze zmniejsza obszary zalewowe rzeki, co przyczynia się do zwiększenia zagrożenia powodziowego dla terenów sąsiednich.

WNIOSKI

- Działania planistyczne na terenie gminy powinny umożliwiać uzyskanie dobrego potencjału ekologicznego rzek, poprzez ochronę wszystkich cieków i ich dolin.
- Uwzględnienie w dokumentach planistycznych obszarów zagrożonych powodzią, poprzez wykluczenie lokalizacji zabudowy na takich obszarach.
- Ochrona terenów leśnych poprzez obejmowanie ich ustaleniami planu, a także wyznaczanie w planach terenów do zalesiania, o słabej przydatności do produkcji rolnej.

9.5. Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie przyrody

W stosunku do form ochrony przyrody, obowiązują ustalenia zawarte w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r., poz. 1098), która będąc dokumentem nadrzędnym w stosunku do studium, wyznacza podstawowe kierunki ochrony środowiska i przyrody na terenie gminy Orla i winna być uwzględniana w aktach prawa miejscowego i decyzjach administracyjnych oraz w aktach powołujących ww. formy. Dla pomników przyrody ożywionej wprowadzone są natomiast zasady ochrony zgodnie z art. 45, ust. 1 ustawy o ochronie przyrody.

Na terenie gminy Orla znajdują się 4 formy ochrony przyrody, które zostały ujęte w Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody. Do chronionych form należą dwa obszary chronione w sieci NATURA 2000:

- a) PLB 200004 – Dolina Górnego Nurca,
- b) PLH 200021 – Ostoja w Dolinie Górnego Nurca,

oraz dwa pomniki przyrody, które zostały opisane w tabeli 30 i zostały wprowadzone na podstawie Zarządzenia nr 43/87 Wojewody Białostockiego z dnia 05.10.1987 r. w sprawie uznania niektórych tworów przyrody i objęcia ich ochroną (Dz. Urz. WRN w Białymstoku z dnia 9.10.1987, nr 11, poz. 139).

Tabela 23. Pomniki przyrody z terenu Gminy Orla

Nazwa pomnika	Obwód [cm]	Wysokość [m]	Położenie	Rok ustanowienia
Dąb szypułkowy „Piotr”	410	24	Pawlinowo: prywatna posesja nr 3,	1987
Dąb szypułkowy „Jerzy”	345	22	Obwód: 15, Działka nr 182	1987

Źródło: Rejestr pomników przyrody RDOS Białystok

9.5.1. Obszary NATURA 2000

NATURA 2000 jest siecią obszarów chronionych na terenie państw członkowskich Unii Europejskiej. Celem wyznaczania tych obszarów jest ochrona cennych pod względem przyrodniczym i zagrożonych składników różnorodności biologicznej w państwach Unii Europejskiej.

W skład sieci Natura 2000 wchodzi:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) – wyznaczone na podstawie Dyr. Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, tzw. Dyrektywa Ptasia,
- specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) – wyznaczone na podstawie Dyr. Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tzw. Dyrektywa Siedliskowa.

Na terenie Gminy Orla położone są dwa obszary objęte siecią NATURA 2000. Są to:

- obszar OSO (wyznaczony rozp. MŚ z dnia 12.01.2011 r. w sprawie Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków – Dz.U. Nr 25, poz. 133 ze zm.) - PLB 200004- Dolina Górnego Nurca – 3 995,10 ha,
- obszar SOO (zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 10 stycznia 2011 r.) PLH 200021- Ostoja w Dolinie Górnego Nurca- 5 524,05 ha.

9.5.2. Dolina Górnego Nurca.

Powierzchnia: **3 995,10 ha**,

kod obszaru: **PLB 200004**

Dolina Górnego Nurca (DGN) znajduje się w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, w powiecie bielskim (gminy Orla i Boćki) oraz hajnowskim (gmina Kleszczele). Osią Obszaru jest rzeka Nurzec - prawostronny dopływ Bugu IV rzędu. Rzeka Nurzec należy do rzek typowo nizinnych przepływających przez tereny bagienne i podmokłe. Wypływa w podmokłej dolinie na południowy wschód od wsi Czeremcha na wysokości ok. 180 m n.p.m. Całkowita długość rzeki wynosząca 100,2 km i powierzchnia zlewni rzędu 2082,6 km² stawiają rzekę w pierwszej grupie największych rzek Makroregionu Północno-Wschodniego i jednocześnie kwalifikują do jednej z większych zlewni dopływów Bugu. Tereny gmin Boćki, Orla, Kleszczele, na których leży, są głównie użytkowane rolniczo i użytki rolne stanowią od 80% (gm. Orla) do 54% (gm. Kleszczele) powierzchni gminy. Użytki leśne stanowią od 38% (gm. Kleszczele) do 12% w Gminie Orla. O wartości przyrodniczej Doliny Górnego Nurca decydują przede wszystkim rozległe wielkoprzestrzenne użytki zielone, zajmujące ponad 90% powierzchni całego obiektu. Najcenniejsze fitocenozy tych ekstensywnie użytkowanych łąk (6510), lokują się w przykrawędziowej strefie doliny, zwłaszcza w jej części północnej i wschodniej. Dolina górnego Nurca stanowi ostoję ptaków wodno-błotnych i żerowisko ptaków drapieżnych. Na uwagę zasługują stosunkowo liczne lokalne populacje lęgowe błotniaka łąkowego *Circus pygargus* (9–18 par lęgowych), derkacza *Crex crex* (206–229

odzywających się samców) i rycyka *Limosa limosa* (13–31 par lęgowych). Jest to jedno z ostatnich już w nizinnej części Polski miejsc gniazdowania cietrzewia *Tetrao tetrix* (8 samców). Teren doliny stanowi fragment korytarza ekologicznego, który służy do migracji ptaków oraz ssaków z terenu Puszczy Białowieskiej.

Rysunek 12 Obszar NATURA 2000 Dolina Górnego Nurca PLB200004

Źródło: Materiały Urzędu Gminy Orla

9.5.3. Ostoja w Dolinie Górnego Nurca

Powierzchnia **5 524 ha**,

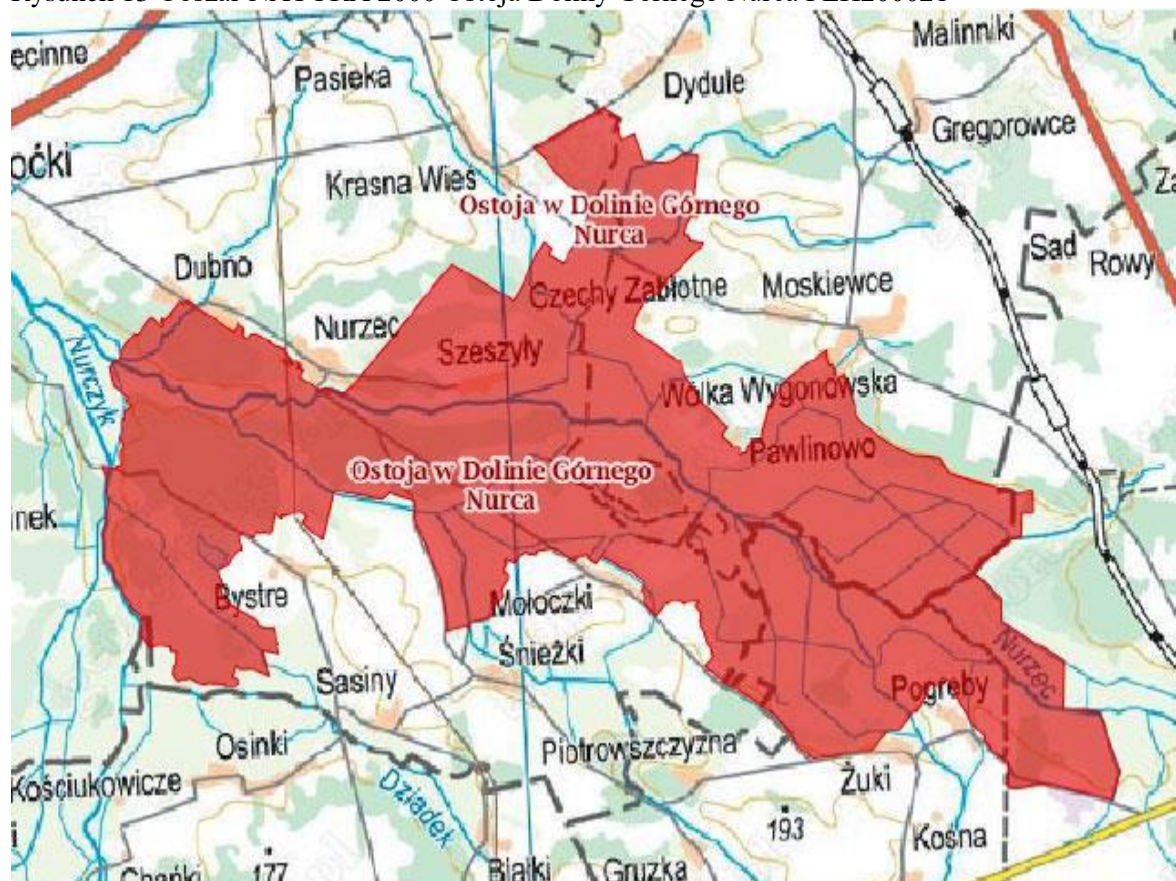
kod obszaru: **PLH 200021**,

forma ochrony w ramach sieci NATURA 2000: **specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa)**, status obszaru: **obszar wyznaczony decyzją Komisji Europejskiej**.

Na obszarze występują niewielkie kompleksy leśne Nadleśnictw Bielsk i Nurzec. Na całym omawianym terenie zdecydowanie dominują łąki i pastwiska, zajmujące około 75% areału. Znakomita większość z nich jest wykaszana jedno- lub dwukrotnie w sezonie. Nierzadko po sianokosach prowadzony jest wypas. Poprzecinane są one licznymi rowami melioracyjnymi, w większości porośniętymi brzoźami i krzaczastymi wierzbami. Około 15% terenu nie jest w ogóle użytkowana lub użytkowana jest nieregularnie. Miejsca takie porośnięte są głównie pokrzywą i podlegają bardzo powolnej sukcesji roślinności drzewiastej. W miejscach bardziej podmokłych występują turzycowiska i trzcinowiska. Nie pokrywają one jednak więcej niż 3% powierzchni doliny. Większość łąk jest koszona dwa razy w roku. Lasy Doliny Górnego Nurca zajmują około 5% powierzchni i występują w dużym rozproszeniu. Znajdują się w granicach Nadleśnictw Bielsk i Nurzec. Są to w większości drzewostany gospodarcze, głównie olsy i bory mieszane wilgotne. Zróżnicowanie wiekowe drzewostanów jest bardzo duże najstarsze olsy mają ponad 95 lat.

O wartości przyrodniczej Doliny Górnego Nurca decydują przede wszystkim rozległe wieloprzestrzenne użytki zielone, zajmujące ponad 90% powierzchni całego obiektu. Najcenniejsze fitocenozy tych ekstenywnie użytkowanych łąk, lokują się w przykrawędziowej strefie doliny, zwłaszcza w jej części północnej i wschodniej. Są to siedliska zasilane głównie wodami soligenicznymi, co warunkuje względnie dobre uwilgotnienie przez większą część sezonu wegetacyjnego. Cennym uzupełnieniem krajobrazu Doliny Górnego Nurca są zbiorowiska zajmujące wyniesienia wśród gruntów hydrogeniczných, a także siedliska mineralne przy krawędzi doliny: murawy napiaskowe, wrzosowiska oraz murawy bliźniczkowe. Są to wprawdzie siedliska drobnopowierzchniowe, ale w ich składzie florystycznym notuje się gatunki rzadkie dla rodzimej flory.

Rysunek 13 Obszar NATURA 2000 Ostoja Doliny Górnego Nurca PLH200021

Źródło: Materiały Urzędu Gminy Orla

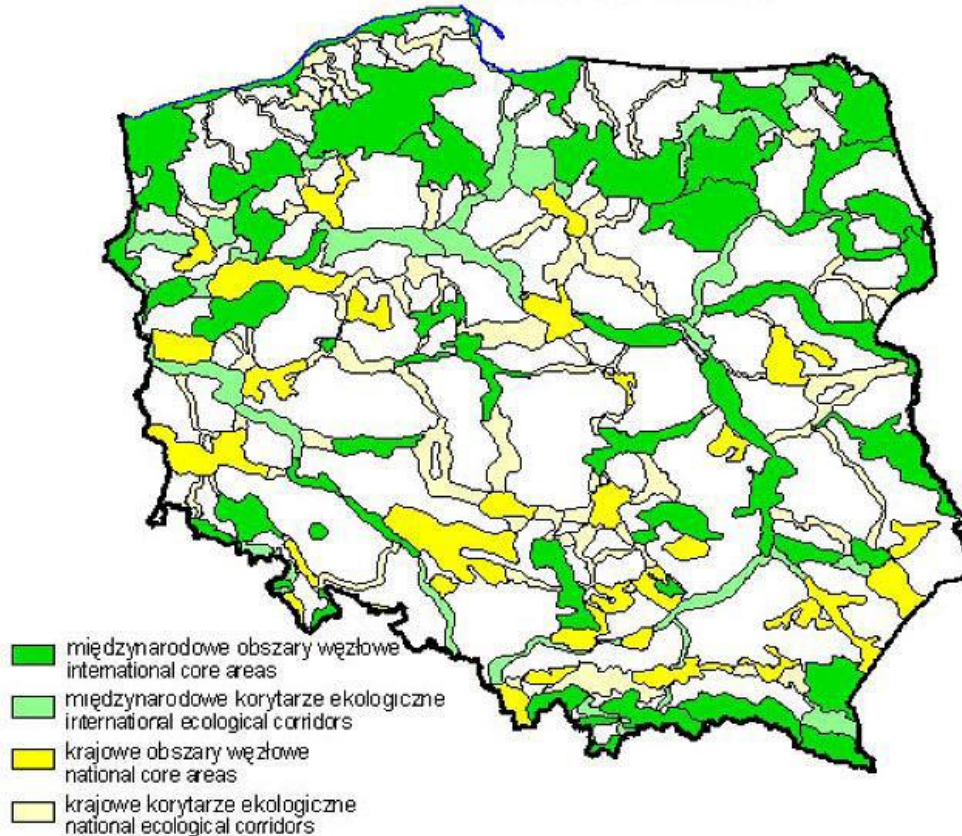
9.5.4. Sieć ECONET Polska

Sieć ECONET-POLSKA pokrywa 46 % kraju. Składa się ona z obszarów węzłowych i łączących je korytarzy ekologicznych, wyznaczonych na podstawie takich kryteriów, jak naturalność, różnorodność, reprezentatywność, rzadkość i wielkość. Wyznaczono ogółem 78 obszarów węzłowych (46 międzynarodowych i 32 krajowe, które razem obejmują 31 % powierzchni kraju) oraz 110 korytarzy ekologicznych (38 międzynarodowych i 72 krajowe, które razem obejmują 15 % powierzchni kraju). Gmina Orla leży w obrębie Obszaru Funkcjonalnego Zielone Płuca Polski pomiędzy obszarami węzłowymi o znaczeniu międzynarodowym, tj.: Obszarem Doliny Górnej Narwi, Obszarem Doliny Dolnego Bugu i Obszarem Puszczy Białowieskiej (Strategia Obszaru Funkcjonalnego Zielone Płuca Polski). Obszary te zagęszczone są korytarzami ekologicznymi o znaczeniu krajowym, z których jeden stanowiący dolinę rzeki Nurzec wchodzi w południową część terenu gminy Orla obejmując częściowo obręby wsi Pawlinowo, Czechy

Zabłotne i Wólka Wygonowska. Ponadto w granicach gminy znajdują się doliny rzeki Orłanka (lewego dopływu Narwi) i rzeki Białka, stanowiące naturalne korytarze ekologiczne.

Sieć ECONET-POLSKA zawiera w sobie również obszary prawnie chronione (parki narodowe i krajobrazowe oraz rezerwy), ostoje przyrody CORINE lub ważne ostoje ptaków, które najczęściej stanowią najcenniejsze fragmenty obszarów węzłowych jako tzw. biocentra (regionalne i lokalne). Większość z wytyczonych w sieci ECONET Polska korytarzy ekologicznych nawiązuje do dolin rzecznych.

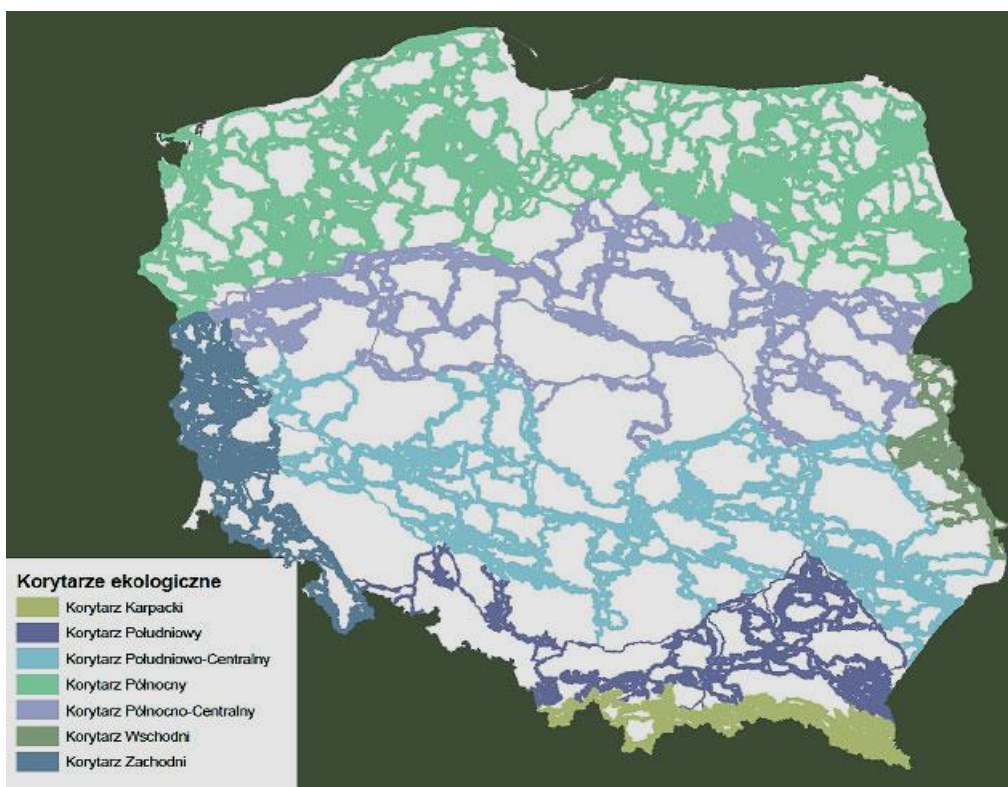
Rysunek 14. Krajowa sieć ekologiczna ECONET Polska

Źródło: Materiały Urzędu Gminy Orła

Gmina Orła położona jest w zasięgu Północno-Centralnego Korytarza Ekologicznego, który jest jednym z siedmiu głównych korytarzy ekologicznych w Polsce.

Rysunek 15. Korytarze ekologiczne na terenie Polski

Źródło: Materiały Urzędu Gminy Orla

9.6. Ochrona przed hałasem

Do głównych źródeł hałasu w gminie Orla należą komunikacja oraz obiekty produkcyjne, usługowe, a także turbiny wiatrowe. W ramach ochrony przed hałasem należy uwzględnić przepisy obowiązujące w tym zakresie m.in. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku. Kierunki rozwoju zabudowy na tereni gminy powinny uwzględniać standard akustyczny dla poszczególnych terenów i nie powodować konfliktów funkcjonalno-przestrzennych w tym zakresie.

9.7. Ochrona przed promieniowaniem

Zgodnie z ustawą z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. z 2020 r. poz.1219 ze zm.) ochrona przed polami elektromagnetycznymi polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu środowiska poprzez:

- 1) utrzymanie poziomów pól elektromagnetycznych poniżej dopuszczalnych lub co najmniej na tych poziomach;
- 2) zmniejszanie poziomów pól elektromagnetycznych co najmniej do dopuszczalnych, gdy nie są one dotrzymane.

W celu ochrony przed promieniowaniem należy:

- przy lokalizacji instalacji emitujących pole elektromagnetyczne zadbać aby poziom pól był zgodny z przepisami odrębnymi,
- wprowadzić na etapie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego strefę ochronną od istniejących napowietrznych linii elektroenergetycznych, zgodnie z przepisami szczególnymi,
- w granicach pasa technologicznego napowietrznych linii elektroenergetycznych zabronić lokalizowania wszelkiej zabudowy związanej ze stałym pobytom ludzi oraz utrzymywania drzew, krzewów i roślinności przekraczającej wysokość 2 metrów.

10. Uwarunkowania wynikające z występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych.

Na terenie gminy nie występują istniejące osuwiska. Do obszarów predysponowanych do wystąpienia gwałtownych ruchów masowych zakwalifikowano jedynie pojedynczy obszar ok. 4 ha położony przy granicy z gminą Boćki. Jest to zbocze moreny martwego lodu porośnięte drzewostanem, oddalone od zabudowy wsi Dydule o ok. 0,5 km. Obszar pozostały cechuje się bardzo korzystnymi warunkami geodynamicznymi.

Nielicznie występują wyrobiska będące pozostałością odkrywkowej eksploatacji kruszywa. Położone są w oddaleniu od istniejącej zabudowy. Obejmują eksploatowane obecnie złoża „Gregorowce” i „Wólka Wygonowska”, a także mniejsze obszary na gruntach wsi Wólka Wygonowska, Malinniki, Reduty. Mają niewielką powierzchnię i nie zaznaczają się silnie w rzeźbie terenu. W związku z tym nie stanowią zagrożenia geologicznego.

WNIOSKI

Na terenie gminy Orla obszarem naturalnych zagrożeń geologicznych jest fragment pagórka morenowego na gruntach wsi Dydule. Pozostała część gminy pokryta jest piaskami z głazami akumulacji lodowcowej oraz glinami morenowymi pochodzącymi z osadów moreny dennej zlodowacenia środkowopolskiego Odry i Warty.

11. Uwarunkowania wynikające z występowania udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla

Według stanu *Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce* na 31.12.2019 r. (Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy) na terenie gminy występują dwa złoża kruszywa naturalnego (piaski i Żwiry).

Tabela 24. Wykaz udokumentowanych złóż kopalin na terenie gminy Orla

Lp	Nazwa złoża	Stan zagospodarowania złoża	zasoby		Wydobycie	powiat
			Geologiczne bilansowe	przemysłowe		
1	Gregorowce	E	258	-	10	bielski
2	Wólka Wygonowska	T	103	-	-	bielski
3	Orla			-	-	bielski

Źródło: Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce na 31.12.2019 r. (Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy)

Tereny udokumentowanych złóż kopalin mogą być zagospodarowane zgodnie z przepisami odrębnymi. Poszukiwanie i rozpoznawanie kopalin oraz ich eksploatacja na terenie gminy może się odbywać na podstawie stosownych koncesji, po spełnieniu wymogów określonych przepisami odrębnymi. Zaleca się zakaz eksploatacji wszelkiego rodzaju kopalin dla wszystkich obszarów zurbanizowanych i zainwestowanych (w tym zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zabudowy zagrodowej, usług, produkcji, infrastruktury technicznej, zieleni urządzonej i cmentarzy oraz dróg publicznych). Wyrobiska powstałe w wyniku wyeksploatowania złóż kopalin należy poddać rekultywacji w sposób umożliwiający realizację przeznaczenia podstawowego tych terenów.

W gminie Orla **nie występują** udokumentowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla.

12. Uwarunkowania wynikające z występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych.

Na terenie gminy Orla nie wyznaczono terenów górniczych, w związku z czym nie stwierdza się występowania przewidywanego szkodliwego wpływu robót górniczych w rozumieniu ustawy Prawo geologiczne i górnicze bądź obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych.

Na terenie gminy Orla **nie występują tereny górnicze.**

13. Uwarunkowania wynikające z stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami.

13.1. System komunikacji

a) Sieć drogowa:

- **Droga krajowa nr 66** o przebiegu „DROGA 8 /ZAMBRÓW/ - DROGA 63 /ZAMBRÓW/ - WYSOKIE MAZOWIECKIE – BRAŃSK – BIELSK PODLASKI – KLESZCZELE – CZEREMCHA – POŁOWCE – GRANICA PAŃSTWA” posiada klasę techniczną GP (główna ruchu przyspieszonego). Łączna długość drogi krajowej przebiegającej przez obszar gminy Orla wynosi **10,86 km**, cały fragment DK66 od Bielska Podlaskiego do miejscowości Połowce o łącznej długości 33,3 km posiada wzmocnioną konstrukcję jezdni przystosowaną do nośności 11,5 tony na oś, nową nawierzchnię, na skrzyżowaniach zostały wybudowane pasy do skrętu w lewo, a obok głównej drogi istnieją jezdnie dodatkowe tzw. drogi serwisowe obsługujące ruch lokalny. Droga posiada ścieżki rowerowe lub tzw. ciągi pieszo – rowerowe. Droga posiada odwodnienie jezdni oraz kanały technologiczne i oświetlenie niektórych skrzyżowań.

Tabela 25. Wykaz dróg krajowych na terenie gminy Orla

Nr drogi	Nazwa drogi	Długość [km]	Rodzaj nawierzchni			
			bitumiczna	żwirowa	brukowa	gruntowa
1	2	3	4	5	6	7
66	Bielsk Podlaski – Kleszczele – Połowce – granica państwa	od 4+980 do 15+841	10,861 km			

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Białymstoku

- **Droga wojewódzka nr 689** Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa ustalona w trybie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15.12.1998 r. w sprawie ustalenia wykazu dróg krajowych i wojewódzkich oraz zarządzenia Nr 10 Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych z dnia 22.08.2000 r. w sprawie nadania numerów dla dróg wojewódzkich. Droga wojewódzka nr 689 posiada klasę techniczną G (główna), określoną zarządzeniem Dyrektora Podlaskiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Białymstoku w sprawie podziału na klasy techniczne. Łączna długość drogi w granicach gminy Orla wynosi 4,4 km. Aktualnie trwają prace związane z przebudową drogi.

Tabela 26. Wykaz dróg wojewódzkich na terenie gminy Orla

Nr drogi	Nazwa drogi	Długość [km]	Rodzaj nawierzchni			
			bitumiczna	żwirowa	brukowa	gruntowa
1	2	3	4	5	6	7
689	Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa	od 8+430 do 12+830	4,4 km			

Źródło: Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku

- Drogi powiatowe stanowią podstawowy układ komunikacyjny.

Tabela 27. Wykaz dróg powiatowych na terenie gminy Orla

Nr drogi	Nazwa drogi	Długość [km]	Rodzaj nawierzchni (m)						
			bitumiczna	betonowa	brukowa	tluczniowa	gruntowa wznaciana	gruntowa naturalna	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1603B	Droga 19 – Ploski – Zubowo – Saki – Pasyunki – Łoknica – Krzywa - Szczyty Dzieciolowo – Orla	od 22+238 do 28+238	6000						
1654B	Bielsk Podlaski – Parcewo – Orla - Dubicze Cerkiewne – Werstok – droga 1652B	od 5+732 do 16+665	10933						
1670B	Orla - Krywiatycze – Stary Kornin	od 0+000 do 4+416	4416						
1677B	Droga 1654B - Reduty	od 0+000 do 1+438	1438						
1678B	Hołody – Mikłasze – Orla – Szernie – Malinniki	od 1+600 do 11+195	8008						1587
1679B	Droga 1681B – Topczykały – Podbiele – Mokre – Kno-rydy – Starowieś - Boćki	od 0+000 do 5+5800	4202				1386		
1680B	Parcewo – Spiczki – Orla	od 1+250 do 6+120	4063				(3PU 807)		
1681B	Orla - Paszkowszczyzna - Koszki	od 0+000 do 8+715	8715						
1682B	Paszkowszczyzna - droga 66	od 0+000 do 0+909	346						563
1683B	Lewki – Rajki – Kozły - Podbiele	od 4+033 do 5+258					1225		
1684B	Podbiele - Dubiażyn-Ole-ksze - droga 1746B	od 3+129 do 4+504	1008					367	
1685B	Dydule - Krugłe - Czechy Zabłotne	od 0+000 do 4+872	3384					(3PU 1488)	
1686B	Koszki – Gredele – Wólka – Pawlinowo - Mołoczki	od 0+000 do 11+970	3518				3456	3759	1237
1687B	Malinniki – Gregorowce - droga 1686B	od 0+000 do 4+042	4042						
1746B	Droga 1740B - Krasna Wieś - Dydule – Gredele - droga 66	od 4+720 do 14+380	5575						
1747B	Kleszczele - Wólka Wygo-nowska - Moskiewce – Kra-sna Wieś	od 4+720 do 11+335	1442					1091	4082
Ogółem		88,138	67,090	3PU 2,295	-	6,067	5,217	7,469	

Źródło: Powiatowy Zarząd Dróg w Bielsku Podlaskim

- Drogi gminne, do których zaliczamy:

- drogi gminne publiczne – 120 szt. o łącznej długości 154,04 km co stanowi 626,39 ha, z czego: 17,502 km (88,90 ha) to drogi bitumiczne, natomiast 117,42 km (456,39 ha) to drogi gruntowe, pozostałe, tj. 19,108 km (81,1 ha) to drogi gruntowe wzmocnione tłuczniem lub żwirem oraz drogi z kostki betonowej,
- drogi gminne wewnętrzne – 462 szt. o powierzchni 157,024 ha.

W roku 2020 dokonano przebudowy drogi gminnej nr 108278B we wsi Malinniki (odnowiona nawierzchnia bitumiczna – 811 mb) oraz drogi gminnej nr 158007B we wsi Koszki (nowa nawierzchnia bitumiczna – 150 mb).

Wykaz publicznych dróg gminnych wyszczególniono w tabeli nr 28.

Tabela 28. Wykaz dróg gminnych

Nr drogi		Nazwa drogi	Nr geodezyjne	Powierzchnia [ha]	Długość [km]	Rodzaj nawierzchni			
						bitu- miczna	żwi- rowa	bru- kowa	grun- towa
Lp.	1	2			3	4	5	6	7
1.	108261B	droga 93, 127, 214, 308: – Szczyty Dzięciołowo droga 81 – Szczyty Nowodwory (od drogi wojewódzkiej 689 do granicy gminy)	93 - Szczyty Dzięciołowo 81 - Szczyty Nowodwory 127 - Szczyty Dzięciołowo 214 - Szczyty Dzięciołowo 334 - Szczyty Dzięciołowo 335 – Szczyty Dzięciołowo 308 – Szczyty Dzięciołowo	0,53 1,33 0,85 1,39 0,0683 0,0169 0,59	3,61	1,30			2,31
2.	108262B	Szczyty Nowodwory – granica gminy	165/1 - Szczyty Nowodwory 165/3 - Szczyty Nowodwory	0,7065 2,6433	2,2	1,04			1,16
3.	108263B	Orla – Antonowo	530 - Orla 754 - Mikłasze	0,65 0,78	1,44	0,20	1,24		
4.	108264B	Antonowo – Mikłasze	718/1 - Mikłasze 529/1 - Mikłasze 528/1 - Mikłasze	0,70 0,13 0,54	1,16		0,62		0,54
5.	108265B	Wólka – Spiczki – Topczykały	41/2 - Wólka 287 - Spiczki 404 - Spiczki 433 - Spiczki 243 - Topczykały	0,45 2,57 0,37 0,75 1,78	4,35	0,86	1,47		2,02
6.	108266B	Reduty – droga powiatowa	883/1 - Reduty	1,47	1,02		1,02		
7.	108267B	Reduty – Paszkowszczyzna	885 - Reduty 1153 - Koszele 1255 - Malinniki 950 - Koszele 1254 – Malinniki 879 - Koszele 119/9 - Szernie 119/8 - Szernie 258 – Paszkowszczyzna	2,33 0,91 0,46 0,49 0,38 0,60 1,22 0,76 1,02	6,60	0,15	1,61		4,84

8.	108268B	Koszele – Reduty – Grabowiec	1214 - Koszele 1215 - Koszele 249 - Koszele 1037 - Koszele 888/1 - Reduty	1,0161 1,3588 4,65 0,75 3,61	7,42	3,41	1,29		2,73
9.	108269B	Topczykały – droga powiatowa	140 - Topczykały 256 - Paszkowszczyzna 494 - Koszki	0,60 0,71 0,09	1,00		1,00		
10.	108270B	Koszki – Podbiele	129 - Koszki	0,91	0,65		0,25		0,40
11.	108271B	Oleksze – Dydule	34/1 - Dydule (DODP) 30/2 - Oleksze (DODP) 20 - Oleksze	0,6995 0,7358 1,21	1,63	1,63			
12.	108272B	Moskiewce – droga powiatowa	411 - Moskiewce 412 - Moskiewce 109 - Moskiewce 140/2 - Gregorowce 140/3 - Gregorowce	0,82 0,61 1,64 0,58 1,4605	4,03				4,03
13.	108273B	Gregorowce – droga powiatowa	654 - Gregorowce 397/1 - Gregorowce 238/5 - Gredele	0,4955 1,09 1,0522	2,00	0,50	0,48		1,02
14.	108274B	droga gminna – droga powiatowa	148/2 - Gregorowce	0,57	0,72				0,72
15.	108275B	Kruhłe – Moskiewce	450 - Moskiewce 66/2 - Moskiewce	1,75 0,4436	1,26	1,26			
16.	108276B	Wólka Wygonowska – Suchowolce	164/2 - Wólka Wygonowska 165/1 - Wólka Wygonowska 297 - Wólka Wygonowska	0,5085 1,4792 1,64	2,75	0,45	2,30		
17.	108277B	ulica bez nazwy wsi Krywiatycze	198/1 - Krywiatycze 198/3 - Krywiatycze	0,3490 0,4295	0,60	0,60			
18.	108278B	ulica bez nazwy wsi Malinniki	281 - Malinniki 392 - Malinniki	0,83 0,81	1,32	1,13	0,19		
19.	108291B	droga Czechy Zabłotne –Pawlinowo	157 - Czechy Zabłotne 11 - Pawlinowo	2,46 0,84	1,29		1,29		
20.	108279B	ulica Henryka Sienkiewicza	570/1 - Orla	1,0148	0,56	0,56			
21.	108280B	ulica Poświętna	85/1 - Orla 85/3 - Orla	0,4912 0,7719	1,40	1,40			

22.	108282B	ulica Krótka	410 - Orla	0,06	0,12	0,12			
23.	108283B	ulica Krzywa	191 - Orla	0,27	0,38	0,38			
24.	108284B	ulica Ogrodowa	87 – Orla 1149 – Orla 47/1 - Orla	0,40 0,0389 0,0498	0,51	0,51			
25.	108285B	ulica Partyzantów	685 - Orla 439 - Orla 690 - Orla 1020 - Orla	0,22 0,13 0,49 0,12	1,07	0,17	0,90		
26.	108286B	ulica Piaskowa	1021 – Orla 1153 – Orla 1154 - Orla	0,18 0,0124 0,0520	0,31	0,24			0,07
27.	108287B	ulica 1-go Maja	297 – Orla 296/2 – Orla 1151 – Orla 1152 - Orla	0,55 0,0020 0,0230 0,0143	0,60	0,60			
28.	108288B	plac Fabryczny	484/12 - Orla	0,1322	0,17		0,11		0,06
29.	108289B	ulica Spółdzielcza	274 – Orla 391/10 - Orla 391/16 – Orla 276/1 – Orla 276/2 - Orla	0,0900 0,0233 0,1152 0,0007 0,0011	0,16	0,09		0,08	
30.	108290B	ulica Parkowa	277 – Orla 276/4 - Orla 276/5 – Orla 278/3 – Orla 278/5 - Orla	0,09 0,0011 0,0020 0,0220 0,0169	0,08	0,08			
31.	108292B	ulica Żwirki i Wigury	403/1 – Orla 448 - Orla	0,0929 0,15	0,26	0,13	0,13		
32.	108293B	ulica Wyzwolenia	121 – Orla 1150 - Orla	0,15 0,0179	0,17	0,17			
33.	158069B	ulica Wąska	396 - Orla	0,04	0,06				
34.	108294B	droga 42 – CzechyZabłotne	42 – Czechy Zabłotne	0,53	0,89				0,89

35.	108295B	droga 94 – CzechyZabłotne	94 – Czechy Zabłotne	0,28	0,47				0,47
36.	108296B	droga 114 – CzechyZabłotne	114 – Czechy Zabłotne	0,33	0,55				0,55
37.	108297B	droga od drogi powiatowej1747B do drogi gminnej 108291B	129 – Czechy Zabłotne	0,57	0,95				0,95
38.	108298B	droga 186 – CzechyZabłotne	186 – Czechy Zabłotne	0,11	0,19				0,19
39.	108299B	droga 347 – Topczykały droga 22, 129, 154 – Koszele	347 – Topczykały 22 – Koszele 129 – Koszele 154 – Koszele	0,45 2,57 0,61 1,40	4,49				4,49
40.	108300B	droga 25, 26 – Koszele	25 – Koszele 26 – Koszele	0,92 0,45	1,39				1,39
41.	108301B	droga 618 – Spiczki	618 – Spiczki	0,45	0,76				0,76
42.	108302B	droga od drogi powiatowej1681B do drogi gminnej 108267B	107 – Koszele 662 – Koszele	1,37 1,95	4,00				4,00
43.	108303B	droga 152 - Koszele	152 – Koszele	0,36	1,20				1,20
44.	108304B	droga 142, 230 i 334 -Koszele	142 – Koszele 230 – Koszele 334/2 – Koszele	0,37 0,37 0,12	0,99				0,99
45.	108305B	droga 153 – Koszele	153 – Koszele	0,96	1,39				1,39
46.	108306B	droga 178 – Koszele	178 – Koszele	0,09	0,15				0,15
47.	108307B	droga 180 – Koszele	180 – Koszele	0,32	0,5				0,50
48.	108308B	droga 237 – Koszele	237 – Koszele	0,21	0,43				0,43
49.	108309B	droga 251 – Koszele	251 – Koszele	0,98	1,58				1,58
50.	108310B	droga 282 – Koszele	282/2 – Koszele	0,12	0,20				0,20
51.	158000B	droga od drogi gminnej 108268B do drogi gminnej108268B	396 – Koszele 415 – Koszele 506 – Koszele 530 – Koszele	0,07 0,26 0,69 0,23	1,82				1,82

52.	158001B	droga 454 – Koszele	454/2 – Koszele	0,06	0,11				0,11
53.	158002B	droga 491 – Koszele	491/2 – Koszele	0,07	0,11				0,11
54.	158003B	droga 648 i 710 – Koszele	648 - Koszele 710 – Koszele	0,18 0,66	1,43				1,43
55.	158004B	droga 649, 887 – Koszele oraz 1182, 537 i 467 – Malinniki	649 – Koszele 887 – Koszele 1182 – Malinniki 537 – Malinniki 467 – Malinniki	1,28 0,10 0,21 0,65 0,74	4,15				4,15
56.	158005B	droga 694 – Koszele	694 – Koszele	0,67	1,12				1,12
57.	158006B	droga 678 i 703 – Koszele	678 – Koszele 703 – Koszele	0,36 0,36	1,20				1,20
58.	158007B	droga od drogi powiatowej 1679B do drogi powiatowej 1681B	218 – Koszki	1,05	1,18				1,18
59.	158008B	droga 240 i 271 – Koszki	240 – Koszki 271 – Koszki	0,19 0,26	0,76				0,76
60.	158009B	droga 248, 276 i 355 – Koszki	248 – Koszki 276 – Koszki 355 – Koszki	0,25 0,20 0,35	1,35				1,35
61.	158010B	droga 366 – Koszki	366 – Koszki	0,41	0,82				0,82
62.	158011B	droga od drogi powiatowej 1679B do drogi powiatowej 1681B	272 – Koszki	0,75	1,26				1,26
63.	158012B	droga od drogi powiatowej 1679B do drogi powiatowej 1681B	346 – Koszki	1,12	1,29				1,29
64.	158013B	droga 282 – Koszki	282 – Koszki	0,20	0,33				0,33
65.	158014B	droga 261, 325 i 403 – Koszki	261 – Koszki 325 – Koszki 403 – Koszki	0,21 0,08 0,09	0,65				0,65
66.	158015B	droga od drogi powiatowej 1681B do drogi powiatowej 1686B	383 – Koszki 432 – Koszki	0,26 0,49	0,90				0,90
67.	158016B	droga 282 – Malinniki	282 – Malinniki	0,42	0,71				0,71
68.		droga od drogi powiatowej 1678B do drogi		0,48	0,80				0,80

	158017B	gminnej 108278B	283 – Malinniki						
69.	158018B	droga 116 – Malinniki	116 – Malinniki	0,53	0,87				0,87
70.	158019B	droga 39, 44 i 52 – Malinniki	39 – Malinniki 44 – Malinniki 52 – Malinniki	0,20 0,28 0,37	1,10				1,10
71.	158020B	droga od drogi krajowej 66do drogi krajo- wej 66	18 – Malinniki 45 – Malinniki 92 – Malinniki 405 – Gregorowce	0,26 0,35 0,67 0,04	2,57				2,57
72.	158021B	droga od drogi krajowej 66do granicy gminy	811 – Malinniki	1,13	1,92				1,92
73.	158022B	droga 466 i 1185 – Malinniki	466 – Malinniki 1185 – Malinniki	0,22 0,13	0,69				0,69
74.	158023B	droga 698 – Malinniki	698 – Malinniki	0,17	0,29				0,29
75.	158024B	droga 580 – Malinniki	580 – Malinniki	0,24	0,41				0,41
76.	158025B	droga od drogi powiatowej 1687B do gra- nicy gminy	620 – Malinniki	1,57	2,60				2,60
77.	158026B	droga 630 – Malinniki	630 – Malinniki	0,29	0,48				0,48
78.	158027B	droga 710 – Malinniki	710 – Malinniki	0,29	0,49				0,49
79.	158028B	droga 721 – Malinniki	721 – Malinniki	0,35	0,61				0,61
80.	158029B	droga 730 – Malinniki	730 – Malinniki	0,26	0,41				0,41
81.	158030B	droga 781 – Malinniki	781 – Malinniki	0,58	0,97				0,97
82.	158031B	droga od drogi krajowej 66do granicy gminy	10 – Spiczki	0,61	0,41				0,41
83.	158032B	droga od drogi powiatowej 1680B do gra- nicy gminy	50 – Spiczki	0,21	0,43				0,43
84.	158033B	droga od drogi gminnej 108265B do drogi gminnej 108265B	301 – Spiczki 49 – Spiczki 405 – Spiczki	1,07 0,19 1,08	2,60				2,60
85.	158034B	droga 357 – Spiczki	357 – Spiczki	0,26	0,13				0,13

86.	158035B	droga od drogi powiatowej 1680B do drogi powiatowej 1679B	54/5 – Spiczki 242 – Spiczki 141 – Topczykały	0,1256 1,94 2,93	3,02		1,89		1,13
87.	158036B	droga 1 i 141 – Spiczki	1 – Spiczki 141 – Spiczki	0,10 2,54	2,25		2,25		
88.	158037B	droga 243 – Spiczki	243 – Spiczki	1,40	1,57				1,57
89.	158038B	droga 377 i 419 – Spiczki	377 – Spiczki 419 – Spiczki	0,08 0,20	0,55				0,55
90.	158039B	droga 434 – Spiczki	434 – Spiczki	0,83	1,38				1,38
91.	158040B	droga 460 – Spiczki	460 – Spiczki	0,10	0,16				0,16
92.	158041B	droga od drogi powiatowej 1680B do drogi gminnej 108265B	474 – Spiczki	0,14	0,24				0,24
93.	158042B	droga od drogi powiatowej 1680B do drogi powiatowej 1680B	491 – Spiczki 514 – Spiczki	0,93 0,56	2,66				2,66
94.	158043B	droga 550, 562 i 576 – Spiczki	550 – Spiczki 562 – Spiczki 576 – Spiczki	0,33 0,19 0,93	1,90				1,90
95.	158044B	droga 561 i 570/1 – Spiczki	561 – Spiczki 570/1 – Spiczki	1,07 0,17	1,18				1,18
96.	158045B	droga od drogi powiatowej 1680B do drogi powiatowej 1678B	579 – Spiczki	2,78	2,32				2,32
97.	158046B	droga od drogi wojewódzkiej 689 do granicy gminy	20 – Szczyty Dzieciołowo	0,56	1,13				1,13
98.	158047B	droga od drogi wojewódzkiej 689 do drogi powiatowej 1603B	104 – Szczyty Dzieciołowo	0,41	0,70				0,70
99.	158048B	droga 26/3 i 393 – Topczykały	26/3 – Topczykały 393 – Topczykały	0,15 0,90	1,46				1,46
100.	158049B	droga 43 – Topczykały	43 – Topczykały	0,83	1,38				1,38
101.	158050B	droga 61 – Topczykały	61 – Topczykały	0,55	0,92				0,92
102.	158051B	droga 101 – Topczykały	101 – Topczykały	0,33	0,64				0,64
103.	158052B	droga 142 – Topczykały	142 – Topczykały	0,31	1,04				1,04

104.	158053B	droga 153 – Topczykały	153 – Topczykały	0,50	0,99				0,99
105.	158054B	droga 161 – Topczykały	161 – Topczykały	0,67	1,13				1,13
106.	158055B	droga 168 i 169 – Topczykały	168 – Topczykały 169 – Topczykały	0,26 0,24	1,00				1,00
107.	158056B	droga 188 i 189 – Topczykały	188 – Topczykały 189 – Topczykały	0,26 0,23	1,00				1,00
108.	158057B	droga 209 – Topczykały	209 – Topczykały	0,52	0,87				0,87
109.	158058B	droga od drogi powiatowej 1887B do drogi powiatowej 1747B	23 – Wólka Wygonowska 57 – Wólka Wygonowska 264 – Wólka Wygonowska	0,23 1,54 1,27	3,45				3,45
110.	158059B	droga 24 – Wólka Wygonowska	24 – Wólka Wygonowska	0,48	0,69				0,69
111.	158060B	droga 56 – Wólka Wygonowska	56 – Wólka Wygonowska	0,37	0,62				0,62
112.	158061B	droga od drogi powiatowej 1886B do drogi gminnej 108276B	128 – Wólka Wygonowska 158 – Wólka Wygonowska	0,36 0,12	0,82				0,82
113.	158062B	droga od drogi powiatowej 1747B do drogi gminnej 108276B	254 – Wólka Wygonowska 304 – Wólka Wygonowska	0,78 1,70	2,08				2,08
114.	158063B	droga 348 – Wólka Wygonowska	348 – Wólka Wygonowska	0,11	0,35				0,35
115.	158064B	droga 421 – Wólka Wygonowska	421 – Wólka Wygonowska	2,81	0,92				0,92
116.	158065B	droga od drogi powiatowej 1747B do granicy gminy	424 – Wólka Wygonowska	0,73	1,21				1,21
117.	158066B	droga 489, 443 i 644 – Wólka Wygonowska	489 – Wólka Wygonowska 443 – Wólka Wygonowska 644 – Wólka Wygonowska	0,61 0,41 0,59	2,32				2,32
118.	158067B	droga 638 – Wólka Wygonowska	638 – Wólka Wygonowska	0,51	0,55				0,55
119.	158068B	droga od drogi powiatowej 1686B do granicy gminy	357/2 – Wólka Wygonowska 926 – Wólka Wygonowska	1,58 1,48	3,25				3,25

Źródło: Urząd Gminy Orla

b) sieć kolejowa

Przez teren gminy przebiegają dwie linie kolejowe:

- linia nr **32** relacji **Czeremcha – Białystok** (od ok. km 12,870 do ok. km 25,670), którą odbywa się ruch pociągów towarowych i pasażerskich o natężeniu ruchu pociągów wynoszącym do 24 pociągi w ciągu doby, z czego 25% stanowią pociągi towarowe. W obszarze gminy znajduje się stacja kolejowa Gregorowce oraz przystanek kolejowy Podbiele.

Odcinek linii kolejowej nr 32 znajduje się na liście projektów Krajowego Programu Kolejowego. Zgodnie z przyjętą „Koncepcja budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego” w ramach systemu dalekobieżnych połączeń kolejowych obejmuje odcinek Białystok-Biała Podlaska.

- linia kolejowa nr **52** relacji **Lewki – Nieznany Bór** (od ok. km 4,620 do ok. km 11,720), którą odbywa się ruch pociągów pasażerskich i towarowych o natężeniu 18 pociągów w ciągu doby, z czego 5% stanowią pociągi towarowe. W obszarze gminy znajdują się 2 przystanki Mikłasze i Orłanka. Linia kolejowa została gruntownie przebudowana, natomiast ruch pociągów został wznowiony po 25 latach. Od 01.01.2021 r. odbywa się ruch pasażerski i towarowy.

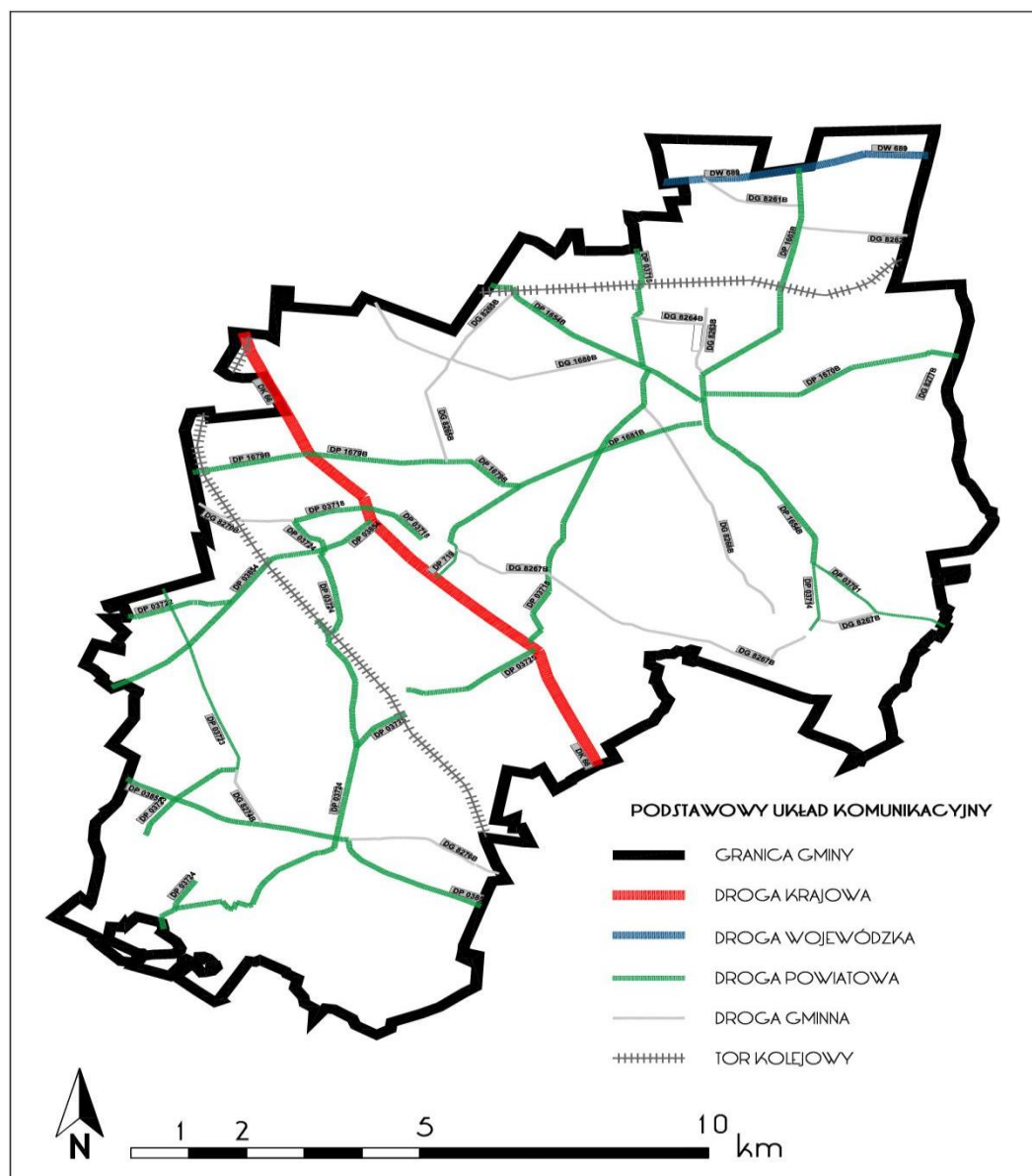
Na przedmiotowych liniach kolejowych realizowana jest zabudowa systemu ERTMS/GSM-R, który zakłada budowę obiektów radiokomunikacyjnych o wysokości do 50 m wraz z infrastrukturą towarzyszącą oraz łączy światłowodowych i przyłączy telekomunikacyjnych na terenie gminy.

c) autobusowa komunikacja publiczna

Na terenie gminy Orła publicznym przewozem pasażerów zajmuje się jeden przewoźnik, jest nim Podlaska Komunikacja Samochodowa Nova Spółka Akcyjna. Operator świadczy usługi komunikacyjne na trasie Orła-Bielsk Podlaski-Białystok. Z uwagi na niską rentowność kursu, w partycypacji kosztów uczestniczą Wójt Gminy Orła oraz Marszałek Województwa Podlaskiego.

Rysunek nr 16 przedstawia nadrzędny i podstawowy układ komunikacyjny oraz przebieg linii kolejowej na terenie gminy.

Rysunek 16. Podstawowy i nadrzędny układ komunikacyjny gminy Orla.

Źródło: opracowanie własne

13.2. System zaopatrzenia w wodę

Mieszkańcy gminy są zaopatrywani w wodę z sieci wodociągowej będącej własnością Gminy oraz z indywidualnych studni kopanych.

Gminna sieć wodociągowa opiera się na następujących ujęciach głębinowych:

- 1) **ujęcie wody ze stacją uzdatniania w Orli** o wydajności 15,35 m³/h, które zasila następujące wsie: Orla, Szczyty Nowodwory, Szczyty Dzieciółowo, Mikłasze, Wólka, Koszele, Krywiatycze i Reduty o łącznej długości sieci wynoszącej ok. 58,34 km;
- 2) **ujęcie wody bez stacji uzdatniania w Olekszach** o wydajności 18,46 m³/h zaopatruje w wodę następujące miejscowości: Oleksze, Dydule, Gredele, Koszki, Topczykały, Paszkowszczyzna, Szernie, Spiczki, Malinniki, Moskiewce, Czechy Zabłotne, Gregorowce, Pawlinowo, Wólka Wygonowska, Kruhłe o łącznej długości sieci wynoszącej ok. 106,07 km.

Do sieci wodociągowej na terenie Gminy Orla przyłączonych jest 1612 odbiorców, co oznacza, iż z usług wodociągowych korzysta prawie 100% mieszkańców gminy.

W 2020 r. pobrano następującą ilość wody:

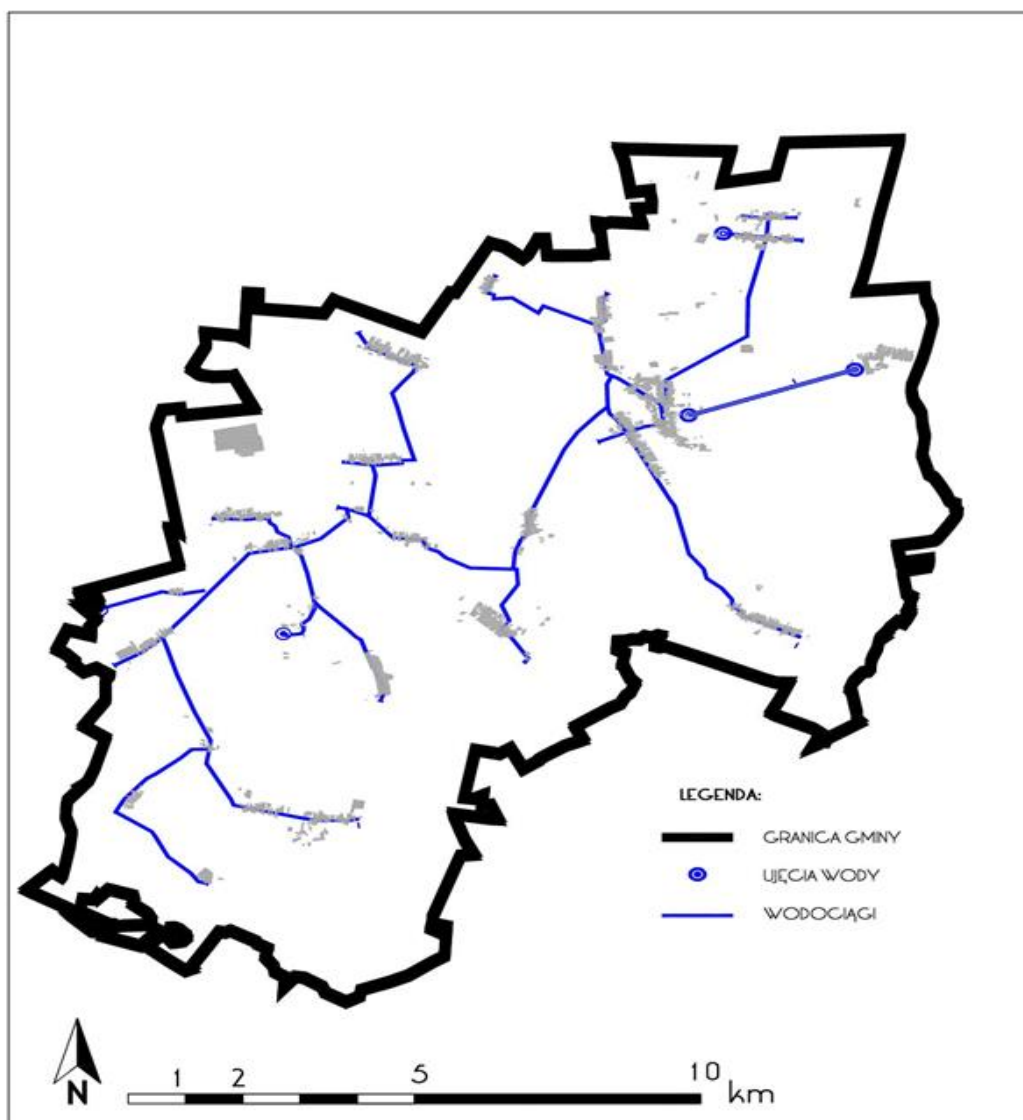
- 1) z ujęcia wody w Orli **91.796 m³**;
- 2) z ujęcia wody w Olekszach **143.505 m³**.

Pozostałe ujęcia wodociągowe na terenie gminy są wykorzystywane jedynie do potrzeb działających zakładów. Woda z nich nie jest pobierana na cele bytowe mieszkańców. Średnie roczne zużycie wody na 1 mieszkańca wynosi ok. 25,5m³,

Gmina Orla dostarcza również wodę do niektórych miejscowości położonych na terenie gmin przyległych:

- 1) **w gminie Boćki** wsie Krasnowieś, Szeszyły, Nurzec, Dubno, Sasiny, Śnieżki, Pasięka, Dziecinne, Bystre, Mołoczki, w 2020 r., dostarczono 50.158 m³ wody;
- 2) **w gminie Bielsk Podlaski** wsie Dubiażyn, Mokre, Knorydy, Podbiele, Kozły, Rajki, Lewki, w 2020r. dostarczono 36.988 m³ wody;
- 3) **w gminie Czyże** wieś Morze, w 2020 r., dostarczono 5390 m³ wody.

Rysunek 17. Przebieg sieci wodociągowej w gminie Orla

Źródło: opracowanie własne

13.3. System odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych oraz wód opadowych.

➤ ścieki komunalne

Gmina Orla prowadzi działalność w zakresie zbiorowego odprowadzania ścieków przy wykorzystaniu obiektów oraz urządzeń kanalizacyjnych, do których należą:

- 1) **oczyszczalnia ścieków komunalnych w Orli** o przepustowości 55,00 m³/dobę, do której rocznie odprowadza się **23.509** m³ ścieków komunalnych,
- 2) **oczyszczalnia ścieków komunalnych w Dydułach** obsługująca osiedle bloków wielorodzinnych o wydajności 15,00 m³/dobę, do której rocznie odprowadza się **1488,30** m³ ścieków komunalnych;
- 3) **4 przepompownie** ścieków sanitarnych w Orli,
- 4) **sieć kanalizacyjna** o łącznej długości ok. **10,26 km**,
- 5) **przyłącza do budynków** mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania w ilości - **353 szt.**,

Istniejąca sieć kanalizacji sanitarnej wymaga sukcesywnej modernizacji i rozbudowy. Gmina systematycznie realizuje przedsięwzięcia założone w „Wieloletnim planie rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych będących w posiadaniu Gminy Orla, obejmującym lata 2018 - 2022” stanowiącym załącznik do uchwały Nr XXVI/188/18 Rady Gminy Orla z dnia 1 lutego 2018 r.

Ścieki z budynków indywidualnych są w większości odprowadzane do indywidualnych szczelnych zbiorników i wywożone do oczyszczalni ścieków przez specjalistyczne firmy lub też są oczyszczane przy pomocy przydomowych oczyszczalni ścieków. Urząd Gminy prowadzi ewidencję zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków, która jest na bieżąco aktualizowana. Ponadto, w Urzędzie prowadzona jest ewidencja:

- zawartych umów z przedsiębiorcami prowadzącymi działalność w zakresie opróżniania bezodpływowych zbiorników nieczystości ciekłych. Niestety, mieszkańcy w większości nie wywiązują się z obowiązku podpisania umowy. Odbiór nieczystości dokumentują rachunkami;
- umów zawartych na odbieranie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości niezamieszkałych. Większość właścicieli nieruchomości niezamieszkała wywiązała się z obowiązku podpisania umowy z przedsiębiorcą odbierającym odpady komunalne wpisanym do rejestru działalności regulowanej oraz zgłosiła ten fakt do tut. Urzędu. Część złożyła oświadczenia o niegenerowaniu odpadów komunalnych w siedzibie prowadzonej przez nich działalności.

➤ kanalizacja deszczowa

System kanalizacji deszczowej występuje w miejscowości Orla i obejmuje następujące ulice: Mickiewiczza, Bielska, 1 Maja, Kleszczelowska, Poświętna, Ogrodowa. Łączna długość sieci kanalizacji deszczowej wynosi 8 km i odprowadza wody do rzeki Orlanka.

13.4. System elektroenergetyczny

System elektroenergetyczny rozdzielczy na terenie gminy zarządzany jest przez podmiot zewnętrzny, którym jest PGE Dystrybucja S.A. w Lublinie, Oddział w Białymstoku, Rejon Energetyczny w Bielsku Podlaskim. Spółka jest podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrzenie mieszkańców gminy w energię elektryczną, regularność dostaw, jakość dostarczanej energii, obsługę odbiorców, kontrolowanie eksploatacji sieci, przeprowadzenie modernizacji oraz usuwanie usterek.

Gmina Orla zasilana jest w energię elektryczną poprzez istniejące stacje transformatorowe z GPZ – 110/15kV w Bielsku Podlaskim.

Na terenie gminy znajduje się 49 stacji transformatorowych. Są to w większości stacje słupowe.

Tabela 29. Wykaz stacji transformatorowych na terenie gminy Orla

Lokalizacja stacji	Liczba stacji 15/0,4 kV	Moc stacji [kVA]
Wólka k/Orli	1	40
Miklasze	2	55
Pawlinowo	1	30
Czechy Zablotne	1	25
Reduty	2	103
Paszkowszczyzna	2	126
Topczykały	2	90
Szernie	1	63
Malinniki	2	150
Spiczki	1	75
Wólka Wygonowska	2	113
Gregorowce	2	163
Dydule	2	200
Gredele	2	80
Krywiatycze	1	75
Szczyty Nowodwory i Szczyty Dzięciółowo	3	225
Koszele	2	200
Orla	8	983
Koszki	1	50
Kol. Antonowo	1	20
Oleksze	2	190
Kol. Baranowce	1	25
Krugle	2	50
Moskiewce	1	30
RAZEM	46	3381

Źródło: PGE Dystrybucja S.A. Rejon Energetyczny w Bielsku Podlaskim [stan na dzień 01.01.2021 r.]

Przez teren gminy przebiegają następujące linie:

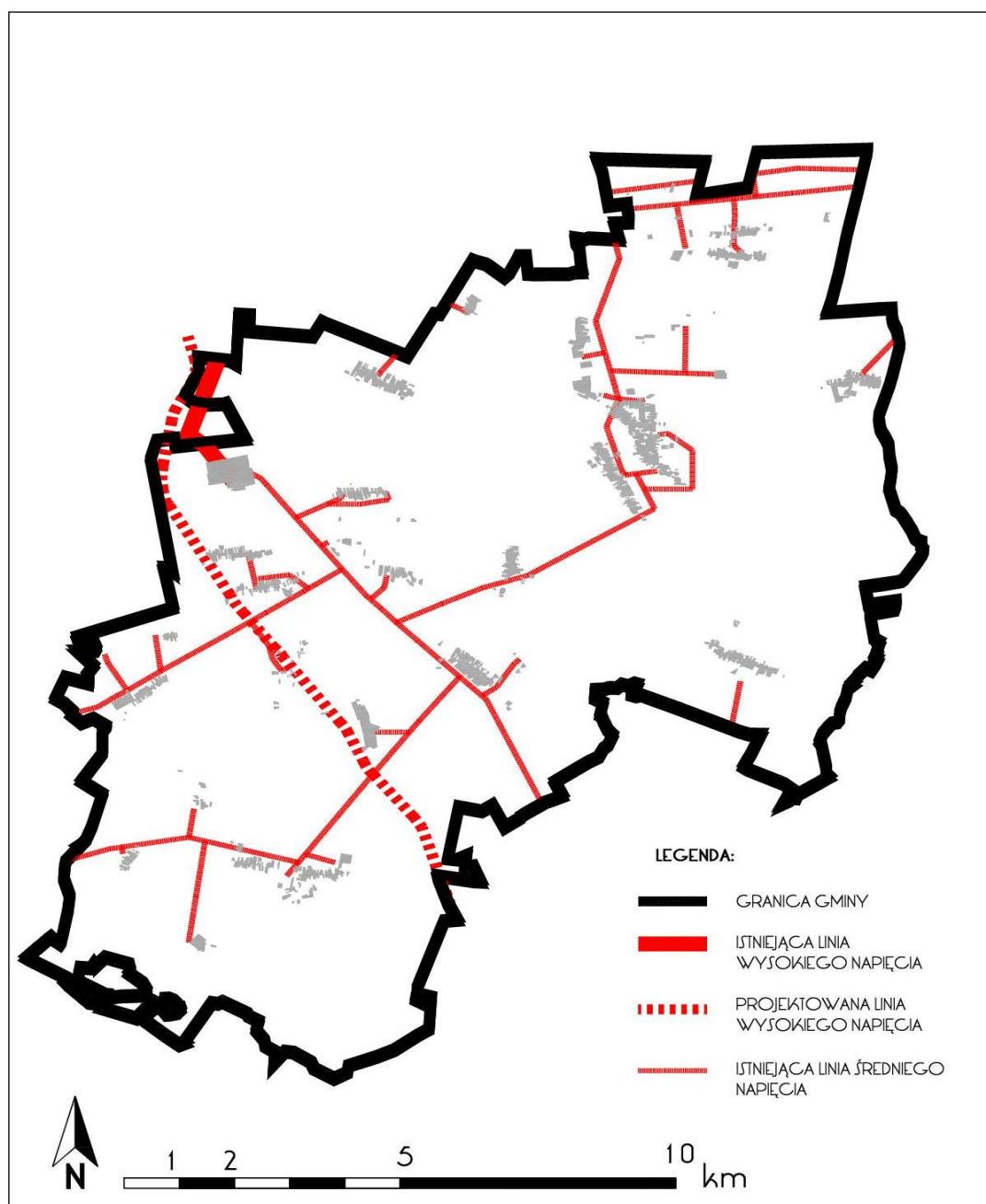
- napowietrzna dwutorowa linia WN-110 kV relacji Bielsk Podlaski – Orla i Orla – Hajnówka,
- napowietrzne linie SN 15 kV z odczepami do poszczególnych wsi, o długości 66,03 km,
- kablowe sieci SN o długości 6,271 km,
- linie niskiego napięcia 0,4kV o długości 47,765 km,
- kablowe sieci niskiego napięcia o długości 2,145 km.

Dystrybutor energii elektrycznej na terenie gminy Orla świadczy usługi do 2200 odbiorców na podstawie zawartych umów przyłączeniowych.

Na terenie gminy funkcjonuje jedna Farma Wiatrowa Orla o mocy **37,5 MW**. Farma położona jest w dwóch obszarach. Pierwszy obszar zlokalizowany w obrębie **Spiczki-Topczykały** składająca się z zespołu **9 elektrowni (turbin)**. Natomiast drugi obszar zlokalizowany jest w obrębie **Orla-Krywiatycze** składa się z zespołu **6 elektrowni (turbin)**.

Ponadto na terenie gminy w coraz większym stopniu wykorzystywana jest energia elektryczna pochodząca z indywidualnych mikroinstalacji OZE. Na obszarze gminy zauważalny jest trend w kierunku budowy mikroinstalacji opartej na ogniwach fotowoltaicznych. Tutejszy organ ustalił warunki zabudowy dla **15 obszarów**, w którym dopuszczono budowę mikroinstalacji fotowoltaicznej na powierzchni ok. 15 ha łącznie. Według informacji uzyskanej z PGE Dystrybucja S.A w dniu 19.04.2021 r. na terenie gminy Orla przyłączonych jest 89 szt. mikroinstalacji o łącznej mocy oddawanej 444,65 kW.

Rysunek 18. Przebieg linii energetycznych w gminie Orla

Źródło: opracowanie własne.

13.5. System ciepłowniczy

W granicach gminy Orla nie posiada centralnego systemu ciepłowniczego. Mieszkańcy w celach grzewczych wykorzystują źródła rozproszone, indywidualne, głównie w postaci kotłów na paliwa stałe (węgiel, pelet), gazowe (butle gazowe) lub olej opałowy. Na terenie gminy sporadycznie występują indywidualne pompy ciepła wykorzystywane do ogrzewania budynków mieszkalnych. Z uwagi na trwające prace przy gazyfikacji gminy, część nieruchomości może zostać podłączona do gazu przewodowego.

Gminne obiekty użyteczności publicznej wykorzystują indywidualne zasilanie w poniższej tabeli wyszczególniono obiekty oraz rodzaj paliwa.

Tabela 30. Sposób ogrzewania obiektów użyteczność publicznej w gminie Orla.

Lp.	Nazwa obiektu	Rodzaj paliwa
1.	Zespół Szkół Ogólnokształcących w Orli	węgiel
2.	Gminny Ośrodek Zdrowia	pompa ciepła
3.	Gminny Ośrodek Kultury	pompa ciepła
4.	Urząd gminy, GOPS	pelet
5.	Bank Spółdzielczy w Orli	olej opałowy

Źródło: Urząd Gminy Orla

13.6. Telekomunikacja

W granicach gminy Orla znajdują się:

- system telefonii przewodowej (sieci kablowe i napowietrzne, centrale automatyczne), których operatorem jest w głównej mierze Orange Polska;
- kablowa linia światłowodowa relacji Orla-Malinniki (6348 mb), Orla-Bielsk Podlaski, Orla-Hajnówka;
- stacje bazowe telefonii komórkowej GSM zlokalizowane w: Malinnikach, Kolonii Antonowo;
- projektowane 2 stacje bazowe GSM w Malinnikach (etap uzyskania pozwolenia na budowę);
- sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej (sieć szkieletowa i dystrybucyjna).

Szczegółowy opis systemu telefonii komórkowej na terenie gminy opisano w rozdz. w rozdz. 5.9.

13.7. System gazowniczy

Infrastruktura gazowa na terenie gminy Orla składa się z gazociągu średniego ciśnienia o długości około 5 km, który jest obecnie w budowie. Docelowo zasilany ze stacji redukcyjnej Bielsk Podlaski przez Parcewo do Orli. W miejscowości Orla sieć gazowa jest budowana w pasie drogowym ul. Bielskiej, Mickiewicza i Kleszczelowskiej, Partyzantów, Poświętnej i 1 Maja.

Wg informacji uzyskanej od PGNiG budowany gazociąg służyć będzie do zasilania budynków mieszkalnych i usługowych. Jednocześnie na terenie gminy Orla nie planuje się budowy stacji redukcyjnej, natomiast gazyfikacja przedmiotowego obszaru przez przedsiębiorstwo gazownicze będzie możliwa, jeśli zaistnieją techniczne i ekonomiczne warunki budowy sieci gazowej. W przypadku braku możliwości budowy sieci gazowej, zgodnie z art. 7 pkt. 1 Ustawy prawo Energetyczne, gazyfikacja ww. rejonu może być realizowana na warunkach określonych w odrębnych umowach zawartych pomiędzy przedsiębiorstwem gazowniczym, a inwestorem.

13.8. System gospodarki odpadami

Systemem gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie Gminy Orla zostały objęte nieruchomości zamieszkałe stale i okresowo. Liczba nieruchomości stale zamieszkałych, objętych systemem gospodarowania odpadami komunalnymi na dzień 31.12.2020. wynosiła 1257, w tym nieruchomości zamieszkałych w zabudowie wielorodzinnej 47, nieruchomości zamieszkałych sezonowo 107. Nieruchomości niezamieszkałe, w tym miejsca prowadzenia działalności gospodarczej oraz budynki użyteczności publicznej, są zobowiązane do posiadania umowy na odbiór odpadów zawartej z firmą wpisaną do rejestru działalności regulowanej, prowadzonego przez Wójta Gminy Orla. Zasady gromadzenia oraz zbierania odpadów komunalnych określają: Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Orla oraz uchwała w sprawie szczegółowego sposobu i zakresu świadczenia usług w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości i zagospodarowania tych odpadów. Źródłem finansowania systemu odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych są opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi wnoszone przez mieszkańców gminy Orla.

14. Uwarunkowania wynikające z zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych

Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych zidentyfikowano z uwzględnieniem wskazań, wytycznych i kierunków rozwojowych określonych w dokumentach strategicznych takich jak:

- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego,
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego.

14.1. Ponadlokalne elementy zagospodarowania gminy Orla

Planowaną inwestycją o znaczeniu ponadlokalnym dla rozwoju Gminy Orla jest realizowana na części terenu gminy przebudowa i modernizacja drogi wojewódzkiej nr 689. Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku poinformował, że wyłoniono wykonawcę robót budowlanych polegających „Przebudowie drogi wojewódzkiej nr 689 na odcinku Bielsk Podlaski-Hajnówka”. Aktualnie trwają konsultacje społeczne planowanej inwestycji. Ponadto na terenie gminy nie planuje się realizacji innych ponadlokalnych celów publicznych.

15. Uwarunkowania wynikające z wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej.

Dla terenu gminy Orla w II etapie planistycznym sporządzono zestaw map zagrożenia powodziowego (MZP) i map ryzyka powodziowego (MRP), które stanowią obecnie podstawę dla racjonalnego planowania przestrzennego na obszarach zagrożonych powodzią.

Mapy zagrożenia powodziowego zostały sporządzone dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego (WORP).

Na mapach zagrożenia powodziowego przedstawiono obszary o określonym prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi:

- 1) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2% lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego;
- 2) obszary szczególnego zagrożenia powodzią;
- 3) obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia:
 - a) wału przeciwpowodziowego,

- b) wału przeciwsztormowego,
- c) budowli piętrzącej.

Ponadto na mapach zagrożenia powodziowego przedstawiono:

- 1) zasięg powodzi;
- 2) głębokość wody lub rzędną zwierciadła wody;
- 3) w uzasadnionych przypadkach - prędkość przepływu wody lub natężenie przepływu wody.

Uzupełnieniem map zagrożenia powodziowego są mapy ryzyka powodziowego, określające wartości potencjalnych strat powodziowych oraz przedstawiające obiekty narażone na zalanie w przypadku wystąpienia powodzi o określonym prawdopodobieństwie wystąpienia. Są to dane, które pozwolą na ocenę ryzyka powodziowego dla zdrowia i życia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego i działalności gospodarczej, czyli grupy, dla których należy ograniczyć negatywne skutki powodzi zgodnie z celami Dyrektywy Powodziowej.

Obszary wskazane na mapach zagrożenia i ryzyka powodziowego obejmują południową część gminy i związane są z doliną rzeki Nurzec oraz jej dopływów.

Rysunek 19. Zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią w gminie Orla

Ustawa Prawo wodne określa, że na obszarach szczególnego zagrożenia:

- zakazuje się gromadzenia ścieków, nawozów naturalnych, środków chemicznych, a także innych substancji lub materiałów, które mogą zanieczyścić wody, oraz prowadzenia przetwarzania odpadów, w szczególności ich składowania.

- zakazuje się lokalizowania nowych cmentarzy.
- zakazuje się rolniczego wykorzystania ścieków w okresie prognozowanego wezbrania wód.
Obszar szczególnego zagrożenia powodzią w gminie Orla pozbawiony jest zabudowy.

Szczegółowy opis występowania zagrożenia przeciwpowodziowego został zawarty w rozdz. w rozdz. 9.4.

WNIOSKI

Niebezpieczeństwo wystąpienia powodzi występuje w dolinie Nurca. Określając kierunki zagospodarowania konieczne jest uwzględnienie wymogów ochrony przeciwpowodziowej.

SPIS TABEL

Tabela 1. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Orla.....	13
Tabela 2. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego ..	15
Tabela 3. Liczba wydanych pozwoleń na budowę	15
Tabela 4. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania	16
Tabela 5. Zestawienie użytków gruntowych gminy na tle powiatu i województwa	25
Tabela 6. Zestawienie gruntów gminy Orla	26
Tabela 7. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków z terenu w gminie Orla	44
Tabela 8. Wykaz zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków	46
Tabela 9. Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu w gminie Orla	47
Tabela 10. Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno-sanitarne	52
Tabela 11. Obiekty sakralne w gminie Orla.	54
Tabela 12. Anteny zapewniające dostęp do sieci komórkowych w gminie Orla.	56
Tabela 13. Dochody i wydatki ogółem Gminy w latach 2017-2020	61
Tabela 14. Liczba osób zamieszkujących poszczególne miejscowości.	65
Tabela 15. Przyrost naturalny w latach 2010 – 2020 w gminie.....	68
Tabela 16. Prognoza demograficzna powiatu bielskiego	70
Tabela 17. Ruch migracyjny w gminie.....	71
Tabela 18. Prognoza demograficzna Gminy Orla	73
Tabela 19. Zestawienie wydatków inwestycyjnych gminy	74
Tabela 20. Struktura własności gruntów wg Rozporządzenia Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii w sprawie ewidencji gruntów i budynków z dnia 27 lipca 2021 r.	85
Tabela 21. Wykaz gruntów gminnych w poszczególnych miejscowościach	88
Tabela 22. Wykaz gruntów gminnych przekazanych w użytkowanie wieczyste.....	88
Tabela 23. Pomniki przyrody z terenu Gminy Orla	93
Tabela 24. Wykaz udokumentowanych złóż kopalin na terenie gminy Orla	98
Tabela 25. Wykaz dróg krajowych na terenie gminy Orla.....	99
Tabela 26. Wykaz dróg wojewódzkich na terenie gminy Orla	100
Tabela 27. Wykaz dróg powiatowych na terenie gminy Orla	100
Tabela 28. Wykaz dróg gminnych.....	102
Tabela 29. Wykaz stacji transformatorowych na terenie gminy Orla	114
Tabela 30. Sposób ogrzewania obiektów użyteczność publicznej w gminie Orla.	116

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Podział administracyjny województwa podlaskiego.....	9
Rysunek 2. Sąsiedztwo gminy Orla z ościennymi gminami.....	10
Rysunek 3. Określenie zbiorowisk leśnych w gminie Orla.....	23
Rysunek 4. Rozmieszczenie kompleksów leśnych w gminie Orla.....	24
Rysunek 5. Rzeźba terenu gminy Orla.....	29
Rysunek 6. Geomorfologia terenu gminy Orla.....	30
Rysunek 7. Utwory powierzchniowe na terenie gminy Orla.....	31
Rysunek 8. Struktura gleb na obszarze gminy Orla.....	32
Rysunek 9. Generalny pomiar ruchu na drogach.....	35
Rysunek 10. Hydrologia Gminy Orla.....	37
Rysunek 11. Obszary o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej.....	81
Rysunek 12. Obszar NATURA 2000 Dolina Górnego Nurca PLB200004.....	94
Rysunek 13. Obszar NATURA 2000 Ostoja Doliny Górnego Nurca PLH200021.....	95
Rysunek 14. Krajowa sieć ekologiczna ECONET Polska.....	96
Rysunek 15. Korytarze ekologiczne na terenie Polski.....	96
Rysunek 16. Podstawowy i nadrzędny układ komunikacyjny gminy Orla.....	111
Rysunek 17. Przebieg sieci wodociągowej w gminie Orla.....	112
Rysunek 18. Przebieg linii energetycznych w gminie Orla.....	115
Rysunek 19. Zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią w gminie Orla.....	118

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Procentowe zestawienie poziomu wykształcenia mieszkańców gminy.....	50
Wykres 2. Liczba mieszkań w gminie Orla w latach 1995 – 2020.....	51
Wykres 3. Biblioteka publiczna księgozbiór i czytelnicy.....	54
Wykres 4. Dochody i wydatki budżetu gminy według rodzajów w 2019 r.....	63
Wykres 5. Struktura płci mieszkańców gminy Orla na przestrzeni lat 1995-2020.....	66
Wykres 6. Piramida płci i wieku mieszkańców gminy Orla.....	67
Wykres 7. Udział procentowy ludności w przedziałach wiekowych.....	68
Wykres 8. Przyrost naturalny w latach 1995-2019.....	69
Wykres 9. Liczba małżeństw zawartych w latach 1995 – 2019 w gminie.....	69
Wykres 10. Prognoza demograficzna gminy Orla na lata 2020-2050.....	72